

politic'
ZATVORENIK

GODINA XVII. - PROSINAC 2007. CIJENA 15 KN

BROJ

189

**Kriza Stranke prava
ili kriza pravaštva?**

**Krivotvorene hrvatske
nogometne povijesti**

**Je li u Vukovaru
izvršen genocid?**

**Revizija školskih
svjedodžbi 1945.**

**Dokumenti, sjećanja i
svjedočenja**

Iretan Božić i Nova godina!

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar, Zorka Zane, Jure Knežević

UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovičeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja preplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uredjuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

www.hdpz.htnet.hr

Slika na trećoj strani korica: Obavijest o
primitku NDH u punopravno članstvo
FIFA-e 16. srpnja 1941.

SLAVA BOGU NA VISINI, MIR LJUDIMA NA ZEMLJI, MILJENICIMA NJEGOVIM

Konac je godine, približavamo se zimskom suncostaju, najkraćem danu u godini. Doba je Adventa, pred vratima je Božić, blagdan koji svojom porukom mira živi u hrvatskome narodu od stoljeća sedmog. Blagdan, koji nam se od djetinjstva usjekao u sjećanje najviše kroz poznate hrvatske božićne pjesme. Upamtili smo Božić ukrašen snježnim pahuljama. Naime, nitko ne pamti i ne spominje Božić kada je padala kiša, a naravno da je bilo i takvih u našem podneblju. Kao da smo u sjećanje pospremili sve doživljene Božiće, a vadimo za uporabu i prepričavanje samo one, čija ljepota i dobrota nije unakažena višom silom. Za mnoge od nas bili su to Božići u komunističkim kaznionicama ili u prinudnoj emigraciji. Niti na tzv. slobodi nije bilo tih dana Božića bili su to novogodišnji praznici.

No, veličina Božića jest u tome, da je to blagdan u svim životnim situacijama u miru, ratu, progonstvu i svim životnim teškoćama i tragedijama.

Spominjući hrvatske božićne pjesme, prisjetih se polnočki, crkve ispunjene do posljednjeg mesta i puka koji valja pjesmu za pjesmom. Tu svetu noć propjevaju i oni koji nikad u životu nisu pustili preko usana nekakvu melodiju. Nije važno, pjeva li se muzički ispravno, u mješovitom zboru stotina ljudi sve zvuči dobro. Pjesme su radosne, daje se nada svakom čovjeku, jer slavi se rođenje Isusa.

Doduše, ovih dana u centru naše metropole pjevale su se pjesme drugačijeg predznaka, za koje sam mislio, da će ih eventualno čuti u specijalnim emisijama o bivšoj Jugoslaviji. Mladi SDP-a, pretendenti da vode ovu zemlju sljedeće četiri godine, pjevaju u središtu Zagreba «Druže Tito, mi ti se kunemo», «Od Vardara pa do Triglava» i ostale hitove iz vremena komunističkog režima.

Dakle, žele pošto-poto preuzeti vlast u Hrvatskoj, a pjevaju «domovino moja mila, Jugoslavijo, Jugoslavijo». Svaki tjedan susjedi Slovenci otkrivaju nova Titova gubilišta, a oni pjesmom obećavaju, da ne će skretati s njegova puta. Služeći se logikom, i ako ostvare ono u što se kunu, možemo s razlogom očekivati još jedan Bleiburg. No, da budemo jasni, organi zaduženi za red i provođenje zakona trebali su primjenom Rezolucije Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih režima zatvoriti pozornicu tih šatrovačkih muzikaša, jer rezolucija je obvezujuća za sve članice Vijeća Europe. Isto to mogli su učiniti primjenom Deklaracije o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnog komunističkog poretku u Hrvatskoj 1945. do 1990.godine, usvojene u Hrvatskom saboru.

Izgleda da pred Božić imaju visoki prag tolerancije jasno organi reda.

Uoči prošlog Božića, na ovome sam mjestu progovorio o patnji Zvonka Bušića, koja traje već preko trideset godina. Pravni savjetnici nisu nam mogli dati niti jednu američku adresu, koja bi uzela u razmatranje apel naše udruge. Čak, štoviše, dobili smo naznake, da se može očekivati puštanje na slobodu pred naše izbore. Nažalost, nisu bili u pravu, ta prognoza se nije ostvarila. Sve svjetovne instance su zakazale, pa božićnu molitvu i pjesmu i povodom ovogodišnjeg Božića posvetimo za izbavljenje Zvonka Bušića.

*Alfred OBRANIĆ,
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

MANIPULACIJE REZULTATIMA IZBORA

Iz činjenice da su veliku većinu glasova na saborskim izborima, održanima 25. studenoga 2007., doble stranke koje se u svojim programima i djelovanjima zalažu, između ostalog, i za pristup Hrvatske Europskoj uniji i NATO-u, neki politički analitičari hoće zaključiti, da je time već faktično (makar ne i formalnopravno) održan referendum o tim pitanjima. Takva se logika osobito poteže u svjetlu rasprava o tome, je li po hrvatskome Ustavu potrebno raspisati referendum o pristupu Hrvatske NATO-u (dok je nesporno, da bez referendumu nije moguće donijeti odluku o ulasku u Europsku uniju), a nju ne zastupaju samo pojedinci koji naginju ljevici (npr. Damir Grubiša, Ivan Grdešić i sl.), nego i oni koji su redovito na usluzi svakoj, pa tako i aktualnoj, Sandrovoj vlasti, poput dr. Smiljka Sokola.

On je u jednome zagrebačkom dnevniku sredinom prosinca izjavio: «*Referendum o pitanju treba li Hrvatska ući u NATO je održan na izborima 25. studenoga. Rezultat je poznat. Nedvojben je zaključak da su se građani Hrvatske plebiscitarno opredijelili za ulazak Hrvatske u NATO...*

No, takva je logika obična manipulacija voljom birača, pa nije nikakvo čudo da dolazi iz usta «stručnjaka», koji je – za volju vlasti - imao hrabrosti naglas kazati, da novac nije imovina. Činjenica je, da su većinu glasova odnijele stranke koje se zalažu za euroatlantske integracije (čak i bez obzira na to, što je upravo SDP u predizbornoj borbi za naklonost euroskeptičnih birača potencirao potrebu raspisivanja referendumu i o pristupu NATO-u!), ali je svakomu jasno – pa i dr. Sokolu – da se na izborima od 25. studenoga pitanje pristupa euroatlantskim integracijama uopće nije postavljalo, niti se nametnulo kao važna, a kamoli kao središnja tema.

Zašto je tako, nesumnjivo je pitanje koje bi zaslужivalo pozornost ne samo političkih promatrača i analitičara, nego i socijalnih psiho(pato)loga. Zašto jedan narod, odnosno žitelji jedne države, u svim ispitivanjima javnog mišljenja, pokazuju ozbiljnu rezerviranost ne samo prema žurnom i bezuvjetnom srljanju u te integracije, nego su im uopće neskloni, a onda ta tema – koja nam svakodnevno puni uši – u stranačkom nadmetanju i opredjeljivanju postane potpuno nevažna? Zbog čega uopće nismo u stanju problematiku pristupa euroatlantskim integracijama analizirati mirno i trijezno, ne podcjenjujući nesumnjive koristi koje bismo iz toga kao narod i država mogli imati, ali i ne ignorirajući ozbiljne opasnosti za državni suverenitet, razvitak političke kulture i demokracije, gospodarska ograničenja, ekološke rizike i sl.? Nema sumnje, da za takav paradoks glavnou odgovornost snose politička klasa i mediji, koji stvarno onemogućuju bilo kakvu raspravu o tim životno važnim pitanjima, i koji na svaki drugačiji glas odgovaraju ostracizmom brutalnijim od onoga, koji se primjenjivao u antičkim i srednjovjekovnim društвima.

Ali, unatoč tome, tvrdnje poput spomenute Sokolove, treba s indignacijom odbaciti kao sramotne nasrtaje na rasudnu moć prosječnog birača. A čime je taj nasrtaj, to obezvrjedivanje elementarne demokratske kulture motivirano, objasnio je sâm Smiljko Sokol, dovršavajući svoju misao: «...Netko može reći, ako je tako, zašto se to ne bi potvrdilo i na pravom referendumu. Zato što je referendum 'opasna' igra u kojoj 'igrače ništa ne može iznenaditi osim iznenađenja'. Što ako na referendum, koji bi se održao za desetak mjeseci, zbog vala poskupljenja, inflacije ili nečeg trećeg, izade samo 40 posto birača, ili većina birača zbog istih razloga, iako je za NATO, glasuje protiv?»

Drugim riječima, narod ne zna što zapravo hoće, pa mu to treba propisati ili bar podmetnuti. Od ovog shvaćanja do vraćanja na shvaćanje i na praksi, da ni izbore ne treba raspisivati, jer nije unaprijed poznato tko će na njima pobijediti, samo je jedan, sasvim mali korak. No, u eri glavinjanja u kojoj živimo, njega može načiniti ne samo jedan nekoć ugledni ustavnopravni stručnjak, nego i čitav jedan narod...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

KRIZA PRAVAŠTVA ILI KRIZA HRVATSKE STRANKE PRAVA? 4

Tomislav JONJIĆ

O AUSTROUGARSKEMU PIJATU I DRUGIM ILUZIJAMI 12

Blaž Piljuh

KUHINJA 13

A. LAUS

VUKOVAR I KONVENCIJA O GENOCIDU IZ 1948. 15

prof. dr. sc. Branimir LUKŠIĆ

ČETNIČKI ZLOČINI U NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ 20

Ivica KARAMATIĆ

ŠIMUN CVITANOVIĆ, LIJEČNIK I KNJIŽEVNIK (1891. – 1945.) 24

Ivica VUČAK

ISTINITI ZAPISI O POKOJNOM PATRU BORTASU 27

STOTA OBLJETNICA ROĐENJA I 65. OBLJETNICA UMORSTVA FRA STJEPANA (NIKOLE) NALETILIĆA 31

Josip Jozo SUTON

JOŠ O PARTIZANSKOM ZLOČINU U KLOŠTRU U KANIŽI KOD GOSPIĆA (III.) 32

Ivan VUKIĆ

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (IX.) 42

Dr. Marijan ČUVALO

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

TRICE I KUĆINE JOŽE MANOLIĆA

U kasnim večernjim satima 20. studenoga 2007. beogradska je televizija (tj. Radio-televizija Srbije) prikazala redovitu emisiju «Upitnik», posvećenu temi «Kako je ubijena Jugoslavija». Glavni gost bio je bivši član, odnosno predsjednik Predsjedništva SFRJ, **Borislav Jović**. U emisiju su se povremeno uključivali brojni gosti, koji su s Jovićem razgovarali ili polemizirali. Među njima su bili zadnji ministar obrane SFRJ, general **Veljko Kadjević**, načelnik Uprave bezbednosti JNA general **Aleksandar Aca Vasiljević**, bivši načelnik Uprave za međunarodnu saradnju JNA pukovnik **Dragan Vukšić**, poznati novinar (svojedobni suradnik zagrebačkog *Danasa*) **Miroslav Lazanski**, a iz Rijeke se uživo uključio i **Josip Manolić**, najavljen kao predsjednik hrvatske vlade 1990. - 1991.

Manolić je pozvao Jovića da se u vrijeme obilježavanja vukovarskog zločina ispriča Hrvatima, na što je ovaj odvratio da za to ne vidi razloga. Prvo, radi toga što su Hrvati, prema njemu, u Drugome svjetskom ratu pobili 600 do 700 tisuća Srba, a u nedavnom ratu protjerali njih pola milijuna. Drugo, radi toga što su Hrvati izazvali sukob i u Vukovaru, blokirajući tamošnju vojaru JNA, u kojoj su vojnici počeli umira-

ti od gladi i žeđi. I treće, radi toga što za zločine nije odgovoran, niti je za njih znao. (U idućim prilozima su se Kadjević i Vasiljević prepucavali o tome, tko je za Ovčaru znao i tko je trebao znati.)

Uz još niz zanimljivih i poučnih pojedinstvenosti izrečenih u toj emisiji (npr. da je, unatoč tomu što su u absolutnom broju novaka građani Srbije činili 95 posto, odziv na mobilizacijske pozive u JNA u Crnoj Gori bio razmjerno neusporedivo viši i da je iznosio 27 posto, dok je u Srbiji

bio svega 10 posto), čiju će pouzdanost jednom trebati provjeriti, najzanimljiviji je trenutak bio, kad su Jović i voditeljica emisije pitali Manolića, nije li on u Haagu, u predmetu protiv tzv. *hercegovačke šestorice*, svjedočio o **sporazumu Tuđman – Milošević** u Karađorđevu, i nije li tada potvrdio, da je između dvojice predsjednika postignut opći dogovor.

Nemajući kamo, Manolić je potvrdio da je svjedočio upravo u tom smislu. To je priznanje omogućilo beogradskim domaćinima

da poentiraju: ako je u ožujku 1991. između Tuđmana i Miloševića postignut dogovor o dalnjem vojnopoličkom razvoju na području Hrvatske i BiH, kakvom je logikom moguće odgovornost za vukovarski zločin prebacivati samo Srbiji?! Kako je moguće posljedice tobožnjeg sporazuma reducirati samo na BiH i iz njega potpuno odstraniti Hrvatsku?

Drugim riječima, poučak je kristalno jasan: zagovornici nedokazane (i nedokazive) teze o postojanju sporazuma iz Karađorđeva u krajnjoj konzekvenci ekskulpiraju Srbiju i od zločina u Vukovaru. Nevolja je samo u tome, što oni to ne vide. Ili ipak vide, pa možda upravo radi toga tu tezu takvom žestinom i zagovaraju...? (T. J.)

Borisav Jović

ZAR NISMO U «SVJETSKOJ VLADI»?!

Početkom prosinca priopćeno je kako je Rusija odbila hrvatski zahtjev za izručenje **Milana Mandića**, općinskog načelnika Baćke Palanke i člana Šešeljeve Srpske radikalne stranke, koji je u Hrvatskoj u odsutnosti osuđen na 14 godina zatvora zbog ratnih zločina. Mandić je uhićen 20. listopada na moskovskome uletištu na temelju Interpolove tjeralice, te je nakon više od mjesec dana provedenih u pritvoru, vraćen Srbiji. Odmah po povratku, na konferenciji za tisk je izjavio kako Hrvatska nije Rusiji u roku od 40 da-

na dostavila nijedan dokaz o njegovim ratnim zločinima u istočnoj Hrvatskoj.

Ministrica pravosuđa **Ana Lovrin** je «iznenađeno i uvrijeđeno» opovrgnula te tvrdnje, navodeći kako je Rusija hrvatski zahtjev za izručenje jednostavno ignorirala, te nikad nije obavijestila hrvatske vlasti da je protiv Mandića određen ekstradičijski pritvor i rok za dostavu dokumentacije, u skladu s međunarodnim normama i bilateralnim ugovorom dviju država. Ministrica tvrdi da je njezino ministarstvo od Županijskog suda u Osijeku već 23. listopada zatražilo potrebnu dokumentaciju,

kako bi ju prosljedilo u Moskvu čim Rusija odredi rok za to. Ukratko, Rusiju ni briga nije za hrvatske zahtjeve za izručenje, međunarodne tjeralice i slične sitnice.

Ovim se povodom nisu oglasili oni, koji su si samodopadno tepali kako je Hrvatska svoju snagu i ugled potvrdila i ulaskom u «svjetsku vladu», tj. u Vijeće sigurnosti UN-a, i kako će nas – dok smo tamo – «svi jako voljeti i svi nam jako htjeti izići ususret». Tamo smo, inače, skupa s Rusijom, zar ne? (L. T.)

IN VINO VERITAS!

Nemali dio hrvatske javnosti sablažnjen je pjesmama koje su u izbornoj noći, 25./26. studenoga 2007., dopirale iz stožera SDP-a na zagrebačkom Iblerovu trgu. Glasnogovornica stranke priopćila je, kako je pjesme pjevala stranačka mladež, a uzrok tomu je kasno doba i malo alkohola, pa iz toga ne treba «izvoditi povijesne zaključke». No, je li baš tako?

Iako jest najveći, nije jedini problem u tome što je mladež tzv. hrvatske socijal-demokratske stranke zadojena idealima mračne prošlosti, pa se i dalje zaklinje **Josipu Brozu Titu**, te pjeva «Od Vardara pa do Triglava», s poznatim stihovima: «...Uvijek si mi draga bila / domovino moja mila, / Jugoslavijo, Jugoslavijo...» Ništa manji problem jest ono, kako je do toga došlo i kako je stvar izbila na javu. Naime, oko dva sata poslije poноći susjedi su se potužili policiji na veliku galamu, pa su *jake snage MUP-a* u liku dva policajca došle na Iblerov trg i ljubazno zamolile **Milanovićeve** sljedbenike, da ne budu preglasni. Video-zapis čitava događaja već sutradan je objavljen na raznim internetskim portalima. No, pjesme koje slave Josipa Broza i Jugoslaviju nisu zabranjene, pa nikak-

vih sankcija nije bilo niti će ih biti. Ne će se oglasiti ni **Ephraim Zuroff**, ne bojte se!

A prije par godina na koricama ovoga časopisa objavili smo dokumente, koji pokazuju da je policija na utakmici u Maksimiru jednomu malodobniku zaplijenila navijački revkvisit s hrvatskim grbom koji počinje bijelim (srebrnim) poljem. Hrvatski je nogometni savez taj korak, iako nije bio organizator utakmice,

pozdravio, jer se – kako je stajalo u dopisu HNS-a, koji smo također objavili – radi o simbolima koji mogu izazvati uznemirenje građana, jer pozivaju na rasnu, nacionalnu i vjersku netrpeljivost. Poučak? Opasnije je u Hrvatskoj imati hrvatski grb, koji kod neznačilica ispunjenih bjesomučnom mržnjom, izaziva negativne reakcije, nego klicati Jugoslaviju, jer današnja je Hrvatska, kako ne tako davno reče jedan biskup, *jugoslavenska Hrvatska*. (T. J.)

SDP-ovci pjevali 'Od Vardara pa do Triglava' dok nije došla policija

Piše: T. Krasnec

Druze Tito, mi ti se kunemo

ZAGREB - "Od Vardara pa do Triglava", "Po šumama i gorama", "Druže Tito, mi ti se kunemo" i druge slične pjesme pjevale su se u šatoru SDP-ova izbornog stožera na Iblerovu trgu oko dva sata iza ponoci u izbornoj noći.

Nakon što je utihnula glazba koja se slušala u šatoru, grupa mladih SDP-ovaca u dobrom raspoloženju počela je pjevati razne pjesme. Čula se i "Zovi, samo zovi", no ubrzo su na repertoar došle i partizanske, pa su najprije zapjevali "Po šumama i gorama".

Potom red jugoslavenskih - "Računajte na nas" i "Druže Tito, mi ti se kunemo" - pa još jedna partizanska - "Na Kordunu grob do groba" - pa na kraju "Od Vardara pa do Triglava". No, nakon poznatog refrena "Jugoslavijo, Jugoslavijo" pjesma je utihnula na zahtjev dvojice policajaca. Oni su se pojavili na stražnjem ulazu u šator i zamolili jednog od SDP-ovaca da stiša pjevače.

Policaci ipak nisu reagirali zbog stihova pjesama, nego zbog buke na koju su se žalili stanari okolnih zgrada na Iblerovu trgu. Videosnimke nekih od pjesama koje su pjevali SDP-ovci pogledajte na portalu [jutarnji.hr](#).

Predsjednik stranke Zoran Milanović nije bio prisutan u šatoru u vrijeme dok su se pjevale ove pjesme, a glasnogovornica SDP-a Gordana Grbić danas nije željela tome pridavati veliku pažnju.

- Repertoar pjesama koje su se pjevale bio je raznovrstan, bilo je i "Vile Velebita" i hrvatskih budnica. Kad se netko u tri sata ujutro, uz pomoć malo alkohola, malo razmaše, ne znam je li to odmah za psihološko i politološko razmatranje. Ne treba iz svake malo živje atmosfere izvoditi povijesne zaključke - rekla je Grbić.

HTV O OBLJETNICI TUĐMANOVE SMRTI

Osmu obljetnicu smrti prvoga hrvatskog predsjednika, **dr. Franje Tuđmana**, javna dalekovidnica hrvatske države, Hrvatska televizija, obilježila je petnaestminutnim filmom prikazanim 10. prosinca 2007. između 23:30 i 23:45 sati, tj. u vrijeme kad pristajan svijet spava. Riječ je o simpatičnom uradku **Obrada Kosovca**, u kojemu nije kazana doslovce nijedna jedina autorska riječ. Onih nekoliko rečenica izgovorio je sâm Tuđman. Drugi se ne usuđuju, da se ne bi komu zamjerili: **Mesiću, Sanaderu, Bruxellesu, Tadiću, Mili Martiću...** (L. P.)

ČESTITAMO DRŽAVNOM ODVJETNIŠTVU!

Jedan je zagrebački dnevnik 6. prosinca 2007. na stranici s osmrtnicama, u donjem desnom kutu, objavio obavijest da je «gospodin (!) Lutvo Ahmetović preminuo u po-nedjeljak, 3. prosinca 2007. u 94. godini života». Čovjek, drug i komunist Ahmetović koji je, eto, u posljednjem razdoblju svoga života imao nesreću da se iz druga morao prometnuti u gospodina (*tempora mutantur...*), bio je jedan od četvoro osumnjičenih za brutalni pokolj ratnih zarobljenika i civila u Krašiću prije šezdesetak godina.

Unatoč svim nadama i skrušenim molitvama Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, da osumnjičenici, protiv kojih je u svibnju 1998. podnesena kaznena prijava, što prije presele na drugi svijet, *gospodin* Ahmetović nije htio tako lako ostaviti svoga druga **Radu Bulata**, da – nakon smrti **Marka Belinića** i **Milke Kufrin** – sâm bije bitku protiv klerofašističke bagre, pa se dugo opirao. No, državnoodvjetničke su molitve, kao što je poznato, moćna stvar. Zato, čestitamo državnom odvjetništvu! (P. Z.)

KRIZA PRAVAŠTVA ILI KRIZA HRVATSKE STRANKE PRAVA?

Različiti su uzroci zbog kojih stranke s pravaškim predznakom u Hrvatskoj od 1990. doživljavaju poraz za porazom.

U prvom redu, već u vrijeme osnivanja prvih političkih stranaka, mnoge elemen-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

ku kadra samo spriječiti proces ozdravljenja.

Nerijetko bolesnik mora biti dovoljno jak, da bi podnio lijek. Čini se da HSP u ovom trenutku nije dovoljno jak, da bi se mogao podvrgnuti bespošteđnoj samonalizi, čiji će miljokazi, po svemu sudeći, biti: nedostatak snažne osobe među obnoviteljima Stranke, njihova politička kratkovidnost, zahvaljujući kojoj su s nedovoljnom kritičnošću predsjednikom izabrali odsutnoga **Dobroslava Paragu**, koji će odmah požuriti s eliminacijom obnovitelja iz stranačkog vodstva, a onda i njihovim brisanjem iz članstva, te suvišna radikalizacija na verbalnoj i ikonografskoj razini 1991./92. Potom slijedi kutinski sabor i Paragina smjena, te na neuspjeh osuđeni pokušaj vezivanja **Gabelićina** HČSP-a i **Pavelićeva** HDSP-a uz novo vodstvo HSP-a, posjet novoga glasnogovornika **Ante Đapića** i člana vodstva Stranke, **dr. Borisa Kandarea** predsjedniku Tuđmanu 11. ožujka 1994., višegodišnje nastojanje da se s političke scene istisnu i po mogućnosti simbolički uguše brojne pravaške strančice, što je obilježilo kraj devedesetih godina, te napokon težnja za tzv. redizajnjiranjem stranke i njezinim pozicioniranjem tamo gdje joj zapravo nije mjesto. U potonje dvije operacije utrošeno je nekoliko posljednjih

taše, a da bi oživljavanje starih, tradicionalnih stranaka samo oživjelo stari, strančarski duh, kojega resi arhaična retorika i tradicionalna potreba, da se iznova biju davno završene bitke, što se sve ne jednom pokazalo besplodnim i pogubnim.

U izraze tog duha valja ubrojiti i sklonost, da se kao prvi razlog pravaških slabosti utvrdi ono što ipak ima trećerazredno značenje: logična i razumljiva težnja izbornog pobjednika, da više radi političke legitimacije, negoli političke matematike, maksimalno pokrije pravaški (i radićevo-sko-mačekovski) dio spektra, po potrebi i tako što će poticati taštine i podjarivati razdore. Napokon, kao daljnji razlog slabosti pravaških stranaka valja prepoznati način na koji su one nastale i ljudi koji su u njima isplivali na čelo.

No, nakon dramatičnog poraza HSP-a na izborima održanim 25. studenoga 2007., kad je izborni prag uspio prijeći svega jedan pravaški zastupnik u samo jednoj izbornoj jedinici, raščlamba organizacijskih poteškoća i političkih vruštanja od 1990. naovamo, makar će jednom biti neizbjegna, u ovom je trenut-

GOST KOMENTATOR

Nacionalizam je u Hrvatskoj poražen

Davor GJENERO

pretevlejški mogli
s i njima. Konzervativce
je jasno – organizacija koja
se želi uključiti u
demokratskoj političkoj
mreži ostala je na
nacionalistični način mogoci
i s tima zadržati
stali legitimirati
politiku degradacije
i razvaline.

Hrvatska politika
nacionalistima je došla
u nestaj i
prelazila u
nečistoću. U nas se
da netko, bez obzira
na socijalnu, političku
poziciju, ne može
osloboditi od
kognitivne
iluzije. „Hrvat“ daju
za patofobiju,
nacionalističku organizaciju
i vlast. To je i
čak i tako
nacionalizator
nacionalizma.

Spadaju na „četveru“
ponašanja narodne
ekonomske
politike. Svoju
pravu činili su
tako da tako
nacionalizatori
aparata prava
ponomljivim
postavkama
i pravom na
potraživač
se do događa
i negativnih
rezultata. I
čak i tako
nacionalizatori
samo su u njoj
nacionalističke političke opće
tučku sauze da mogu
prijeti izboru prav. Osječ
i Šibenik, sigurno
i nezadovoljni s
biti začuvačima političkim
trenutkovima koji dominiraju
u drugoj dijelovima Hrvatske.

Glosovanje hrvatskih
boraca protuturske
i antijugoslavenske
strane u Glavnom
Hrvatskom HŠB-u ili Bićevecu HSP-av
ne osvajajući političke
vlasti, učestvujući u
družbi izraziti nezadovoljstvo
vremenom godine Osječka
pod egidom jugoslavenske
vlasti, učestvujući u
državljanoj nekompetenciji
– devene vlast je
nacionalizator. O čemu
je učestvovanje hrvatskih Hrvata
sločaka i regionalnoga
vlasti, uspostavljanje zakona
o izboru izbornih skupina, negativno
prijemovanje
sudjelovanja u
osnovanju novog
članstva, Oček i Čerško
uključi u teorijske državljane
njih razvoja Hrvatske i li
čekanje učestvovanja
na nacionalistički i kavz
regionalistički socijali, koji
se vode, sasvim izgubljene
i nezadovoljne
situacije – kako bi izbjegle
svravnj u konverzijenu
svravnj starih gradačić
načelnika, učestvovanje
de Dorača i Đorđevića
te de Zorana Malanovića.

Strankom htjeli poslužiti za vlastito uskrsnuće, poput **dr. Slavena Letice i dr. Mate Granića**. Sve je bilo motivirano pogrešnim shvaćanjem da je sudjelovanje u vlasti jedini smisao političkog djelovanja, i da se tom cilju – težnji da stranka postane *regierungsfähig* – mogu i moraju podrediti ne samo taktički pozezi, nego i stranački programi i načela.

Kako svako zlo ima i poneku dobru stranu, tako je katastrofalni poraz pravaša na ovim izborima urođio i nekim pozitivnim posljedicama. Prvo, uznemirenje do kojega je došlo na tzv.

Davor GJENERO

Zluradi komentar zagrebačkog "Vjesnika"

desnom dijelu političkog spektra, pokazuje da je krug sljedbenika pravaške ideologije i dalje širok, da i dalje postoji solidan dio biračkoga tijela, koji smatra da je misao slobode pojedinca, skupina i naroda, kako ju je definirao i prije stoljeće i pol razradio **dr. Ante Starčević**, živa i u suvremenim prilikama, ne kao dogma, nego kao pouzdan putokaz i temelj za snalaženje u dvojbama i izazovima 21. stoljeća. To znači, da smo suočeni ne toliko s krizom pravaške misli, koliko s krizom organiziranog pravaštva. Drugo, i oni političari i politički analitičari, koji su pravaštvu neskloni, nakon ovih su izbora izrazili uvjerenje da je postojanje stabilne, konzervativne stranke, stranke desnog centra, važan čimbenik hrvatskoga demokratskog razvijanja i napretka. Ta ocjena nije uvijek motivirana pukom težnjom da se suzi politički prostor HDZ-a.

Treća važna, skoro spektakularna posljedica poraza HSP-a, jest izostanak svakog likovanja u redovima drugih stranica s pravaškim predznakom. Izgleda kako je napokon sazrela svijest, da je budućnost pravaške misli povezana s HSP-om kao stožernom snagom. Sve druge stranke, koje nose pravaško ime u svome nazivu ili baštine starčevićanski program (od republikanaca do demokršćana), objektivno su samo odvjetci istog stabla ili frakcije. Na toj ocjeni ništa mijenja možbitna čistoća njihova programa, osobna čestitost njihovih prvaka i dosljednost njihove politike. Povijest nas uči, da su frakcije osuđene na stagnaciju i postupno odumiranje. Primjera je mnogo, i u Hrvatskoj i izvan nje: Čista stranka prava nakon raskola, unatoč tomu što je u njoj bio sâm Starčević, nije uspjela nadjačati maticu stranke; jednoga je sjajnog organizatora i dinamičnog agitatora poput **Lava Trockog** za sasvim kratko vrijeme marginalizirao bezlični i beskrupulozni **Staljin**; u Hrvatskoj je 1990. protokomunistička većina –

Ant. list, br. 3393/8
DOGĀĐAJI || 11

Pero Kovačević tvrdi da u HSP-u treba provesti reorganizaciju kadrova i vodstva stranke:

Đapić treba dati ostavku!

■ Trebamo analizirati krive stranačke poteze, kaže Ruža Tomašić

Predsjednik HSP-a Ante Đapić trebao bi otići s mesta predsjednika, ali ostati u strani, izjavila je jučer HSP-ova Pero Kovačević, bivši saborski zastupnik i zarebački gradski vijećnik.

On smatra da se Đapić ponio moralno jer je nakon HSP-ova debakla na izborima ponudio mandat na raspolaženje. - Končnu odluku donijet će sabor stranke - rekao je Kovačević. Dodao je da će se o tome raspravljati već danas na predsjedništvu stranke.

- U stranci bi trebalo provesti reorganizaciju kadrova i vodstva. Trebalo bi je

pomladiti novim kadrovima - smatra Kovačević. Drži kako bi HSP osvojio devet mandata da se uoči izbora nije dogodio odlazak Miroslava Rožića i Tonča Tadića iz stranke. Njegova stranačka kolegica, bivša HSP-ova zastupnica Ruža Tomašić smatra da bi se danas na predsjedništvu stranke trebali analizirati krivi stranački potez iz prošlosti.

Predsjednik HSP-a Ante Đapić u intervjuu Jutarnjem listu kao jedan od svojih najvećih propusta navoje je da što još lani nije iz stranke izbio Miroslav Rožić.

- Drago mi je što sam tako moćan. A što mislim o njegovu mogućem odlasku s mesta predsjednika stranke rekao sam time što sam ja otišao iz stranke - ustvrdio je Rožić.

Odluku o Đapićovoj smjeni ili ostanaku dočinjeći sabor stranke koji bi mogao biti održan u siječnju sljedeće godine. V.Nezirović

Nezadovoljstvo kipi u samom vrhu HSP-a

najzgled paradoksalno - radije ostala uz Tuđmanov i **Manolićev** HDZ, nego uz **Veselićin** i Gabeličin HDS; nakon odvajanja od matice, do jučer moćni Manolić i **Mesić** su za svega nekoliko mjeseci otpali iz hrvatskoga političkog života poput atrofirane grane; nijedna pravaška, haesesovska ni socijalno-liberalna frakcija nije uspjela odbiti pera matičnim, središnjim strankama...

Nakon izbornog debakla, s različitim se stranačkim kritizira Anto Đapić i vodstvo HSP-a. To je i razumljivo: vodstvo Stranke je vodilo personalnu politiku i odredilo stranačku strategiju, pa mora snositi i odgovornost za potpuni neuspjeh. No, bilo bi nekorektno u tome prešutjeti, da je Đapiću u posljednjih desetak godina pošlo za rukom posve marginalizirati druge pravaške stranke (pa i HČSP, koji mu je u jednom trenutku postao ozbiljnom prijetnjom), te izgraditi zavidnu stranačku infrastrukturu. Samo oni koji znaju o kakvom se teškom poslu radi, mogu ocijeniti koja je vrijednost tog

A. Đapić i R. Tomašić: u njihovim rukama nije samo sudbina stranke, nego i sudbina pravaštva

pothvata i shvatiti, da je on dodatna legitimacija HSP-a kao središnje, zapravo jedine pravaške stranke koja ima budućnost.

Drugim riječima, u ovom je trenutku sazrelo uvjerenje, da je okupljanje oko HSP-a presudno za daljnji opstanak organiziranog pravaštva. Utoliko je odgovornost Đapića i kruga oko njega veća nego ikad. Zavlada li Strankom ponovno «Paragin sindrom», tj. tendencija da se na svaku kritiku iz stranačkih redova odgovara suspenzijama i

isključenjima iz Stranke, sadašnje će vodstvo zadržati svoje pozicije, ali će zajamčeno odvesti HSP u propast. Uvjerenje da se strankom smije, čak i mora upravljati autokratski, nije samo protivno duhu starčevićanstva, nego neminovno dovodi do rasula. Suspenzija nekih podružnica, sankcije protiv dojučerašnjega izbornoga kandidata **Danijela Kotlara**, najava ostavke **Ruze Tomašić**, nagovještaj da će se **Pero Kovačević** uhljebiti u **Bandićevu omnibusu** koji služi – ne na posljednjem mjestu – i za političko korumpiranje, sve su to tako jasni predznaci katastrofe.

Samo je jedan način da se ona izbjegne: sazivanje izbornoga stranačkog sabora u krajnje tolerantnoj i demokratskoj atmosferi. Tako izabranovo vodstvo Hrvatske stranke prava u prvom bi redu moralno na iskrenu suradnju pozvati sve srođne stranke i skupine, vodeći računa o njihovu dostojarstvu i trudu odnosno godinama koje su uložile u vlastite političke projekte. Tako okupljeni, pravaši bi trebali prionuti analizi i osvremenjivanju svoga političkog programa, budući da su neka ključna stajališta – od položaja Hrvata u BiH i odnosa Hrvatske prema susjednoj državi, do stava prema euroatlantskim integracijama – u dosadašnjem razdoblju počesto bila proturječna ili nedovoljno jasno definirana.

Jer, nije smisao pravaštva u tome, da se pojedincima osiguraju vodeći položaji u stranačkim tijelima, nego u tome, da se budućnost Hrvatske oblikuje u skladu s pravaškom mišlju, mišlju slobode, dostojarstva i napretka.♦

ZAŠTO SU PREŠUĆENE ANTISEMITSKE ODLUKE «ANTIFAŠISTA» DR. IVANA RIBARA

Do koje je mjere jugoslavenstvo inspiralo tzv. antifašiste, pokazuju i primjer dr. Ivana Ribara (1881.-1968.). Nakon burne jugoslavenske mladosti, Ribar 1918. postaje članom Glavnog odbora Narodnog vijeć u Zagreb, a 1919. predsjednikom Privremenoga narodnog predstavništva SHS. Potom je biran zastupnikom Demokratske stranke, a uskoro postaje i predsjednik Ustavotvorne skupštine te na tom mjestu ostaje do 1922. Predsjedao je skupštinskoj raspravi kada je **Puniša Račić** pucao u **Stjepana Radića** i drugove. U vrijeme diktature sudjeluje u radu Udržene opozicije, a u nizu suđenja brani komunist.

Aktivno sudjeluje i u gospodarskom životu. Najnovije studije o inozemnim utjecajima u jugoslavenskome gospodarstvu i o poslovanju najjače banke sa stranim kapitalom, Opštoga jugoslovenskog bankarskog društva, pokazuju da je dr. Ivan Ribar najprije bio lobist belgijsko-austrijskoga, a onda potom njemačkoga kapitala u Kraljevini Jugoslaviji. Prema jugoslavenskim komunističkim hagiografskim prikazima, Ribar «početkom 1941. podržava aktivni otpor protiv neprijatelja», a «nakon početka oružanog ustanka u Srbiji

jedno vrijeme ilegalno boravi u Beograd, a potom je otisao u Zagreb odakle se prebacio na oslobođena područja. Tijekom 1942. radio je na pripremama za sazivanje AVNO-a. Na prvom zasjedanju AVNOJ-a u Bihaću 26. i 27. studenoga 1942. izabran je za predsjednika izvršnog

odbora AVNOJ-a i to ostaje sve do 1945. U ratu je izgubio oba sina: **Juricu** i **Ivu Lol.** (...) Nakon rata je bio zastupnik u Narodnoj skupštini FNRJ i u Saboru NR Hrvatske. Od kraja 1945. do 1953. bio je predsjednik Predsjedništva Narodne skupštine FNRJ. Jedno vrijeme bio je i član Saveznog odbora SSRNJ. Umro je 1968. kao pričuvni general-major JNA» i ujedno nositelj brojnih odličja: «Odlikovan je Ordenom Jugoslovenske zastave, Ordenom narodnog oslobođenja, Ordenom bratstva i jedinstva, Ordenom zasluge za narod, te Ordenom partizanske zvijezde I. reda.»

Iz službenih je biografija izostavljen podatak, da je Ribar, kao predsjednik Upravnog odbora Opštega jugoslovenskog bankarskog društva, bio *potpisnik odluke o otpuštanju svih židovskih zaposlenika*.

Da je dr. Ribar kojim slučajem bio zegovornik hrvatske državne neovisnosti, to mu se ne bi oprostilo. Ovako, nitko mu taj grijeh ne spočitava. Baš kao ni stotinama srpskih i jugoslavenskih intelektualaca, potpisnika sličnih odluka i manifesta. Oni su nešto jednakiji, jer su bili – protiv Hrvatske. (L. Z.)

Ivan Ribar i Josip Broz Tito 1943.

HRVATSKI KADROVI U JUGOSLAVENSKOJ DIPLOMACIJI

(Prilozi za biografiju Budimira Lončara, Seoul, kolovoz 1991.)

«Drama je nastupila poslije večere kad smo posjedali uz kamin da popijemo digestiv (a bio nam je i potreban) i tu nam se pridružio mladi savjetnik u [jugoslavenskoj] ambasadi **Mirko Jelić**, sin hrvatskog književnika **Vojina Jelića**. Pošao se razgovor o situaciji u Hrvatskoj, a Jelić je na moje čuđenje stao odjednom zastupati velikosrpske teze kako su Srbi u

Hrvatskoj starosjedilačko stanovništvo jer su kao i Hrvati došli u prvom valu slavenskog naseljavanja, što je meni podiglo tlak, pa sam mu dobio da govori besmislice i povjesne neistine. A kad je ustvrdio kako ni oni Srbi koji su se naselili u 18. stoljeću Hrvatima ništa ne duguju, jer su došli na austrijski a ne hrvatski teritorij, ja sam prasnuo i zaprijetio mu da s

takvim idejama ne može raditi kao hrvatski kadar u diplomaciji i da će se osobno pobrinuti da bude skinut s popisa...» (**Žarko Domljan**, *Moj pogled na događaje. Fragment veće memoarske cjeline*, (II.), Kolo, god. 16 (2006.), br. 4, str. 77.-78.)

KAKO ZDENKO SVETE PREBIRE PO SMETLIŠTU

Reagirajući na sve češće prozivanje (i dokumentiranje) partizanskih zločina nad Hrvatima, zagrebački je *Globus* u br. 881 od 26. listopada 2007. na čitavih šest bogato ilustriranih stranica ugostio još

jednoga «Titova diplomata i obavještajca». Tonom punim netrpeljivosti i mržnje, okomljuje se tu **Zdenko Sveti** na kardinala **Bozanića** i njegove istupe, optužuje iznova nadbiskupa **Stepinca** i poziva Crkvu

da, ako misli da je u pravu, objavi biskupske *«homilije, poruke i propovijedi u periodu 1941.-1945.»* i *«dakako, otvori vatikanske arhive»*, jer bi se time, po njegovu mišljenju, dokazalo da je Katolička crkva zdušno i bezrezervno podupirala usataški pokret i Nezavisnu Državu Hrvatsku, a oni su – ocjenjuje taj *«Titov diplomat i obavještajac»* - *«od početka, u ideologiji, politici i izvedbi u cjelini bili zločinački»*.

U pogledu zločina na Bleiburgu, tamo nije bilo nikakvih nedužnih civila, nego su se partizani obraćunali s *«dvadesetak tisuća najkrvavijih hrvatskih, srpskih, slovenskih itd. nacijašista»*. Zaključuje Sveti kako se i danas ponosi što je bio Titov partizan i jugoslavenski komunist. I pravo je! Treba snage da bi se priznalo kako se ne kaje što je čitav život posvetio državi koja se raspala u krvi, i ideologiji koja je *«zaslužna»* za nešto više od stotinu milijuna pogubljenih. Riječi bivšega jugoslavenskog veleposlanika pri Svetoj Stolici jasnije od ičega pokazuju zašto ta ideologija i taj režim zaslužuju smetlište povijesti... (T.J.)

Dva jarana: Zdenko Sveti i Stipe Mesić u prijateljskom antifašističkom razgovoru

MILKA PLANINC PONOVO NA ESTETSKOJ KIRURGIJI!

Nakon što je prije par mjeseci u opširnom razgovoru za *Jutarnji list* uljepšala svoju ulogu u partizanskem pokretu, izjavivši kako je u partizane otišla zbog ljubavi prema Hrvatskoj, slobodi, demokraciji, višestrašnjačkom sustavu, zaštiti privatnog vlasništva i čega još sve ne (a za Bleiburg je čula tek kasnih osamdesetih), **Milka Planinc** je krajem studenoga 2007. dobila prigodu u

tjedniku iste medijske kuće (EPH), uljepšati i svoju ulogu u slamanju Hrvatskog proljeća.

O svemu tome će, kaže, napisati knjigu, ali, eto, da se nacija dalje ne traumatizira, sada nam u sažetu obliku objašnjava kako je zapravo čitavo komunističko vodstvo u Hrvatskoj zagovaralo konfederalizaciju Jugoslavije. Hrvatsko proljeće, kojega ona us-

trajno naziva *«maspokom»*, ne samo da nije doprinijelo donošenju Ustava SFRJ iz 1974., nego je: *«Maspok za neko vrijeme bio odgodio i čak doveo u opasnost tada već prilično zahuktali posao oko donošenja ustavnih promjena u Hrvatskoj i SFRJ, koji su pokrenuli i zakoji su bili daleko najzaslužniji Tito, Kardelj i Bakarić»*.

Nije ona sukrivac ni za val represije i uhićenja nakon Karađorđeva. Glavnu ulogu u tome je, tvrdi, imao **Josip Vrhovec**, koji je prema njoj oduvijek pokazivao nesklonost. Vrhovec je predložio popis šest-sedam imena glavnih organizatora koje valja žrtvovati i suditi, a Milka Planinc i CK SKH nisu utjecali *«na ono što se događalo dolje, na terenu»*. Štoviše, *«slali smo članove SK i aktiviste da suzbijaju osvetničke reakcije i slučajevе odmazde i tamo gdje ih nije trebalo biti...»* Ta su uhićenja i suđenja bili uvjet opstanka, jer su *«nekki»* predlagali Goli otok, odnosno smjenu i suđenje svih onih iz komunističkog vodstva u Hrvatskoj, koji su preživjeli XXIII. sjednicu...

Nakon ove uspješne estetske operacije, treba očekivati da će se Milka Planinc ponovno podvrgnuti kirurškom nožu stručnog tima iz EPH. U idućoj fazi valja dokazati, da je zaslužna za let na Mjesec, pronalazak penicilina i izum kotača. Sve se može, kad se hoće. (P.Z.)

Milka Planinc

POVIJEST SE NE BRIŠE! (ILI IPAK?)

U ždrijebu za Europsko prvenstvo, koje se idućeg ljeta ima održati u Austriji i Švicarskoj, hrvatska je nogometna reprezentacija imala sreće. Naši će protivnici u skupini biti Njemačka, Austrija i Poljska. U povodu te vijesti, u hrvatskim se novi-

I potom, pun hvale za hrvatske nogometne dužnosnike, nastavlja: «*Ta tri poraza HNS ne računa, kao ni sve ostale susrete, njih 15, koje je odigrala zlosretna reprezentacija NDH, već se računaju isključivo rezultati od utakmice sa SAD-om*

u Zagrebu 21. listopada 1990. Hrvatska, naime, ni po Ustavu nije sljednica NDH, već SRH, mada u HNS-u ističu da je Hrvatska član Fife od 1941...»

Ignorirajući politikantske i ne previše mudre Vurušićeve komentare o «zlos-

STATISTIKA U međusobni skor s Hrvatskom Nijemci pribraju i utakmice Trećeg Reicha s NDH

Ratnim pobjedama liječe ranu iz '98.

ZAGREB - Nakon ždrijeba u Luzernu koji je u istu skupinu spojio Njemačku, Austriju i Hrvatsku uz Poljsku, njemački mediji raspisali su se o našoj reprezentaciji.

Tako neki naglašavaju, odnosno pribraju međusobnim srazovima naših dviju reprezentacija

● Iako HNS priznaje članstvo u Fifi od '41., Hrvatska po Ustavu nije sljednica NDH, nego SRH

liraju njihovu najtežu nogometnu ranu iz četvrtfinala SP-a 1998. godine kada su poraženi 0-3. Inače, povijest je spojila sve sudionike ove skupine, jer je recimo Ernest Willimowski Ezi, koji je za Poljsku na SP -u 1938. zabio Brazilu četiri gola, nakon okupacije te zemlje igrao za Treći Re-

nama redaju različite analize, komentari i slično. Zagrebački *Jutarnji list* od 5. prosinca 2007. posegao je za statistikom hrvatsko-njemačkih susreta. U članku pod naslovom «*Ratnim pobjedama liječe ranu iz '98*», novinar **Vlado Vurušić** podsjeća na trijumfalnu hrvatsku pobjedu nad Njemačkom na Svjetskome nogometnom prvenstvu 1998., pa jetko primjećuje da neki njemački mediji ovih dana »*pribraju međusobnim srazovima naših dviju reprezentacija i one iz davnašnjih vremena Drugog svjetskog rata! (...) Nijemci su tada s mnoštvom Austrijanaca u sastavu pobijedili sva tri puta – u Beču 15. lipnja 1941. i Stuttgartu 1. studenoga 1942. s po 5 - 1, a u Zagrebu snježnog 18. siječnja 1942. sa 2 - 0.*«

Prvi nastup hrvatske nogometne reprezentacije, u Zagrebu, protiv Švicarske (2. travnja 1940.)

Hrvatska reprezentacija na utakmici protiv Mađarske (Zagreb, 8. prosinca 1940.)

retrojn» (po čemu?) reprezentaciji Nezavisne Države Hrvatske, valja priznati da je u nizanju činjenica on u pravu. Hrvatski nogometni savez svoju povijest i povijest našega nogometnog predstavništva doista računa od 21. listopada 1990. Nitko se ne pita, kojom se logikom došlo upravo do tog nadnevka i upravo do te utakmice s reprezentacijom SAD-a, koju je Hrvatska, inače, dobila rezultatom 2 – 1.

Ustav Republike Hrvatske, odnosno njegova preambula, s poviješću nogometne igre u Hrvata nema ništa, pa se na nj ne može osloniti ni naopaka logika HNS-a.

Hrvatska, naime, 17. listopada 1990. nije bila međunarodno priznata država (kao što je bila, recimo, u doba Drugoga svjetskog rata), nego je i stvarno i pravno bila u sastavu SFR Jugoslavije, pa se službena statistika ne može ravnati po tom

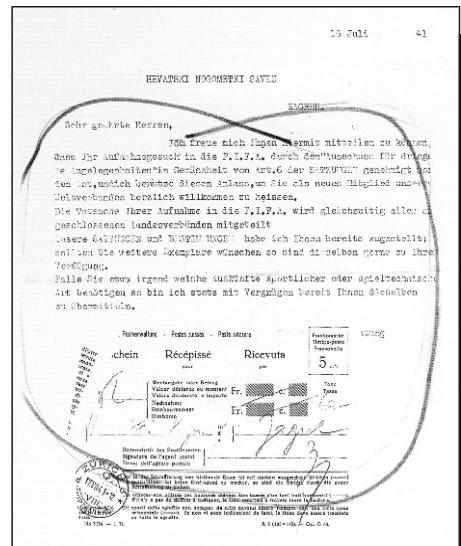
Nastup hrvatske reprezentacije protiv Madžarske (Budimpešta, 14. lipnja 1942.)

kriteriju. Ako se, pak, kao kriterij izabere ustavna preambula o pravnom slijedu, onda valja imati na umu, da se u zlosretnoj preambuli Ustava (zlosretno radi toga što već sedamnaest godina rađa suvišne prijepore i okapanja), Mačekova Banovina Hrvatska (1939.-1941.) spominje kao jedno od državnopravnih ostvarenja, na koje se današnja Republika Hrvatska naslanja. A kad je tako, onda se ne može ignorirati činjenica, da je svoju prvu međunarodnu utakmicu hrvatska nogometna reprezentacija odigrala upravo tada, tj. puno prije uspostave NDH, i to u vrijeme kada – kao Banovina Hrvatska – nije bila subjektom međunarodnoga prava, nego tek autonomna jedinica u sastavu Kraljevine Jugoslavije. Na igralištu «Građanskoga» u zagrebačkoj Koturaškoj ulici,

Hrvatska je (u sastavu: **Glaser, Šuprina, Belošević, Jazbec, Jazbinšek, Kokotović, Cimermančić, Wölfel, Lešnik, Antolković, Matekalo**) 2. travnja 1940. pobijedila Švicarsku rezultatom 4 – 0.

Reprezentacija Hrvatske je do vremena uspostave NDH odigrala još tri utakmice, dvije protiv Madžarske i jednu protiv Njemačke. Sve te tri države, i Švicarska, i Njemačka, i Madžarska, ove utakmice službeno ubrajaju u svoju nogometnu povijest, jedino se mi svoje povijesti sramimo.

Jer, ne bi se spomenute četiri «banovinske» utakmice prešutjеле i prešućivale, da njihovo priznavanje i «računanje» ne bi za sobom nužno povlačilo ubrajanje onih petnaest međunarodnih utakmica koje je odigrala «zlosretna» reprezentaci-

Obavijest FIFA-e o punopravnom članstvu HNS-a (1941.) - usp. treću stranicu korica

ja NDH. Njezin sastav je ostao manje-više isti kao u doba Banovine Hrvatske, a jedina razlika sastojala se u tome, da je Hrvatska u međuvremenu postala punopravnom članicom Svjetskoga nogometnog saveza (FIFA). Taj je savez, naime, 16. srpnja 1941. službeno obavijestio Hrvatski nogometni savez, da je «Odbor za žurna pitanja» FIFA-e donio odluku o primjiku Hrvatske, te o tome službenim putem obavijestio sve članice Svjetskoga nogometnog saveza. Time je prihvaćen zahtjev HNS-a, koji su podnijeli **dr. Rudolf Hitrec i Bogdan Čuvaj**.

Tako, eto, stoje stvari kad se uzmu u obzir sve, a ne samo dio relevantnih činjenica. Zašto se, pak, ni Švicarci, ni Madžari,

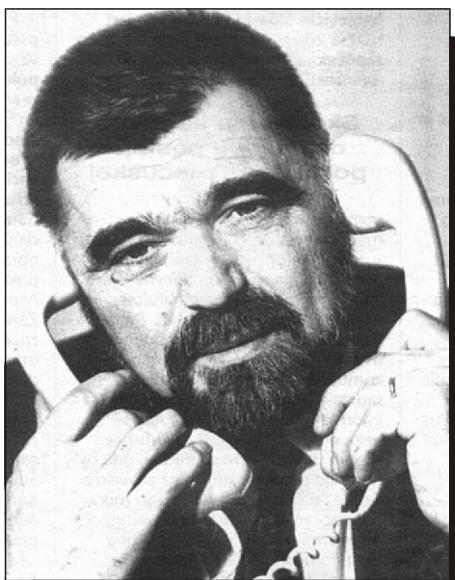
ni Nijemci ne odriču svoje nogometne prošlosti, a zašto mi svoju hoćemo prešutjeti, umanjiti i sakriti, nije jedina nelogičnost hrvatskoga javnog i društvenog života: u Hrvatskoj prevladava shvaćanje, da je tzv. politička korektnost «najviši naš zakon i kruh naš svagdašnji», pa bi politički korektno bilo jedino onakvo prikazivanje povijesti, kakve smo imali prigode učiti iz gornjomilanovackih stripova o Mirku i Slavku. Nevolja je, međutim, što se od povijesti ne da pobjeći, pa nema smisla na taj pokušaj ni gubiti vrijeme: on pristoji jedino onima koji se ponose što su *tuđem sluzi sluge, tuđe prirepine*. (T. J.)

Hrvati na utakmici protiv Švicarske (Zürich, 4. travnja 1943.)

PRILOZI ZA BIOGRAFIJU STIPE MESIĆA

Godinama se u hrvatskoj javnosti stvaraju fame, kako su se **Manolić, Mesić** i družina u proljeće 1994. odcijepili od **Tuđmana** i Hrvatske demokratske zajednice «poradi zemljice Bosne». Tom se pokušaju htjelo dati i općenacionalno značenje, jer su – eto – izdanci jugoslavenskoga boljševičkoga krila unutar HDZ-a bili bliži «pravaškim idealima» i «pravaškoj tradiciji», negoli oni Tuđmanovi suradnici, koji su potjecali iz «desno» orijentiranih, nacionalističkih ili bar nacionalnih krugova.

Stipe Mesić već 1991. istodobno sluša dvije slušalice

Ali, ako je doista bilo tako, i ako je Tuđmanova «politika prema BiH» bila upravo onakva kakvom ju Mesić prokazuje, zašto se *manolićevci* nisu od Tuđmana odcijepili u jesen 1991., nakon što je (18. studenoga 1991.) osnovana Hrvatska zajednica Herceg-Bosna, ili u proljeće 1992., kad je (8. travnja) osnovano Hrvatsko vijeće obrane, ili u listopadu 1992., kad je došlo do prvih ozbiljnijih sukoba Hrvata i Muslimana u BiH, ili u proljeće 1993., kad su ti sukobi prerasli u otvoreni rat...? Na taj logičan upit, nikad nije došao logičan odgovor. Nema odgovora ni na pitanje, zašto je raskol u HDZ-u planiran upravo u proljeće 1994., tj. u vrijeme kad su se SAD umješale u rat u BiH i nametnule Washingtonski sporazum, dovodeći i do zaokreta u hrvatskoj politici prema Muslimanima (i u muslimanskoj politici prema Hrvatima).

Sastanak Tuđman - Izetbegović 22. studenoga 1998.

Odgovor na prvo pitanje ovih je dana u *Jutarnjem listu* (br. 3382/X. od 11. studenoga 2007., str. 3.), povodom najnovijeg zapleta u slučaju generala **Zagorca**, dao treći iz Manolićeve skupine, **Slavko Degoricija**. Prema njemu, «*sukob unutar HDZ-a dogodio se zbog jačanja tzv. Šuškove frakcije, koja 'se s nama borila za utjecaj na Tuđmana'. Rat u BiH, kaže, samo je pojačao nesnošljivost između dviju*

struja». Drugim riječima, radilo se samo o borbi za vlast, a «politika prema BiH» bila je jedan od mamaca kojima se htjelo namamiti lakovjerne. Tim se manevrom moglo bar privremeno dobiti i dio «desnice», nemali dio katoličkoga svećenstva itd. A sve je tempirano u vrijeme američke intervencije, u nadi da će jedina preostala svjetska velesila u novu trku htjeti krenuti s novim konjem... (T. J.)

Rama - Prozor, poprište jednog od prvih hrvatsko-muslimanskih sukoba (listopad 1992.).

U ZATVOR ZBOG HRVATSKE JEZIKU!

Ovih se dana, 22. prosinca, navršava 56 godina od rođenja dr. Ivana Šretera (1951.). On je 1986. u prekršajnom postupku proglašen krivim zbog prekršaja iz čl. 3. st. 1. Zakona o prekršajima protiv javnoga reda i mira, jer da je – pregledavajući kao specijalist liječnik bolnice u Lipiku pacijenta Stevu Majstorovića – u rubriku zanimanje pacijenta upisao «umirovljeni časnik» (umjesto «penzionirani oficir»).

I prvostupanski prekršajni sud, i Republičko vijeće za prekršaje i Vrhovni sud SR Hrvatske zauzeli su isto stajalište, da je «*okrivljenik time na javnom mjestu pisanjem vrijedao i omalovažavao socijalističke patriotske osjećaje građana*», budući da: «za oficire JNA u našoj zemlji isto značenje ima samo vojni starješina. Budući da su se u vrijeme stvaranja JNA časnicima nazivali oficiri neprijateljske vojske, takav naziv za oficira JNA ima uverljivo i omalovažavajuće značenje. Prema tome upisivanjem riječi 'časnik' umjesto oficir JNA vrijedaju se i omalovažavaju patriotski i socijalistički osjećaji pa su time ostvarena obilježja navedenog prekršaja...»

Šreter je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šezdeset dana, koja je u postupku po pravnim lijekovima smanjena na pedeset dana. Da to nije dovoljno, ocjeni-

o je (podrijetlom hrvatski) književnik Goran Babić (poznat i kao «KGB», a još poznatiji po svom odlasku u Beograd 1990./91. i trajnom ostanku u «prestonici»). On je u *Nedjeljnoj Dalmaciji* svoj osrt na «slučaj Šreter» završio riječima: «...Kako tom medicusu očito ne pomaže ništa, ni ožeg ni riječ, pa je jedini lijek crna zemlja i zeleni humak».

Koliko su Babićevi istomišljenici i braća po «antifašizmu» doslovno shvatili taj savjet, govori činjenica da su odmetnuti Srbi 18. kolovoza 1991. presreli vozilo dr. Šretera između Kutine i Pakraca, u selu Kukunjevac, te ga odveli nedaleko od logora Bučje, u napuštenu kuću u selu Branešci. Znade se da je dr. Šreter tamo tjelesno i duševno zlostavljan, a od tada mu se gubi svaki trag.

Ni tijelo mu još nije pronađeno.

Njemu u čast osnovana je *Zaklada dr. Ivana Šretera, a Jezik*, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika, utemeljio je nagradu za novu hrvatsku riječ, nazvavši je Šreterovim imenom.

Valja pozdraviti ove simbolične znakove zahvalnosti mučeniku za hrvatski jezik, iako se može pretpostaviti da bismo mu kao narod izrekli veću hvalu da se ozbiljno suprotstavimo neutaživoj sprem-

Posljednja fotografija dr. Ivana Šretera

nosti namjesnikâ na zagrebačkom Gornjem gradu, da na «regionalnim skupovima» (čak i onima koji se održavaju u srcu Hrvatske) oni koji govore i u naše ime nastupaju kao govornici «crnogorsko-bosansko-hrvatsko-srpskog» jezika. Pristanak na gubitak jezika pristanak je na gubitak države... (T. J.)

USTANIMO PROTIV DALMATINE (4.) POUČNA EPIZODA S NOVOM TALIJANSKOM MARKOM

Iako je hrvatsko Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija u listopadu prosvjedovalo, doznavši da talijanska pošta priprema tiskanje, javno predstavljanje i distribuciju poštanske marke, koja svojim motivom i natpisom izravno pothranjuje talijanski imperijalizam, Italija je 11. prosinca 2007. ipak izdala poštansku marku s fotografijama grada Rijeke na kojoj je i natpis "Istočna zemlja koja je bila talijanska" ("Fiume-terra orientale già italiana"). Hrvatska je ponovo negodovala.

Imajući na umu da se slični incidenti događaju iz godine u godinu (ili još češće), da službene talijanske vlasti ne samo trpe, nego i podupiru iredentističke manifestacije, da se talijanski političari (pa i sam predsjednik Talijanske Republike) upuštaju i slične ispade, s puno više ozbiljnosti treba uzeti izljeve autonomaštva u Hrvatskoj i pokušaje da se Hrvatska opet razdrobi. Talijanska marka i nametanje naziva «Dalmatina» lice su i naličje iste tendencije... (P. Z.)

O AUSTROUGARSKEMU PIJATU I DRUGIN ILUZIJAMI...

San ga naša u grmlju. Blizu stare austrougarske utvrde iz 1828. Tu na Zonki, di koze čuvan. Slučajno san razgrnuja debeli sloj humusa. Stari aluminijski pijat. Vojnički! Austrougarski? A ča bi drugo bija! Pa san si ga lipo donesa doma, učistija ga, uluštra pak sad samo iž njega jiden.

E, dide moj! Koliko se puta na te domislin! Pak i kad tako najden niki stari pijat. A zašto, zašto mi se, dide moj, nikad ne javiš iz tega tvojega kraljevstva nebeskega (jer, siguran sam da si tam!). Pa magari u snu! I da znaš, ja uti stari pijat volin radi tebe. Pak te zamišljan kako muštace moćiš u vojničken fažolu kojega iš iz takovega pijata. Tamo nidi 1917. u Hercegovini.

I san ga pokaza, uti pijat, jenen znancu. "Ma ne, ma kakvi, ni to austrougarski pijat, to ti je pijat ud JNA!!!" "Ma ča pizdiš, ča se ti u pijate razumiš, šturlo, ter štupidol!" Baš me je razjadila. Kako mi na živce gredu takovi ljudi ki te bude kad lipe sanje sanjivaš. Seronje, bi reka Mesić! I, ča sad? Da i dalje jiden iž njega, u uvjerenju da je to austrougarski pijat mojega dida Ive, zvanega Šure, eli da ga hitin u grmlje? Di san ga i naša. Ča ja znan. A ča bite vi učinili?

Piše:

Blaž Piljuh

Uostalen, jebeš pijat! Ni to najvažnija iluzija u mojen životu, vero ni. Ne znan ča je bolje, ma znan ča je lipše. Snovi, sanje! A ne uva grda, mrska stvarnost.

Dide moj, su te bili pokupili, pak si poša. "Regiment po cesti gre..." ste kantali. Neveselo, da strah razbijete i tugu ublažite. Si se vratija iz tega tvojega rata i do kraja šepa i z palicon se poštapa. Di si bija... nideri, za ča si ratova... za niš! Propala ti je una twoja K und K črno-žuta monarhija. Pak je došla Italija. E, oče moj, doša je red na te. Abesiniju si izbiga, jer si poša u rudnik delati. Ali veliki rat nisi mogla izbići. Pak ste kantali "Fačeta neeera, bela Abesinijaaaaa..." Bataglioni speciali! Ime koje je prikrivalo zatočenje u vojnički logor, onih za talijanski, fašistički režim nepočudnih. Istarskih Hrvata! Nisi ratova, vero nisi ni ima zašto! Propala je i Italija. Pak si jopet poša. U partizane! Borba za priključenje Istre matici Hrvackoj! A kad tamo... Jugoslavija!!! Koja je isto propala. "Ide Tito preko Romanije..." Finile su i te pizdarije!

Pak je i na me doša red. I san poša. U ZNG, pak na kraju u "Oluju". I kad je uta "Oluja" finila, je došlo niko zatiše! Mutno! Ustajali, močvarni, kužni zrak, gušija je svojin smradon sve nas koji smo kad je tribalo bili u prvin redovima. A sad smo u zadnjem! I smo građani drugega reda! Koje svaka pizda koja je u uven našen ratu stekla kapital eli fotelju, more poslati u pržun. U Haag! E, a kako smo i mi kantali, dokle smo u slatku iluziju virovali:..."ne ćeće u Čavoglave, niste ni prije..." i naravno, "Evo zore, evo dana...", jebe se meni. Komu se to ne sviđa, neka si lipo kanta: "Na kordunu grob do groba..." ionako je melodija ista!!! Uostalen, koji k.... se mora vajk ništo pivati kad se u rat gre!?

Pitan ja svojega kompu:

- "Zorane, brate po oružju, da se ponovo vrati 1991., a da znaš uno ča danas znaš, biš poša jopet?"

Pogleda me je, razmislijala i reka:

- "A poša bin, poša, ma ne bin piva nego bin kleja i proklinja, zašto sve ča počme kako velika iluzija, mora finiti kako veliko sranje."

Da, da! Vero da! Kako i uni moj austrougarski pijat ud aluminijskog?

POUČAK O SLOBODI TISKA

«Pod uvjetom da u svojim napisima ne govorim ništa o vlasti, ni o vjeri, ni o politici, ni o moralu, ni o ljudima na položaju, ni o kreditima, ni o operi, ni o drugim problemima, ni o osobama koje nešto znače, ja mogu tiskati sve slobodno, uz uvjet da to odobre dva ili tri cenzora.»

(Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais (1732.-1799.),
Figarova ženidba, V. čin, III. scena)

KUHINJA

Dok pišem ovaj tekst, izbori se, kako se može naslutiti, privode kraju. Točnije, ne izbori, nego rezultati izbora. Za histerično iščekivanje rezultata, kao i polarizaciju naroda zaslužan je isključivo čuvar Ustava i njegov „najkvalificiraniji“ tumač, **Stjepan Mesić**.

Doduše, treba reći da je predsjednikovo tumačenje ustavnog članka o dodjeli mandata za sastav vlade u absolutnoj suprotnosti s tvrdnjama niza relevantnih pravnih stručnjaka u zemlji, koji su stajališta da se mandat trebao odmah dodijeliti relativnom pobedniku. No, Mesiću njegova predsjednička funkcija omogućeće da bude naš „najveći pravnik“. Koristeći to svoje pravo, pokušao je metodom političke alkemije izbornog gubitnika pretvoriti u – pobjednika.

On i njegovi savjetnici prebogati su iskustvima minalih vremena komunističkih spletki, pomoću kojih se s lakoćom crno pretvara u bijelo, dobro u zlo, pobjeda u poraz.

Bez namjere da metaforu, koju ću izreći, vežem uz jedan narod, ali za stil Mesićeva predsjednikovanja u kontinuitetu, a ne samo za ovaj slučaj, narod ima jednostavan izraz – *ciganija!* To „prevedeno“ znači nedosljednost, prevrtljivost i laž.

Na Mesićevu žalost, kao i na žalost njegovih savjetnika, izmijenilo se je vrijeme. Nestalo je infrastrukture za realizaciju npr. aktualnog primjera, gdje bi 56 bilo više nego 66. Zanemarimo li trenutno tu sajamsko-balkansku politiku naštumavanja i navijanja aktualnoga hrvatskog predsjednika, bilo bi potrebno „pročešljati“ malo stranke i minule izbore. Izbori su neke činjenice potvrđili, otvorili su neke dvojbe i uputili neke pouke.

Piše:

A. LAUS

Potvrdili su na primjer da su sve hibridne strančice, kao i samostalne liste, jednostavno pometene s hrvatskoga političkog prostora. Donekle je šteta, da ne

Stipe Mesić, tvorac ustavne i političke konfuzije

ćemo više imati prigode slušati intelektualna razglabanja jednog **Slavena Letice** ili domoljubne deseterce **Ljube Česića Rojsa**, frustrirajuće ispadne smijenjene bivše ministrike **Vesne Škare-Ožbolt**, permanentne replike neumornog HSP-ovca **Kovačevića**, koji je bio „ekspert“ za

sva područja, od izvanzemaljskih civilizacija do napuštenih kućnih ljubimaca, kao i niza drugih otpalih likova, briljantnih i onih drugih, koji su zajednički dali šarm tom **Vitezovu** „kokošincu“.

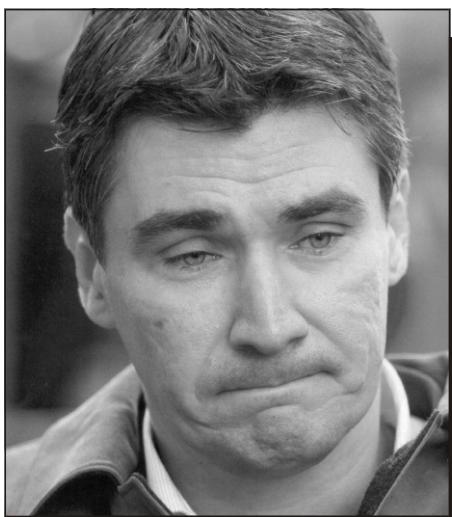
Svima njima treba, u skladu s kršćanskim milosrđem, uputiti riječ utjehe, da se može preživjeti i bez visokih političkih funkcija, no ima i iznimaka. Teško će se moći utješiti na primjer **R. Čačića**, koji je sav svoj energetski i intelektualni potencijal upregnuo u namjeru da postane hrvatski premijer. Putovao je uzduž i popriječko Lijepom našom, odijevao se u tu svrhu u odoru brigadira hrvatske vojske (na opće zgrajanje pravih ratnika), podanici su mu pisali knjigu o njegovim ostvarenjima, domaća lakoglažbena pjevačica „spontano“ ga je čekala satima pred kućom, s hrpom „slučajnih“ snimatelja, kako bi ga „inaugurirala“ za premijera pola godine prije iz-

bora, pjesmom „Happy birthday to you, my prime minister“. Sve je to bilo tako ljupko, dirljivo i dobro smisljeno. Nedostajalo je samo da tu „inauguraciju“ „ratificira“ Stjepan Mesić. I nije prošlo. Okrutno! Utjeha za sve to može biti da je nesudjeni premijer dobro prošao u svojoj, „trećoj“ izbornoj jedinici, gdje je dogradnju općinskih škola po modelu JPP-a u realizaciji „Coningen“, predstavio kao svoj uspješni model za cijelu Hrvatsku. Narod koji funkcioniра po modelu: „ak' zna sebi 'zeti, bude i nama nekaj ostalo“ darovalo je toj laži i bahatosti svoje povjerenje.

No, laž ima svoj vijek trajanja, pa će to povjerenje vjerojatno trajati do otplate prvih obroka duga na teret siromašnih općina.

Sanader, između obećanoga i mogućeg

*Uzaludno koketiranje s Borisom
Tadićem: Zoran Milanović*

Ostatak Hrvatske nije nasjeo tom blefu pa je tako Čačićeva uzdanica i predsjednica stranke Vesna Pusić, gorljiva zastupnica tzv. urbane građanske Hrvatske u „najurbanijoj“ izbornoj jedinici, jedva samu sebe ugurala u Hrvatski sabor. Možda bi bolje prošla, da je tko razumije. Osim toga, imala je i pogrešnih koraka. Kako je mogla napraviti takvu kardinalnu pogrešku, pa javno s Čačićem pjevati *Moju domovinu*, kad su oni skupa tu istu domovinu tisuću puta popljuvali i stigmatizirali kao baštinu zločinačkog pothvata. Kako je mogla isto tako, lišena sluha i glasa, sa svojim pristašama pjevati božićne pjesme na Cvjetnom trgu, ne znajući tekst i uz činjenicu da su svi od reda ateisti. Ta ista Vesna Pusić, s takvim izbornim „mirazom“ i političkim pedigreeom deklarirane ljevičarke, uporno „sastavlja“ vladu čak sa Glavašem.

Izraza za to nema. Mogu ponoviti: *ciganija!*

Idemo dalje. HSP je konačno dokazao da je to za Hrvatsku nepotrebna stranka.

Đapić se u svojoj bolesnoj ambiciji za osvajanjem vlasti godinama redizajnirao od crne desnice do liberalne ljevice, da bi konačno u ovoj prigodi preuzeo instrument ljevice, pomoću kojeg je pokušao deminizirati HDZ i zauzeti njegov politički prostor. Takav promašaj ima svoju cijenu i ona je plaćena.

Liberali su davno završili fazu svoga zvjezdanog razdoblja, vezanu uz velike **Gotovca i Budiju**. Poslije njih uslijedio je slobodni pad. Rezultat je poznat. Preostala kvaliteta liberala skoncentrirana je danas jedino u osobi **Đurđe Adlešić**. „Seljaci“ su ostali u okvirima svoga ideoleskog i programskega okvira. Jedina je šteta što je HSS zbog svoga ranijeg nedosljednog i kalkulantskog vodstva gubio svoj temeljni ideoleski kompas i priklanjanje se ljevcima, s kojom nema baš ništa zajedničko. Konačno je vrijeme da se HSS vrati u krilo svoje prirodnih matice, gdje povijesno, tradicijski, programski i ideoleski i pripada.

Na koncu, preostale su dvije najveće stranke koje su politički bipolarizirale Hrvatsku. To su HDZ i SDP. Njihova povijest je poznata. HDZ je nastao koncem osamdesetih kao pokret za osvrtarenje hrvatske države, a SDP je nastao kasnije na recikliranome ideoleskom substratu raspadajućeg Saveza komunista. Iz takvoga povijesnog konteksta, normalno, ostvarile su se dvije bitno različite konцепcije upravljanja državom. Od stva-

ranja hrvatske države do danas, samo je jedan mandat obnašao SDP sa svojim koalicijanskim partnerima. Nisu se proslavili. Zato su na izborima i pali. Osnaženi novim vodstvom nakon smrti **Ivice Račana**, krenuli su u žestoku ofenzivu da sruše HDZ. Nisu uspjeli. Razloga je više što zahtjeva podrobniju analizu, ali po meni, ključni je razlog onaj da ta stranka nema sposobnost preuzeti bar djelomično standarde europske socijaldemokracije, nego su nažalost još uvijek duboko integrirani u svom postupanju i djelovanju u nekadašnji Savez komunista. Taj politički ok-

Vesna Pusić i Radimir Čačić: gubitnici kao motori virtualne pobjede

virima doduše svojih pristaša, prvenstveno jugonalgične provenijencije, ali ne u proporciji koliko je ljevica dobila glasova. To iz razloga što dio biračkog tijela frustriran životnim tegobama traži stalno izlaz u promjeni vlasti.

HDZ, uz pripadajuću mu atribuciju povijesne stranke koja je ostvarila hrvatsku državu, danas se uz **dr. Ivu Sanaderu** kao premijera i predsjednika stranke, etablirao kako u Europi, tako i u svijetu. Ta vlast, uza sve teškoće, uza sve naslijedene negativnosti iz bivšeg sustava, uz vlastite nedostatke i slabosti, ipak krči puteve napretka u zemlji i otvara ih prema svijetu. Zbog toga, zbog nas samih, zbog budućnosti treba energično zaustaviti sve one koji spletakarenjem pokušavaju redizajnirati rezultate izbora, što u konačnici znači redizajniranje volje hrvatskog naroda. •

FIGURAE VENERIS: LJUBAVNI POLOŽAJI U STO SLIKA (2.)

«Poslije izrečenog stava Europske unije, teško je pretpostaviti da će Zaštićeni ekonomsko-ribolovni pojas, onakav kakav je, 1. siječnja 2008. stupiti na snagu». (Op. unatoč odluci Hrvatskog sabora) – **Stjepan Mesić**, predsjednik Republike Hrvatske, u prosincu 2007. – «Nemam ništa dodati onome što je predsjednik Mesić rekao o ZERP-u u Bruxellesu. Iz njegovih je riječi sve jasno i o tome nemam što govoriti.» (**Ivo Sanader**, predsjednik vlade, u *Večernjem listu* od 9. prosinca 2007.)

VUKOVAR I KONVENCIJA O GENOCIDU IZ 1948.

(Posvećeno znanim i neznanim braniteljima Vukovara)

Vukovar – hrvatska Guernica.

Kada je, uz podršku velike većine Srba koji su živjeli u Jugoslaviji, Milošević krenuo u rat za Veliku Srbiju, i na taj način spriječio mirno razdruživanje država u Jugoslaviji, hrvatski je grad Vukovar bio na prvoj crti napada. Nakon opsade koja je trajala od 28. srpnja do 18. studenoga 1991., branjen od 700-800 pripadnika Zbora narodne garde i od oko 1000 dragovljaca pred 40.000 do 60.000 dobro naoružanih napadača, za koje je razdoblje na grad padalo oko 5000 granata dnevno, i nakon što je 90 posto zgrada uništeno do

Piše:

prof. dr. sc. Branimir LUKŠIĆ

kon završetka Drugoga svjetskog rata. Jedna od najpogubnijih oznaka ovoga horora jesu logori u kojima su bili internirani ljudi prema rasnim, vjerskim, etničkim, političkim i socijalnim kriterijima. Prema **dr. Josipu Jurčeviću**, postoji pet vrsta logora: za ratne zatočenike, za civilno pučanstvo, radni logori, privatni logori tj. logori u privatnom vlasništvu i vlasti po-

vlasti drže oko 650 zatočenika bez suđenja preko 2 godine.

Dva najzloglasnija logora koje su osnovali jugoslavensko-srpski osvajači u Vukovaru jesu onaj na Ovčari i onaj kod Veleprometa. Kroz logor na Ovčari je prošlo oko 3000 do 4000 zatočenika od kada je on osnovan u listopadu 1991. godine. U ovomu je koncentracijskom logoru, prema dostupnoj statistici, ubijeno oko 255 osoba a oko 800 ih je nestalo, pretežito bolesnika i ranjenika iz vukovarske bolnice. Mnogi se od onih koji su bili odvedeni na saslušanje nisu živi vratili. Među onima koji su ulazili u hangare logora opremljeni pomagalima mučenja kao što su reket za base-ball, pendrek, lanci, kundak puške, bio je navodno i kasniji gradonačelnik Vukovara **Slavko Dokmanović**. Pogon je logora Ovčara bio zatvoren negdje oko Božića 1991. godine, a preostali su logoraši bili odvedeni u Srijemsku Mitrovicu, ili u srpske koncentracijske logore Stajićevo, Begejci i druge. Na Ovčari je ostala masovna grobnica s ostacima 200 ubijenih Hrvata. U vukovarskom logoru Velepromet zabilježeno je u zadnjem tjednu studenoga 1991. 20 slučajeva seksualnih zlodjela. Logor je bio veliki sabirni centar za tisuće civila uhićenih tijekom nekoliko dana nakon pada Vukovara. Bio je pod nadzorom Srba i četnika, a zatvorenici su bili hrvatske civilne osobe. Muškarci su bili

Vukovar - genocid nad nesrpskim stanovništvom

temelja, Vukovar je pao u ruke napadača, mješavine četnika, Šešeljevih i Arkanovićih dragovljaca, pripadnika lokalnih srpskih paravojnih postrojba i jugoslavenske vojske. Tada je, pred očima višokih predstavnika međunarodne zajednice, nastala orgija masovnog ubijanja civilnog pučanstva, silovanja, deportiranja i masakriranja bolesnika i ranjenika iz vukovarske bolnice. Osvajači su uspostavili logore, poput onoga na Ovčari i kod Veleprometa, u kojima su civili, muškarci, žene i djeca, mučeni, ubijani i seksualno zlostavljeni. Nakon pada Vukovara, oko 22.000 Hrvata je prognano sa toga područja, a oko 620 ih je nestalo. Tijekom 1998. ekshumirano je 938 tijela žrtava na vukovarskome groblju, što predstavlja najveću masovnu grobnicu u Europi na-

jedinaca ili skupina, te logori za masovna silovanja. Ove zadnje su osnivale srpske vlasti na prostorima okupiranih dijelova Bosne i Hercegovine isključivo za ženske osobe nesrpske narodnosti. Kada bi silovane žene došle u poodmaklju trudnoću u kojoj je pobačaj bio rizičan za život majke, one bi bile otpuštene iz logora. Logori za sustavno masovno silovanje su bili dio strategije za provođenje plana o osvajanju i etničkom čišćenju radi uklapanja u projekt o Velikoj Srbiji. U ovim su logorima tražili i nalazili seksualno zadovoljenje čak i neki od visokih članova međunarodnih mirovnih snaga. Pojedine vrste ovih logora osnivaju i neke demokratske zemlje u svijetu, kao npr. logor u zaljevu Guantanamo u kojem američke

Archbold

International Criminal Courts

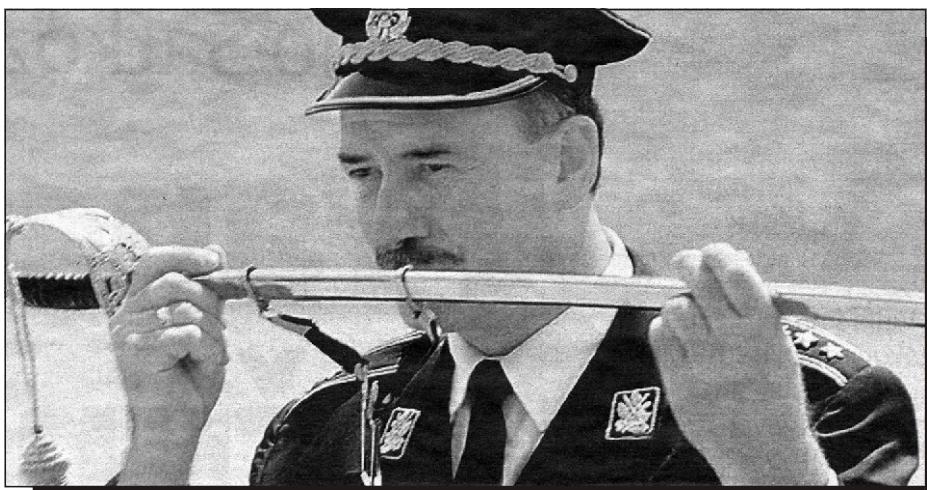
Practice, Procedure and Evidence

New

The definitive court book for the International Criminal Court and International Criminal Tribunals

Sweet & Maxwell
A THOMSON COMPANY

- shows how to take a case to the international criminal courts
- comprehensive and in-depth coverage of law and procedure
- expert guidance from specialist practitioners

Veselin Šljivančanin

udarani po spolnom organu i kastrirani, a u jednom objavljenom slučaju srpski su vojnici otkinuli testise i spolovilo hrvatskom zatvoreniku. Žene su u logoru bile silovane, ali postoje izvješća o seksualnim zločinima počinjenim i izvan logora. Tako je u jednom slučaju srbijanski kapetan silovao 2 četraestogodišnje djevojčice u nazočnosti njihove bake i nakon toga je ubio sve tri. Logor Velepromet je bio u pogonu od rujna 1991. do ožujka 1992. a njim je zapovijedao **Milovan Cvjetičanin**.

Nakon ovoga vrlo kratkog prikaza vukovarske horor priče pokušajmo joj dati pravnu kvalifikaciju. Postavlja se pitanje, jesu li jugoslavenski i srbijanski napadači i osvajači počinili u Vukovaru genocid? Da bismo mogli odgovoriti na ovo pitanje potrebno je objasniti pojам genocida.

Što je genocid?

Prema članku II. Konvencije iz 1948. godine o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, ovaj zločin ima dvije sastavnice: specifičnu nakanu (*mens rea*) i inkriminirajući čin (*actus reus*). Specifična se nakana mora sastojati u tome, da se želi u cjelini ili djelomično uništiti stano-vitu nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku skupinu *kao takvu*, a zločinački čin mora biti jedan ili više od sljedeće nabrojenih: (a) ubijanje članova te skupine, (b) nanošenje njima ozbiljne tjelesne ili duševne štete, (c) namjerno stavljanje te skupine u životne uvjete u kojima će ista biti djelomično ili u potpunosti fizički uništena, (d) nametanje mera koje imaju za svrhu da se sprječe porodi u toj skupini, i (e) nasilno premještanje djece te skupine u drugu skupinu. Možda je na mjestu ovdje kratko tumačenje nekih navedenih odredaba Konvencije. Ozbiljna tjelesna

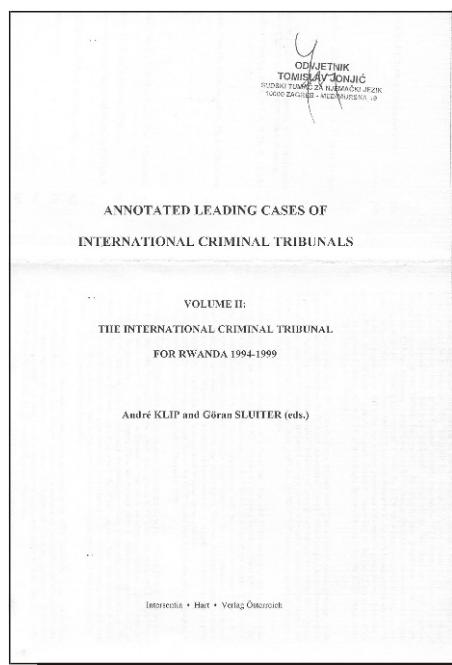
ili duševna šteta se može prouzročiti i time, da se žrtvu prisili da uzima drogu ili narkotike, da se nju podvrgne silovanju ili seksualnom zlostavljanju, iako joj se ne oduzima život, kao i svakim drugim nehumanim i nasilnim postupkom prema žrtvi. Ako se vrši ovakvo zlostavljanje u posebnoj namjeri koju smo gore iznijeli, počinjen je čin genocida. Genocidni čin namjernog stavljanja skupine u uvjete života u kojima će ona biti potpuno ili djelomično fizički uništena mora biti proračunato obavljen, što ne uključuje samo namjeru, nego ide preko namjere i predumišljaja, i uključuje plan, opću svrhu da se uništi, djelomično ili u cjelini, nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina *kao takva*. Što se pak tiče mera koje su nametnute da bi se sprječili porodi moramo reći, da ovaj genocidni čin ne uključuje i uspjeh mera za sprječavanje poroda.

Uspjeh, dakle, može i izostati. Ove mjere nisu samo kastracija i sterilizacija, nego i rastavljanje spolova, sprječavanje muškaraca i žena da sklapaju brakove i da imaju djecu, ili prisilni pobačaji.

Upravo ovaj mentalni element specifične nakane luči ovaj čin genocida od čina kontrole porodaca kao socijalne mjere. Još je jedna primjedba ovdje na mjestu. Konvencija o genocidu ne spominje izričito motiv stanovitog čina genocida, nego insistira jedino na njegovoj specifičnoj nakani. Ipak je motiv neizravno spomenut u čl. II. Konvencije riječima «*kao takva*», što znači, da čin mora biti usmjerjen na potpuno ili djelomično uništenje određene skupine radi njezina nacionalnog, vjerskog, rasnog ili etničkog obilježja. Treba reći i to, da počinitelj konkretnog čina genocida nije morao biti svjestan ovoga sveobuhvatnog motiva kad je čin izvršio, i da on može počiniti čin genocida iz cijelog niza drugih motiva, uključujući i onaj ilegalnog obogaćenja. I na kraju da spomenemo, da se genocid može počiniti u vrijeme mira i u vrijeme rata, protiv stranog i vlastitog pučanstva. Potrebno je također naglasiti, da Konvencija ne inkriminira samo čin genocida, nego i druge kriminalne čine koji ga mogu pratiti, kao što su (a) urota da se počini genocid, (b) izravno i javno poticanje na genocid, (c) pokušaj da se počini genocid, te (d) sudioništvo u genocidu. Upitat ćemo se kasnije, mogu li se djela i propusti npr. nekih predstavnika međunarodne zajednice za vrijeme masakra u Vukovaru karakterizirati kao njihovo sudioništvo u zločinu, a ako su ti zločini genocid, kao sudioništvo u genocidu.

Je li «etničko čišćenje» genocid?

Izgleda da je izraz «etničko čišćenje» prvi put rabljen 1981. u jugoslavenskim medijima u svezi sa uspostavom «etnički čistih» područja na Kosovu(1). Nakon toga je on bio prihvaćen u ispravama međunarodnih tijela, najprije u navodnicima, a onda i bez njih. Etničko čišćenje možemo opisati kao stvaranje etnički homogenog područja primjenom sile ili prijetnje da će sa toga prostora biti udaljene ili protjerane osobe druge etničke pripadnosti. Komisija stručnjaka Vijeća sigurnosti, osnovana 1992. da raščlani pojam etničkog čišćenja, u svome je iskazu naznačila, da etničko čišćenje uključuje smaknuće, ubojstvo, mučenje, samovoljno uhićenje i zatvaranje, izvansudske egzekucije, spol-

no zlostavljanje, konfiniranje civilnog pučanstva u geto , prisilno udaljavanje, premještaj i deportaciju civilnog pučanstva, namjeran vojni napad ili prijetnju napada na civilno pučanstvo i civilna područja, te hirovito uništenje imovine (2).

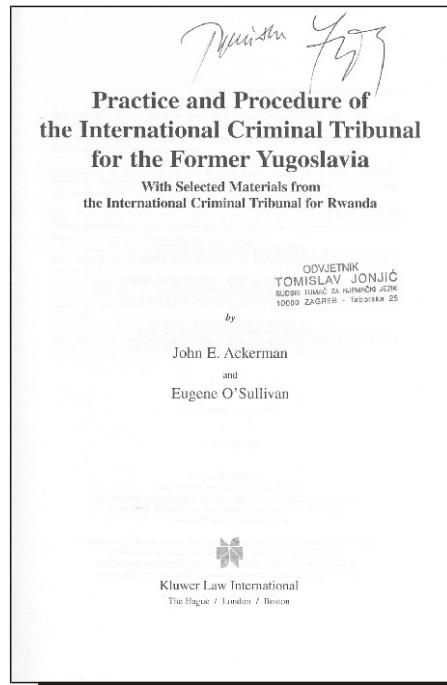
Možemo postaviti pitanje, je li etničko čišćenje, kako je gore opisano, čin genocida. Mišljenja su podijeljena. Mišljenje da je etničko čišćenje doista genocid osobito je izraženo u nekim rezolucijama Ujedinjenih naroda. Drugi smatraju etničko čišćenje različitim od genocida (3). Ono što je gore rečeno za genocid može se reći i za etničko čišćenje; zločin etničkog čišćenja se može počiniti ne samo u ratnim, nego i u mirnodopskim uvjetima, nad vlastitim pučanstvom, kao i nad pučanstvom druge zemlje. Sjetimo se masovnog izgona Armenaca u Ottomanskom carstvu 1915. godine, čiji je ishod bila smrt stotina tisuća njih, ili protjerivanje «Volksdeutscher» Nijemaca u **Titovo** komunističkoj Jugoslaviji nakon završetka Drugoga svjetskog rata, premda su ti ljudi bili jugoslavenski građani. Ipak, ako pogledamo definiciju genocida i usporedimo je s onom etničkog čišćenja moramo zaključiti, da ta dva pojma nemaju uvjek isti sadržaj. Prema definiciji cilj je etničkog čišćenja premještaj populacije, a ne njezino istrebljenja, dok je specifična svrha genocida djelomično ili potpuno uništenje zaštićene skupine ljudi. Mora se priznati, da u postupku pretvaranja prostora u etnički «čist» ili «očišćen», vrlo se često počine djela genocida, iako ona nisu specifična oznaka zločina etničkog čišćenja kao takvoga. Stoga bismo mogli zaključiti, da tzv. etničko čišćenje, taj užasni i nečovječni eufemizam, nije zločin genocida, nego zločin protiv čovječnosti i eventualno ratni zločin.

Jesu li zločini počinjeni u Vukovaru djela genocida?

Premda i ranija povijest svjedoči o institucionaliziranom nasilju prema stonovitim skupinama (npr. vjerskim ili političkim disidentima, domorodcima u Americi i Australiji), ili o masovnom premještanju i zatiranju pučanstva (npr. trgovina afričkim robljem od strane kolonijalnih osvajača), postoje uvjerljivi argumenti za potkrjepu teze, da je genocid, kao namjerno i sustavno istrebljenje nacionalne, vjerske, etničke ili rasne skupine ljudi, djelo tzv. modernoga vremena, omogućen napretkom znanstvene i tehnološke moći nad

prirodom i čovjekom i razvojem instrumentalizirane racionalnosti kao dominantnim načinom razmišljanja i djelovanja. Stoga je evidentna sposobnost tzv. modernoga vremena da može sustavno uništiti cijelokupnu populaciju ili njezin znan dio, dakle da može počiniti genocid u pravom značenju ovoga pojma. S druge, pak, strane birokratizacija i inertnost tijela tzv. međunarodne zajednice, ne samo da ponekad ne sprječavaju, nego upravo potiču počinitelje genocida, dajući im dovoljno vremena da izvrše to zlodjelo. Trebamo se samo sjetiti genocida u Rwandi počinjenog pred deset godina. Masakriranje preko 800.000 nevinih civila odvijalo se pred očima Ujedinjenih naroda, pa ipak ta organizacija nije poduzela na vrijeme nikakve korake da bi to spriječila. Štoviše, Velika Britanija i SAD su odbile poslati trupe u Rwanda kad im je rečeno da to urade, čime bi klanje bilo, ako ne potpuno sprječeno, a ono znatno umanjeno. Ili spomenimo današnje događanje genocida u zapadnom Sudanu uz pasivno promatranje onih, koji su osnovani da to pokušaju spriječiti.

Osvrćući se na pokolje koje su počinile jugoslavenske i srpske trupe na području Vukovara možemo reći, da su se u tim zločinačkim djelima obistinile sve oznake zlodjela genocida. U detaljnome planu stvaranja velike Srbije, razrađenom mnogo prije nego su republike bivše Jugoslavije tražile mirno razdruživanje, bila je zacrtana deportacija nesrpskog pučanstva, milom ili silom. Još je krajem

Sudska praksa MKSJ-a u Haagu

šezdesetih i početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća, srbijanski etno-centrički ekspanzionizam imao parolu o tzv. čišćenju Slavonije tenkom, a Dalmacije iglom (misli se na masovno unošenje droge). Bez obzira na eventualne motive pojedinih počinitelja genocidnih djela, postojala je kod onih koji su taj zločin planirali, ideološki opravdavali i naređivali njegovo izvršenje jasna, hladna, proračunata i unaprijed smisljena nakana zatiranja nesrpskog pučanstva na tim graničnim područjima Hrvatske i Srbije radi stvaranja velike Srbije, dakle postojao je bitan psihički element genocida, *mens rea*. Što se tiče druge sastavnice zločina genocida, samoga fizičkog čina, *actus reus* je više nego dostatno potvrđen u masovnim pokoljima, deportacijama, silovanjima i mučenjima. O tome postoji neprijeporna i obilna dokumentacija. Svrha je bila »očistiti« te prostore od hrvatskog etnikuma *kao takvoga*. Osim zločina genocida jugoslavensko-srpske postrojbe su u Vukovaru počinile i tzv. etničko čišćenje kao poseban ratni zločin i zločin protiv čovječnosti, iako su ova dva zločina, genocid i etničko čišćenje, vrlo često bila počinjena istim inkriminirajućim djelom.

Postavlja se i važno pitanje sudioništva u genocidu počinjenom u Vukovaru. Konvencija o genocidu iz 1948. godine, kako je ranije već navedeno, u svome III. članku inkriminira i sudioništvo u genocidu. Sudionik u zločinu je osoba koja, iako ona nije glavni počinitelj zločina, podržava,

Kadijevićeve čestitke Šljivančaninu

potiče, ohrabruje, savjetuje, daje sredstva, idejno opravdava, ne sprječava zločin, ili na drugi način doprinosi njegovu izvršenju. Sudionici u genocidu su obično velike ribe koje se nalaze u pozadini, dok su stvarni izvršitelji redovito njima podređene, ili od njih ideološki indoktrinirane osobe. Vrlo često je sudionik taj, koji organizira, planira, usmjerava i potiče genocid, ostavljajući podređenima da umoče ruke u krv.

Prema Konvenciji o genocidu, sudioništvo po sebi nije započet, ali nepotpun i nesvršen, zločinački čin, nego je kažnjivo jedino ako je glavno zlodjelo genocida izvršeno ili barem pokušano. Ovo ne znači, da glavni počinitelj mora biti osuđen i kažnen, da bi se utvrdila odgovornost sudionika. Glavni počinitelj npr. može biti izvan dohvata pravde, uronjen u globalističko kriminalno podzemlje, ili neidentificiran, neuračunljiv, mrtav, ili mu se ne može dokazati osobna krivnja. Ipak sudionik genocidnog čina mora imati kriminalnu nakanu (*mens rea*) da uništi, u cjelini ili djelomično, pripadnike nacionalne, rasne, vjerske ili etničke skupine *kao takve*. Nazočnost sudionika na mjestu zlodjela nije nužna za njegovo sudioništvo. S druge strane, puka nazočnost na mjestu zločina nije sudioništvo, ako je nazočna osoba bila tu protiv svoje volje, ili nije znala da se vrši genocid. *Ali kad netko ima moralnu ili pravnu dužnost da intervenira u sprječavanju kaznenog djela, pa to propusti, tada se već i sama nazoč-*

nost te osobe na mjestu izvršenja zlodjela može okvalificirati kao sudioništvo u zlodjelu.

Tako, recimo, ako je policajac nazočan na mjestu gdje se izvršava zločin, očekuje se i zahtijeva njegova intervencija. Ako on ne intervenira, već je to oblik ohrabrenja počiniteljima da izvrše kazneno djelo. U slučaju *Furundžije*, haaški je Tribunal za zlodjela počinjena na području bivše Jugoslavije naglasio, da se «promatrač, koji ne prosvjeduje, i koji uživa takav ugled kod izvršitelja zlodjela, da im sama njegova nazočnost daje ohrabrenje u njihovu po-našanju», može smatrati

sudionikom u zločinu protiv čovječnosti (4). Ako se prihvate formulacije Konvencije o genocidu i citirano mišljenje haaškoga Tribunal-a, postavlja se pitanje ne samo sudioništva u genocidu «Srpske akademije nauka i umetnosti» (SANU) i drugih koji su idejni tvorci zlodjela genocida počinjenih u ostvarenju njihova plana stvaranja velike Srbije, nego i pitanje sudioništva nekih vrlo visokih dužnosnika međunarodne zajednice, koji su bili nazočni u Vukovaru kad je grad pao u ruke četničkih postrojba i koji su vidjeli skupine ustrašenih i izglađnjelih civila i bo-

lesnika kako ih razularena soldateska go-ni u nepoznatom pravcu pjevajući Miloševiću «Slobodane, šalji nam salate, bit će mesa, klat ćemo Hrvate». Skrivljeno neznanje ili nezainteresiranost tih dužnosnika za sudbinu žrtava ne može ih oslobođiti od ozbiljne optužbe sudioništva u genocidu, kao što se ne mogu opravdati predstavnici međunarodne zajednice ni od činjenice, da je za vrijeme njihova upravljanja u tzv. zaštićenim UNPA zona-ma u Hrvatskoj, ubijeno oko 700 civila na tim područjima.

Da oni, koji su propustili obraniti Vukovar od genocida jugoslavenske i srpske vojske, danas sude hrvatskim braniteljima, i da oni, koji su se u osvojenome Vukovaru izrugivali pravednosti i čovječnosti, danas žele sebe prikazati pobornicima prava i demokracije, dio je komedije povijesti. Engleski je političar **Horace Walpole** jednom rekao, da je život tragedija za one koji osjećaju, a komedija za one koji razmišljaju. Ne znam je li to istina, ali povijest potvrđuje, da je vrlo često komedija životni kraj onoga tko se ruga, dok plemenitija uloga, uloga tragedije, pripada onome, tko je strpljivo podnosiо ta ruganja. Svjedočanstvo toga je pasija, muka bogočovjeka na Golgoti.

Stoga Vukovar, ta hrvatska Guernica, ostaje trajan simbol duhovne pobjede u povijesnom porazu, simbol otpora malih ljudi velika srca zločinu genocida.

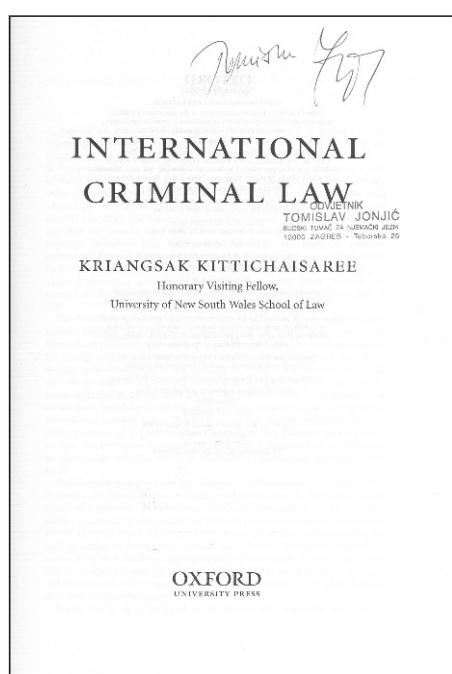
Bilješke

(1) Dražen Petrović: ETHNIC CLEANSING-AN ATTEMPT AT METHODOLOGY (1994), citirano u William A. Schabas: GENOCIDE IN INTERNATIONAL LAW, Cambridge University Press 2000., 189.-190.

(2) Izvješće komisije stručnjaka osnovane temeljem rezolucije 780(1992) Vi-jjeća sigurnosti Ujedinjenih naroda.

(3) Pobliže o tome kod Branimir Lukšić: GENOCIDE AND COMMAND RESPONSIBILITY, objavljeno u Zborniku radova Pravnog fakulteta Split, god.38 (64), 2001.

(4) Citirano u William A. Schabas: op.cit.s.298.♦

HRVATSKI POLITIČKI UZNICI I DOMOBRANI U POSJETU VUKOVARU

Svake godine od tzv. mirne reintegracije članovi slavonskobrodske podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika i Hrvatskog domobrana sudjeluju u hodočašću Križnog puta, koje se odvaja 18. studenoga u Vukovaru, noseći ružu i svijeće na grobove hrvatskih branitelja. Posljednjih je pet godina sve manje onih koji taj put mogu prevaliti pješice, pa se neki – stariji i nemoćniji – u procesiju uključuju kod vodotornja ili na Mitnici.

Ove smo godine odlučili ići ranije, kako bi opušteno i lakše mogli obići mjesta sjećanja na obranu i stradanje Vukovara i njegovih branitelja. Posjetili smo muzej u podrumu Bolnice, gdje su dojmovi bili tako duboki da su neki prekinuli razgledavanje, ne mogavši se suočiti s tjeskobom koja ih je obuzela. Velika je šteta što samo vrlo mali broj od dvadesetak tisuća hodočasnika, koji se 18. studenoga zateknu u Vukovaru, ne može obići taj prostor, jer on i danas pruža zornu sliku bitke za Vukovar. Gospodji dr. Vesni Bosanac smo u

Piše:

Ivan RUDEC

znak zahvalnosti predali buket ruža, a na Memorijalnom smu groblju položili vjenac i zapalili svijeće za pokoj duša pobijenih i poginulih branitelja.

I Spomen-dom Ovčara na posjetitelja ostavlja neizbrisiv dojam, čemu su mnogi od nas dali oduška svojim zapisima u knjizi dojmova. Ništa rječitije ne govori o našim osjećajima od potpunog muka koji je vladao u autobusu pri povratku.

S gnućem i ponosom, uz pomoć našega vozača Josipa Petrovića, posjetili smo također i mjesto pogibije trojice naših slavonskobrodskih sugrađana, pripadnika specijalne policije Policijske uprave Slavonski Brod, koji su svoje živote položili u obrani Vukovara, na Mitnici: Željka Kucjenića, Gorana Andrića i Ratka Brice.

Pri povratku u grad, u hotelu Dunav i kod spomen-križa na ušću Vuke u Dunav, živnuli smo, gledajući našu graničnu rijeku i paleći kod križa svijeće i moleći. Put nas je dalje vodio do trpinjske ceste i spomen-tenka, koji nas je podsjetio na legendarnog zapovjednika, generala Blagu Zadru, gdje smo se pomolili za pokoj njegove duše i duša njegovih suboraca, te se slikali za uspomenu našoj djeci i unuci ma.

Nakon posjeta Vukovaru otišli smo u Aljmaš, u tamošnje poznato marijansko svetište, koje je također teško stradalo u srpsko-crngorskoj agresiji. Molitvom u novoizgrađenoj crkvi, koju rese posebna arhitektonska rješenja, završili smo naš planirani obilazak hrvatskog Podunavlja. Sretni smo, zadovoljni i ponosni, što smo i ove godine svojom nazočnošću uveličali vukovarsku komemoraciju: Vukovar je naša rana, naša bol, ali i naš ponos, izraz našega prkosa i vjere u konačnu pobjedu!•

Hrvatski politički uznici pred spomenikom tenku u Vukovaru

ČETNIČKI ZLOČINI U NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ

(Sažeti pregled)

Zločin nikad nema opravdanje, jer je svaki zločin vražje i protucivilizacijsko djelo izravno upereno protiv čovjeka i Božjeg zakona. A u kojoj su mjeri zločinačka vojska bili četnici tijekom Drugoga svjetskog rata, zorno svjedoči izjava glasovitoga britanskog premijera **Winstona Churchilla**, koji je četnike prosudio na jokrutnjom vojskom svjetskoga ratnog sukoba.

Velikosrpski zločini protiv Hrvata katoličke i islamske vjeroispovijedi imadu kriju već 1917. u Odesi kada su Srbi pobili veliki broj zarobljenih. Hrvata. Zločini prema Hrvatima nastavili su se nesmanjenom žestinom tijekom opstojnosti protunaravne, nedemokratske i posvema protuhrvatske Kraljevine Jugoslavije. Hrvate su najviše progonili i ubijali, osim četnika, pripadnici inih velikosrpskih terorističkih skupina, uz potporu srbjanskih oružnika i tajnih službi.

Srpski pripadnici jugoslavenske kraljevske vojske, u savezu s četnicima, tijekom travanjskog rata 1941. za jedanaest dana trajanja, pobili su u Makedoniji i Srbiji sedamdeset Hrvata: časnika, dočasnika i vojnika. U razdoblju od 7. do 14. travnja 1941. više desetaka nevinih Hrvata mučki je ubijeno od zločinačke četničke ruke: u okolini Bjelovara, Doboju, Srijemskoj Mitrovici te navlastito u selima oko Mostara i Čapljine. Tada su, uz nesmiljena ubojstva, paljene hrvatske kuće. Na planini Prologu, 10. travnja 1941., ubijen je **dr. Milan Luetić**. Dva dana prije, 8. travnja 1941., u Gudovcu kod Bjelovara, četnici braća **Margaretići**, ubili su iz zasjede dva hrvatska vojnika koji su se vraćali kućama. Istoga dana lugar **Despinić** s dvadeset četnika napada hrvatske straže, pri čemu pogiba dosta Hrvata, ali i gotovo svi četnički napadači. Sutra, 9. travnja 1941., u selu

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

Kapeli kod Bjelovara, srbjanski poručnik **Hergović** počinio je nesmiljeni, grozomoran zločin: rasporio je utrobu hrvatske seljanke **Mande Filipović** te izvadio iz nje dijete od šest mjeseci. U Crikvenici, 10. travnja 1941., tri časnika jugoslavenske kraljevske vojske ubili su **Petra Kvaternika**, a ranili **Josipa Cara**. Istoga dana, u Srijemskoj Mitrovici, četnici su izvadili srce hrvatskog radniku **Ivanu Rajnoviću** pred očima njegove majke. Potom su kanili strijeljati još desetak

Hrvata i mjesnoga župnika **dr. Franju Račkoga**. Nu, od smrti ih je spasio bijeg četnika uslijed iznenadnog dolaska Nijemaca. Četnici su i u samom Zagrebu, 10. travnja 1941., ubili nekoliko hrvatskih vojnika. U Mostaru, 12. travnja 1941., uz još nekoliko Hrvata, od srbjanske ruke je ubijen **Zvonko Primorac**. U Hercegovini su uslijedili još grozomorniji dani kada su četnički odjeli jugoslavenske kraljevske vojske, 13., 14. i 15. travnja 1941., napali hrvatsko stanovništvo u Čapljini i okolici Mostara (sela Cim i Ilići), pri čemu su neizostavno uništavali hrvatske domove i gospodarske objekte topovskim hitcima i zapaljivim bombama. Istodobno su klali hrvatsko stanovništvo koje nije uspjelo izbjegći četničkom nožu. Zapaljeno je osamdeset pet hrvatskih domova. Uz četničku lozinku: Kolji sve po redu - polučak krvavoga četničkog pira bio je dvadeset petoro umorenih Hrvata i Hrvatica, među kojima su bile cijele obitelji **Marka i Frane Vege** iz Struge, uključujući i malu djecu.

O četničkim zločinima nad hrvatskim civilnim stanovništvom postoje neprijeporne isprave, napose one objelodanjene u "Sivoj knjizi" Ministarstva vanjskih poslova NDH (Zagreb 1942.) te u knjizi "Dokumenti o izdajstvu Draže Mihailovića" (Beograd 1946.). Osim rečenoga, u "Glasu koncila" od 15. lipnja 1983., onodobni mostarski biskup **mons. dr. Josip Čule** izjavio je sljedeće: "Srbi su prvi započeli s jama u Hercegovini".

Slično je bilo i u drugim hrvatskim područjima o čemu postoje mnogi vjerodostojni iskazi i dokazi. Srpski pokolji hrvatskog življa u NDH nisu bili nimalo slučajni, nisu bili djela neodgovornih pojedinaca. Dapače, **Draža Mihailović** i njegovi najbliži suradnici pomno su izradili pakleni plan genocida nad hrvatskim naro-

Draža Mihailović, ministarski sudrug Jurja Krnjevića i Jurja Šuteja, mačekovskih ministara u jugoslavenskoj izbjegličkoj vladu

dom, poglavito nad Hrvatima islamske vjeroispovijedi. Zločinački četnički naum istrjebljenja hrvatskog stanovništva izvršavali su pojedini četnički zapovjednici na području NDH, netom poslije uspostave NDH, bez uputa "odozgor". Četnički vođa, pukovnik Mihailović, poslao je četnicima, 20. prosinca 1941., razrađeni nacrt za "čišćenje državne teritorije od svih narodnih manjina i nenacionalnih elemenata /.../ čišćenje Sandžaka od muslimanskog i Bosne i Hercegovine od muslimanskog i hrvatskog življa".

Stožerni politički cilj četnika bila je borba za Veliku Srbiju kroz obnovu Kraljevine Jugoslavije pod dinastijom Karađorđevića. Uz Dražu Mihailovića, najzloglasniji četnici su bili: **Pavle Đurišić, Kosta Milutinović Pećanac, pop Momčilo Đujić, Pajo Popović, Jezdimir Dangić, Boško Todorić...** Četnika na području NDH nikada nije bilo više od dvadeset tisuća. U pokoljima Hrvata, poglavito kninske četnike, logistički i u oružju pomagali su Talijani. Sam Draža Mihailović na suđenju u Beogradu 1946. je izjavio da mu je "glavni cilj bio uništiti NDH", te je istom prigodom priznao da su njegovi četnici poklali "oko dvadeset devet tisuća Hrvata, većinom muslimana". Međutim, procjene ozbiljnih analitičara ukazuju na broj od čak sto tisuća hrvatskih žrtava, četničkog zlosilja!

Jugoslavenska kraljevska vlada u Londonu i kralj **Petar II. Karađorđević** poticali su četnike na pokolje hrvatskog, stanovništva, pod otrcanom i providnom parolom "uništavanja slugu okupatora i narodnih izdajnika". Putem svoga krugovala iz Londona tražili su ubijanje napose istaknutijih hrvatskih osoba, nalazeći da se na spomenute poimenično primjeni, kao oznaka, slovo "Z" - što znači zaklati. Draža Mihailović je redovito izvješćivao izbjegličku kraljevsku vladu u Londonu o rezultatima genocida nad Hrvatima pa ga je jugoslavenska vlada stoga nagradila promaknućem, u siječnju 1942., u čin armijskog generala. Odlikovan je i Karađorđevom zvijezdom s mačevima te

Četnički vojvoda pop Momčilo Đujić

imenovan ministrom vojske, mornarice i zrakoplovstva.

Putem krugovala iz Londona kralj Petar II. Karađorđević u nekoliko je navrata hvalio generala Mihailovića za "velika dela", koja su priliku imali vidjeti vlastitim očima članovi britanskoga vojnog izaslanstva 1943. u Višegradi. Premda su tu s grožnjom ustanovili grozomorne četničke pokolje, saveznici nisu nikada službeno prosvjedovali protiv četničkih nesmiljenih zločina i zvjerstava, koji su katkada stizali i pravoslavce, jer se nisu htjeli priključiti četnicima.

A kada se govori o onovremenim zločinima nad franjevcima u Hercegovini, valja naglasiti da ih nisu počinjali samo partizani, već i četnici u četničkim, ali i u partizanskim odorama s petokrakom na čelu, a s kokardom u srcu. Dne 24. svibnja 1942. četnici su u Vranu mučili **fra Stjepana Naletilića**, župnika Kongore. Dvije i pol godine potom, 30. listopada 1944., četnici su u partizanskim odorama, u Međugorju, ubili staroga fratra **Križana Galića**, da bi se njihov zločinački, grozomorni, krvavi pir nastavio koncem siječnja 1945., kad su srkopartizani, iz

zloglasnoga Osmoga partizanskog korpusa, odpočeli s besprizornim umorstvima franjevaca u Hercegovini.

U sljedećim retcima iznijet će sažetu i djelomičnu kronologiju, do sada nespomenutih, četničkih zločina do sloma NDH. Neutvrđenog nadnevka, u travnju 1941., četnici su u Delnicama ubili hrvatskog domoljuba **Stanislava Polonija**. Kod Blagaja u Hercegovini, 5. svibnja 1941., četnici su ubili pet Hrvata. U istočnoj Hercegovini, 24. lipnja 1941., izbjiga tzv. četnički vidovdanski ustanak. Tada su od četnika poubijani svi Hrvati u oružničkim postajama: Jasenik, Stepen i Kozanci - u kotaru Gacko. Sutradan, 25. lipnja 1941., četnici ubijaju devet hrvatskih oružnika u postaj Lukavac kod Nevesinja. Hrvatske oružane snage oslobađaju Nevesinje od četnika 27. lipnja 1941., a 28. lipnja 1941. četnici zaposjedaju Avtovac u istočnoj Hercegovini. Tamo su, nakon trodnevnog oružanog otpora, poklali četrdeset sedam Hrvata te popalili sve kuće u Avtovcu. I posljednji dan u lipnju 1941. bio je obilježen četničkim zlodjelima. Pod vodstvom popa Momčila Đujića, 30. lipnja 1941., četnici su poubijali više od sto Hrvata u okolici Knina i Zadra, a istoga nadnevka vrše pokolje Hrvata u Blažuju te u kotarevima: Derventa, Varcar Vakuf i Zvornik. Istog dana u Sjetini na Jahorini, pod vodstvom **Save Derikonje**, zaklali su šezdeset Hrvata islamske vjeroispovijedi.

U istočnoj Hercegovini, 17. srpnja 1941., četnici ponovno dižu ustanak protiv NDH te vrše pokolje u kotaru Ljubinje u hrvatskim muslimanskim selima: Dječ, Orahovica, Fatnica, Bjelan, Šakotić i Plana. Istoga dana četnici vrše pokolje u kotaru Trebinje, u selima: Begovići, Gornji Turani, Donji Turani i Staro Slano. Potom, 26. srpnja 1941., dvije tisuće četnika, na čelu sa zloglasnim koljačem Momčilom Đujićem, vrše pokolje u okolici Knina, u Donjem Erveniku (trideset poklanjanih Hrvata) te u Golubićima, Ugarcima i Komitama. Istoga nadnevka, u kotaru Bosansko Grahovo, četnici vrše pokolje u

selima: Sarići, Špiranovići, Čuline i. Kardumi te pod vodstvom vojvode Zlovođe kolju dvadeset jednoga Hrvata. Tada su **don Juru Gospodnetića**, župnika u Bosanskom Grahovu, živa pekli na ražnju. Četnici su u Drvaru, 27. srpnja 1941., ubili župnika **Waldemara** i još tristo pedeset Hrvata.

Grozomorni četnički zločini ne menjavaju. Dapače, četnici su, 30. srpnja 1943., u Plani zaklali trinaest zarobljenih domobrana, vrše pokolje u zapadnoj Bosni pa stradaju mesta: Oblaj, Veliki Sarići, Mali Sarići, Mandići, Korita i Žulji - a u duroke jame ubačen je pedeset jedan Hrvat. Dva dana prije Velike Gospe, 13. kolovoza 1941., četnici ubijaju oko tisuću Hrvata, uglavnom muslimana, u Vlaseničkom kotaru, paleći sela: Močila, Malu Baklelu, Begoviće, Borojeviće, Tariće i druga sela, potom ubijaju svo stanovništvo sela Milići, zatim u kotaru Trebinje, u Starom Slanom, kolju sto trideset Hrvata i spaljuju sedamdeset tri kuće, u Dieču kod Bileće ubijaju sedamdeset Hrvata te sto Hrvata u Orahovici. Istoga, dana stradavaju teško: Sakotići, Prisoj, Bjelan i Fatnica. U Voljetovu četnici ubijaju trideset osam

oružnika, a u Plani četrdeset dva seljaka bacaju u jamu. U Krupi, istoga dana, udruženi četničko-partizanski banditi ubiju trideset Hrvata, a u Krnjevići, Vrtočama, Lastvi i Zelinovcu dvjesto Hrvata te pale sto pedeset hrvatskih domova. Tada je župnik u Krnjevići, **Krešimir Barišić**, skalpiran i bačen u goruću crkvu. Istoga dana u Prijedoru su izvršeni masovni pokolji Hrvata te u selima: Tavija, Begović Kula, Nikontovići, Glavinići, Lomača, Gornji Turani, Donji Turani i Sarana. Potom su četnici, 6. studenoga 1941., živa razapeli na stablo **Juru Mladinu**, župnika u Zastoku i skinuli njegov leš poslije tri dana.

U kotaru Rogatica, 25. studenoga 1941., četnici su do temelja spalili sedamdeset jedno hrvatsko selo te poklali tristo hrvatskih ranjenika i bolesnika u rogatičkoj bolnici. Sve stanovnike Međeđe, u istočnoj Bosni, 30. studenoga 1941., četnici su poubijali, u Koritniku su skalpirali dvadeset Hrvata, mnoge Hrvate zaklancane bacili u Drinu, u Komaju kod Bijele zapalili su sto pedeset kuća i ubili tristo Hrvata, a u Tuholju su zaklali dvadeset dva Hrvata. Na sam Božić, 25. prosinca

1941., četnici su u kotarima Foča i Goražde počeli grozomornim pokoljima Hrvata muslimana u istočnoj Bosni.

Računa se da je polučak tog stravičnog četničkog pira bio više od sedam tisuća poklanih Hrvata! Prema službenom izvješću njemačkog poslanika u NDH, **Kaschea**, početkom travnja 1942., razvidno je da su četnici skupa s **Nedićevim** oružnicima tada počinili također besprizorne pokolje muslimanskog življa u istočnoj Bosni. Potom, 13. kolovoza 1942., načelnik četničkog štaba **Zakarija Ostojić** izvješće četničkog pukovnika **Baćovića** "da su na području Ustikolina - Jahorina popaljena sva hrvatska sela te pokljano dvije i pol tisuće njihovih stanovnika. U borbama je ubijeno petsto, a pokljano tisuću dvjesto Hrvata muslimana." Tjedan dana kasnije, 20. kolovoza 1942., četnici su zaklali sto šezdeset ranjenih domobrana u Goraždu. Kasnije, 6. rujna 1942., četnici su živog spalili osamdeset trogođišnjeg slijepog katoličkog svećenika **don Vidu Puticu** u Prenju (Velika župa Dubrava). Četnici Petra Baćovića, 22. rujna 1942., napali su sedamnaest hrvatskih sela u Makarskom primorju i ubili

Major Jezdimir Dangić s četnicima u društvu njemačkih časnika

Dobrosav Jevđević, ključna osoba u četničkoj suradnji s Talijanima

devetsto Hrvata, a nekoliko svećenika žive oderali. Potkraj studenoga 1942., isti četnici Petra Baćovića, podržavani od Talijana, spaljuju hrvatska sela oko Prozora u Bosni i ubijaju oko dvije i pol tisuće Hrvata. U Gatima, Naklicama i Čišli, u makarsko-omiškom zaleđu, ubili su sto devet Hrvata, a u Gacku više od sto Hrvata.

Četnici, 7. veljače 1943., zaposjedaju Trebeško Brdo te od toga dana, u daljem nadiranju, poklali su čak deset tisuća i osamsto Hrvata. Četnički vojvoda **Pavle Đurišić**, 14. veljače 1943., izvješće u Dražu Mihailovića "da su popaljena sva muslimanska sela u kotarevima: Foča, Čajniče i Plevlja - te da je zaklano tisuću dvjesto muškaraca i osamsto žena i djece, da se opljačkalo dosta stoke i žita te da četnici siluju i onda kad kolju ženske." Inače, u lipnju 1943., kao i do tada, vođene su stalne ogorčene borbe između pripadnika hrvatskih oružanih snaga i četnika kod Gosteče, Brda, Zenice, Zavidovića, Okruglice, Višegrada, Novog Šehera i okolice Sarajeva.

Ogorčene borbe između hrvatskih oružanih snaga i četnika neće prestati do sloma NDH. U srpnju 1943. četnici s Talijanima pale hrvatska sela u Podbjakovljima, a 25. srpnja 1943. četnici su zaklali La-

dislava Kolarića, župnika u Kompolju. Na Badnjak, 24. prosinca 1943., četnički kapetan **Jovović** izvršio je pokolj sto šezdeset osam Hrvata u Bosanskom Grahovu i Tičevu kod Glamoča. Ministarstvo NDH za oslobođene krajeve izvjestilo je 2. prosinca 1943. da je stanovništvo kotara Ljubuški spalo sa šesnaest tisuća na sedam i pol tisuća stanovnika uslijed četničkih i partizanskih ubijanja i bježanja stanovništva u oslobođeno području NDH. Četnici su kod Šibenika, iduće godine, 9. svibnja 1944., utopili u moru svećenika **Antuna Jurčeva**, a 4. lipnja 1944. sasjekli su na komade **vlč. Ivana Šarića**, župnika u Primoštenu. U lipnju 1944. u Kotoru su ubili kanonika **vlč. Jura Perušinu**. U Mostaru su četnici, 9. kolovoza 1944., izvršili atentat na hrvatskog domobranskog generala **Franju Šimića**.

U veljači 1945. banjolučki biskup **dr. fra Jozo Garić** izvješće javnost, da je u

njegovoj biskupiji broj katolika sa sto trideset tisuća tijekom rata smanjen na svega četrdeset tisuća vjernika uslijed četničkih i partizanskih pokolja te izbjeglištva stanovništva. U travnju 1945. oko dvadeset tisuća četnika, pod zapovjedništvom pukovnika **Pavla Đurišića**, zloglasnog koljača Hrvata, u Dolinama ubijaju više od petsto Hrvata na što primjereno reagiraju postrojbe hrvatskih oružanih snaga na Lijevču-polju, južno od Bosanske Gradiške, u svibnju 1945., kada opkoljavaju i uništavaju četnike i ubijaju zločinačkog vojvodu Pavla Đurišića. To se dogodilo 4. i 5. svibnja 1945., a druga grupacija četnika koja se povlačila na zapad iz Srbije i Crne Gore uništena je od partizana na Zelengori. Partizani su 1946. uhvatili, pa osudili u Beogradu četničkog vođu Dražu Mihailovića na smrt. Valja istaknuti zacijelo na koncu činjenicu, da su mnogi četnici do sloma NDH prešli u partizane gdje su se "iskazali" kao najokrutniji koljači Hrvata 1945. tijekom Bleiburške tragedije i križnog puta hrvatskog naroda. •

SUDBONOSNI SAN

*Savjesna pažljivost istresa prašinu
S pisanja moga. Lišena retuša
Precizno slika i dah duše sliša.
Znalački poticaj kao sunce sinu.*

*Sretnim me čini. Krasan stručak cvijeća
Sanjajući pružam. Nikom ne ču kriti.
Sebe tek pitam: San to mora biti?
Zbilju nek pruži noć zvjezdanih svijeća!*

*Rasplamsa se vjernost jednakom silinom,
Ali ne znam kako. Čežnje časne snage
Miču zjene moje ivanjskom milinom*

*Vrstajući se u medijski poetski srok.
Umiljato šire nit ljubavi drage.
O domovino, cesta i luka srca mog.*

Stjepan DOMBAJ

ŠIMUN CVITANOVIĆ, LIJEČNIK I KNJIŽEVNIK (1891. – 1945.)

U obitelji Anke rođ. Skansi i Luke Cvitanovića, dugogodišnjega seoskoga glavara, mirovnoga suca, predsjednika Crkovnog odbora i prvoga predsjednika ogranka Hrvatske pučke stranke te zamjenika člana mjesnoga Školskog vijeća u Sumartinu na Braču, bilo je sveukupno dvanaestero djece. Najstariji Šimun rođen je 19. ožujka 1891. U jesen 1904. nastavio je školovanje u Sinju, u franjevačkoj privatnoj gimnaziji, najstarijoj hrvatskoj gimnaziji u Dalmaciji, koja je 12. prosinca 1904. svečano obilježila 50. obljetnicu rada. U listopadu 1907. Šimun Cvitanović, učenik IV razreda, bio je medu utemeljiteljima Literarnog društva franjevačkog sjemeništa u Sinju.

Na sjednicama društva čitao je svoje crtice i pjesme. Krajem listopada 1907. povjerena mu je dužnost blagajnika ravnateljstva "Hrvatske vojske" učenika sinjske gimnazije i u upraviteljstvu obnovljene Kongregacije franjevačkih sjemeništaraca u Sinju izabran je za blagajnika za 1908. godinu.

Svoje književne pokušaje objavio je u listu Literarne sekcije sinjske gimnazije pokrenutom krajem 1908. Urednik "Luči" dočekao je "sinjskog đaka" s priznanjem, a Cvitanovićev rad u njemu s mnogo pohvala. U travnju 1909. pretiskao je u svome časopisu Cvitanovićevu humoresku "Stari Joko", koja mu se posebno svijjela. Stanujući kod fratara na Visovcu na Krki, polagao je Cvitanović VI i VII razred privatno, a doživljaj iz tog razdoblja bio je poticajem za pjesmu "Kočijaš (na Skradinskom buku)". Osmi je razred polazio u svojstvu hospitanta u hrvatskoj gimnaziji u Zadru, te se nakon ispita zrelosti upisao na medicinski fakultet u Innsbrucku.

Pri utemeljenju Hrvatskoga katoličkog akademskog društva "Kačić" u Innsbruku 17. studenoga 1912. izabran je Cvitanović za tajnika. Učlanivši se u Hrvatsko akademsko prosvjetno društvo "Pavlinović", sudjelovao je 3. kolovoza 1913. u Splitu na skupu više od 600 studenata i đaka, te bio izabran za odbornika u novoi-

Piše:

Ivica VUČAK

zabranoj upravi. Tijekom studija u Innsbrucku primao je Cvitanović godišnje 210 K stipendije iz zaklade grofa von Lilienberga. Uz učenje i polaganje ispita nastavlja s književnim pokušajima. U proljeće 1914. objavljene su mu u "Luči" dvije pjesme: "U sumračju" i "Na Jadranu (ditiramb boli)". U "Kalendaru Srca Isusova i Marijina" za 1915. godinu, zav-

Dr. Šime Cvitanović

ršenom i razaslanom preplatnicima početkom kolovoza 1914., u dane obilježavanja stote obljetnice Družbe Isusove u Hrvatskoj, objavljene su i tri Cvitanovićeve pjesme: "Molitva patnika", "Iz dubine (moj psalam)" i "Srcu Isusovu".

Izbijanjem Prvoga svjetskoga rata unovačen je Cvitanović u austrougarsku vojsku i kao pripadnik 22. pješačke pukovnije poslan na frontu. Iz ružne ratne svakodnevice pokušao je u mislima pobjeći i naći zaštitu u vjeri, te svoja razmišljanja iz tog razdoblja pretočiti u umjetničku formu. U listopadskom broju "Luči" 1914. objavljena je pjesma "Kočijaš (na Skradinskom buku)", za koju je Cvitanović dobio nadahnuće tijekom boravka na

Visovcu. U božićnom broju "Glasnika Presvetoga Srca Isusova", koji su, s blagoslovom sv. oca i dopuštenjem crkvenih i redovničkih starješina, u Zagrebu izdavali svećenici Družbe Isusove, objavljena je Cvitanovićeva pjesma "Na Božić". Nakon povlačenja s fronte u činu stožernoga poručnika u ožujku 1918., nastavio je studij medicine u Innsbrucku. Poslije je prešao u Graz i тамо je početkom 1920. promoviran.

Poslije promocije došao je u Zagreb. Bio je 30. travnja 1920. gost na redovitoj mjesечноj skupštini Zbora liječnika u Zagrebu, a u siječnju 1921. najavljen je pristup dr. Cvitanoviću, pomoćnog liječnika u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu, u Zbor liječnika. Prvi je put, kao redoviti član, nazočio mjesечноj skupštini 25. veljače 1921. Specijalizirao je kirurgiju u Zagrebu uz prof. Miroslava pl. Čačkovića i prim. dr. Kornela Tauska. Bio je u Zagrebu i sudjelovao je na prvome sastanku Kirurške sekcije Zbora liječnika, održanom 15. svibnja 1922. u Zagrebu. Na glavnoj skupštini Katoličkog akademskog prosvjetnog društva "Pavlinović" u Zagrebu proglašen je 13. svibnja 1920. seniorom "Domagoja".

Nalogom zastupnika ministra narodnog zdravlja poslan je Cvitanović, tada asistent u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu, u jesen 1922. u Glinu i povjerena mu je uprava županijske bolnice, a početkom 1923. imenovan je stalnim ravnajućim liječnikom bolnice u Glini. U svojoj 33. godini, s iskustvom rada na mjestu "prvog asistenta dr. Čačkovića u najvećoj jugoslavenskoj bolnici", našao se u siromašnoj bolnici utemeljenoj 1873., u kojoj je na 70 postelja liječeno prosječno 560 bolesnika godišnje. Svojom prvom zadaćom smatrao je Cvitanović uređiti ambulantu, pripaziti kako se bolesnici hrane, kakve su uopće higijenske prilike u bolnici, u kojoj su od 28. prosinca 1894. godine radile su sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga. Na poziv je odlazio i zimi u okolna sela po snijegu, "kad nema na cesti nikoga do li-

*Lepoglava, mjesto zatočenja hrvatskih nacionalista
u doba Mačekove Banovine Hrvatske*

ječnika i cigana", pregledati neku bolesnici. Već o prvom Božiću provedenom u Glini, radio je Cvitanović do zore, sam s bolničkim personalom, tri operacije želudca po svim pravilima moderne medicine. Čitavu se noć sanjkaš po snijegu, a kočijaš ga je i prevrnuo u snijeg.

Za samo osam mjeseci i uz minimalni kredit od 100.000 dinara popravljena je prva bolnička zgrada "da služi na čast ne samo Glini već bi i u Zagreb pristala. Operaciona soba je tako moderno uređena da je nema na dugo i široko". No što je najvažnije za čitav kraj, bila je otvorena besplatna ambulanta za sušičave i spolno bolesne.

Cvitanović se pobrinuo i za moderni dezinfektor kakvoga nije bilo u cijelome kraju od Siska do Bihaća. Ni mikroskopa nije bilo u glinskoj bolnici dok nije došao Cvitanović. U razdoblju od pet mjeseci (dva mjeseca nije radio zbog nedostatka prostorija) izveo je Cvitanović više od 200 operacija i to s najboljim uspjehom. Po cijele kolone seljaka iz kotara Gline, Vrginmosta, Pisarovine, Petrinje, Dvora i Bosne, pa čak i iz Velike Gorice, čekale su na pregled u svrhu operacije i sa zadovoljstvom odlazile, jer se Cvitanović trudio da tom zapuštenom narodu kao otac i milosrdni samaritanac pomaže. Za šest mjeseci broj bolesnika u bolnici prešao je nekadašnju godišnju brojku liječenih.

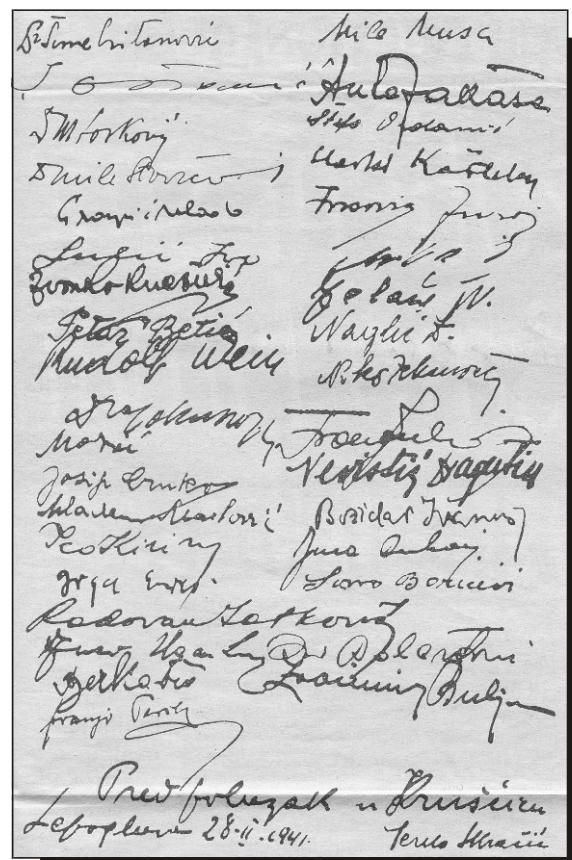
Pored rada u bolnici i u svojoj privatnoj praksi, Cvitanović je nalazio vremena i za

pisanje o javnozdravstvenim problemima. Objavio je članke o cijepljenju protiv kozica te o prevenciji tetanusa u "Danici" (1922.), "Zadrugaru" (1923.) i "Srpskom kolu" (1924.). U "Seljačkom kalendaru", glasili Hrvatske pučke stranke, objavio je članke o opasnosti pobačaja po hrvatski narod, o pelagri te o nepovoljnijim stranama traženja posla i rada seoskih djevojaka u gradovima. Pišući o drevnom kineskom liječniku Hua Tu, vještome kirurgu koji je prije dvije tisuće godina uspješno operirao želudac, crijeva, čak i srce, poznavao anesteziologiju i cijepljenje protiv boginja, naveo je njegove preporuke mladome liječniku: "Ne pravi razliku između visokog i niskoga roda, između bogataša i siromaha, između plemiča i siromaha. Ne dozvoli da te itko potkupi, ne plaši se napora i muka. Budi dobar prema starom i mladom, jer ako budeš tako radio, bit ćeš siguran da si izvršio poziv liječnika u društvu".

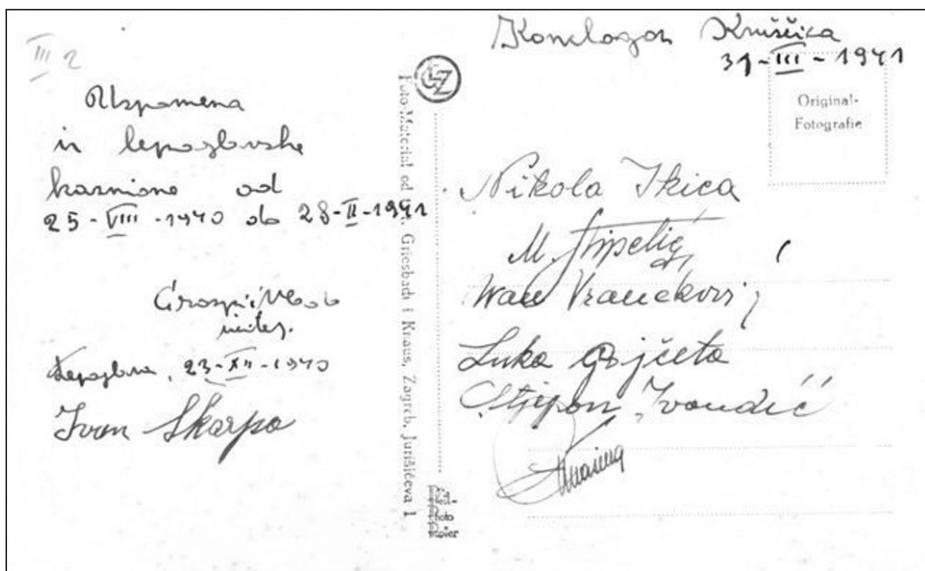
Od listopada 1924. sudjelovao je u akciji katoličkih intelektualaca oko utemeljenja katoličkog dnevnika. Bio je u Stalnom odboru hiljadara Katoličkog dnevnika za Zagreb i Hrvatsku, tj. u skupini najistaknutijih

hrvatskih katoličkih intelektualaca koja se obvezala dati tisuću dinara u svrhu nabave tiskarskog stroja. Pod pseudonimom **Šime Lukin** objavio je 1938. isječak iz romana "Kolonijalci 13. čete (ratne bilješke rezervnog poručnika Š. Lukina 13. čete 22. žutog kolonijalnog dalmatinskog puka Graf von Lacy)", u kojem je uobičio svoje uspomene iz Prvoga svjetskog rata. Člankom o **Ivanu Merzu** obilježio je 10. obljetnicu smrti istaknutoga katoličkog intelektualca, nazvavši ga "borcem s bijelih planina". U "Hrvatskoj strazi" javio se ponovno, opet pod pseudonimom, 1939. godine. "Mladi Hrvat" donio je u svom drugom broju 1940. godine Cvitanovićeva "Kočijaša", koji je prvi put bio objavljen u "Luči" 1914.

Od početka rujna 1930. do početka srpnja 1931. bio je deset mjeseci maknut iz Gline i premješten u Petrinju, gdje je također postavljen za šefa kirurgije i ravnatelja tamošnje bolnice od 120 postelja. Uskoro, po uspostavi Banovine Hrvatske, premješten je Cvitanović, primarni liječnik banovinske bolnice u Glini,

Cvitanović potpis prvi na listi potpisa hrvatskih nacionalista, prije njihova otpremanja iz Lepoglave u konč-logor Kruščica (28. veljače 1941.).

Potpisi nekolicine hrvatskih uznika u konc-logoru Kruščica 31. ožujka 1941.

rješenjem bana i po potrebi službe u bano-vinsku bolnicu u Gospicu. Bila je to zapravo kazna za njegovo političko držanje. Dok je radio u Gospicu, uhićen je godine 1940. od banskih vlasti i interniran u Pakrac, gdje je radio u tamošnjoj bolnici.

Nakon nekoliko mjeseci, pred Božić 1940., premješten je u Lepoglavu. Posljednjeg dana veljače 1941. priopćena je "tamna odluka svjetloga bana" o premještaju iz Lepoglave u Kruščicu kod Viteza u Bosni već 1. ožujka 1941. Zatvoreni određeni za premještaj putovali su vezani, i to preko Varaždina i Zagreba. U Kruščici im je bilo loše, stanovali su u barakama, "samo je kuhinja djelovala prilično dobro jer im je kuhao kuhar po zanatu". U Zagreb se Cvitanović vratio 30. travnja 1941., premješten po potrebi službe, na mjesto ravnajućeg liječnika u Zakladnoj bolnici. Bio je medu pozvanim i naknadno kooptiranim članovima Hrvatskoga državnog sabora (1942.).

Zakladna bolnica Rebro svečano je otvorena 12. travnja 1942. Prigodom otvorenja bolnice održao je Cvitanović zapaženi govor o značenju takve ustanove. Po sebnim pozdravnim govorom zahvalio je poglavlјniku **dr. Anti Paveliću**, «koji je pokazao osobno zanimanje i pružio potporu što hitnijem otvorenju bolnice». Cvitanović je imenovan pričuvnim ustaškim dopukovnikom zdravstvene struke u Ustaškoj vojnici. Smijenjen je koncem 1944. s mesta ravnatelja Zakladne bolnice Rebro, jer je kod Pavelića pao u nemilost.

Uoči Božića 1944. mobiliziran je u činu dopukovnika i imenovan glavarom Pozadinskog stožera ustaške obrane.

U "Obitelji" 1944. Cvitanović objavljuje priповijest "Sestra Agata" te dvije pjesme, "Naši dani" i "Krist na seoskom raskrižju". Zadnji Cvitanovićev tekst objavljen je 1945. u "Hrvatskom narodu", pod naslovom "Život nam je bio gorak" (iz neobjavljene knjige «Život nam je bio gorak - bilježke jednog ustaše. Poglavlje iz dana našeg Uzkrsa»).

U povlačenju hrvatske vojske Cvitanović je imenovan zapovjednikom bolničkog vlaka s ranjenicima. Vlak nije mogao nastaviti vožnju dalje od Maribora. Mnogi koji su mogli, napustili su vlak i priključili se kolonama u bijegu prema Austriji. Cvitanović nije htio napustiti ranjenike za koje se skrbio. Pomažući ranjenicima dočekao je u vlaku partizane. Uhićen je, vraćen u Zagreb i u srpnju 1945. od Vojnog suda Komande grada Zagreba proglašen suradnikom ratnih zločinaca te osuđen na smrt. Objavljajući izvanrednu glavnu godišnju skupštinu za nedjelju 30. rujna 1945. Upravni odbor Društva liječnika Hrvatske i predstavnici članova Zbora liječnika Hrvatske objavili su ime **dr. Simeona Cvitanovića** u popisu onih koji su "zbog suradnje s okupatorom nedostojni da budu članovi Zbora liječnika". Cvitanović je strijeljan 11. studenoga 1945., a mjesto na kojem je pokopan nije poznato. (Tekst je objavljen u Liječničkim novinama, br. 61, iz srpnja 2007. Op. ur.)

VEČERNJI SUSRET

*Isuse, dođoh Ti reći,
kako me u grlu guši,
od isplakanih suza
kako me boli u duši.*

*Dođoh Ti šaptat
kako mi križ izrani rame
i kako ga teško nosim
jer je pretežak za me.*

*Dođoh Ti se tužit
u suton ovoga dana,
jer me odviše peče
i boli ova rana.*

*Kleknuh da Ti se jadam,
ali me zbuni tvoje raspelo.
Žižak Ti osvijetli lice,
raspeto, presveto tijelo.*

*U suzama, izmučen,
izboden, raspet i sam,
o Bože, što da se tužim,
pa mene je pred Tobom sram.*

*Gle, Ti nijemo šutiš,
nikome se potužio nisi,
a Tvoje presveto tijelo
stravično na križu visi.*

*Probodene noge i ruke,
probodeno je srce Tvoje.
Kako je tuga Tvoja teška
i stine boli moje.*

*Isuse, dođoh Ti se jadat
u suton ovoga dana,
al' motreć Tebe,
iščeznu moja rana.*

Vlč. Zlatko SUDAC

ISTINITI ZAPISI O POKOJNOM PATRU BORTASU (IZ VOJNOG SUDA U ZAGREBU I STAROGRADIŠKE TAMNICE)

(Uredništvu je s nepoznatog naslova poslan nepotpisan tekst, koji iznosi neka zanimljiva sjećanja na sudbinu hrvatskih političkih uznika. Moguće je, kako bi proizlazilo iz završnih redaka, da je njegov pisac sad pok. **Josip Peštaj**, a da je sam tekst priredio i uredništvu poslao **Jerko Peštaj** ili netko u njegovo ime. Iako nije naš običaj objavljivati članke bez potpisa i nejasna autorstva, ovog puta to iznimno činimo, nudeći ovaj opis na provjeru i potvrdu, i pozivajući upućene, da se uredništvu jave. Tekst je, dakle, nepromijenjen, osim najnužnijih lekorskih intervencija. Ur.)

Pored ostalih hrvatskih rodoljuba našao sam se i ja u mjesecu travnju 1946. na Vojnom суду u Novoj Vesi u Zagrebu, u očekivanju glavne rasprave i svog suđenja. Jednoga poslijepodneva otvoriše se vrata naše ćelije br. 93 u II. katu, i u našu sredinu stupa simpatična pojava plavokosa čovjeka srednjih godina, čija je službena dugačka crna odjeća odavala, da je pripadnik isusovačkog reda.

Donio je sa sobom prilično prtljage i, nakon što mu je sobni starješina, potpukovnik **Zadnik**, odredio ležaj, brzo sam s njime sklopio poznanstvo, koje se kasnije razvilo u intimno prijateljstvo, te nastavilo s produbljivanjem na izdržavanju kazne u kazneno-popravnem domu u Staroj Gradiški. Onako tih i skroman, pater **Bortas** je brzo osvojio simpatije čitave sobe, tako da su mnogi pojedinci veoma rado bili u njegovom društvu i vodili s njime razgovore, bilo religiozne ili druge prirode, primjerice, novinar i prevoditelj **Josip Tabak**, često i na francuskom jeziku, a duhovne naravi naročito s duboko religioznim (kasnije strijeljanim) **ing. Boranićem**, nekoć tehničkim upravljačem „Našičke“ d. d., kojega je često ispovijedao, kao da je predosjećao sutan svoga života, kao i tolike druge, pošto je tada bio jedini svećenik u našoj sobi. Bio je muž razbora i odlučan u obrani vjere, pa je po potrebi u dopuštenim granicama polemizirao, naročito s mladim, nadobudnim ljudima. Jednom mu se tako približio neki student, ističući vrline budističkih svećenika oko gađenja duha kod svojih sljedbenika, čija se tobožnja tajanstvenost razvija do nenaslučivih razmjera (fakiri, magičari itd.), nu pater Bortas ga je tako mudro ušutkao s našeg vjerskog stanovišta, da je ovaj posramljen otisao i nije znao, što bi mu dalje bio odgovorio.

U našim međusobnim razgovorima povjerio mi je razlog svoga uhićenja. Ono je uslijedilo samo radi toga, što je iz čovjekoljublja sklonio na Šalati u Zagrebu svoga brata Josipa pred opasnošću uhićenja, koja mu je prijetila kao bivšem pri-

padniku oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske. Zatim je ispričao neke trenutke u istražnom pritvoru na tadašnjoj OZN-i u Zagrebu, gdje je čak u skraćenom obliku mislio, ali je znao biti prekidan kakovim nenadanim upućivanjem na rad za pranje nužnika ili hodnika. Zanimljivo je, da je i unatoč lišenja slobode zadrzao vedrinu duha, pa je za vrijeme obavljanja kakva privatnog posla (krpanja odjeće) itd., uza sve to pjevuckao. Jednom smo tako zajedno u ćeliji na Vojnom судu pjevali potiše Domjanićevu nabožnu pjesmu: „K suncu prosi vsaka roža“.

Jedne zgode mu je pozlilo u našoj ćeliji, te se tužio na žestoke bolove u jednoj nozi. Javila se njegova stara bolest, tuberkuloza kosti u nozi, i srećom sam imao pri ruci „Streptazol“ tablete, pa se je uzimanjem tih medikamenta njegova bolest smirila. Općenito se, pak, tužio, da mu manjka kiselih živežnih namirnica, te da ima premalo kiseline u želudcu i da si to popravlja pepsinom, a iz njegove redovničke kuće da mu pored ostalog šalju i limune i da mu to čini dobro. Međutim, drugo je bilo posrijedi: kod njega se pos-

tupno pripravljao teren za kancerozni želučani tumor.

Bio je osobito razdražan kad je čuo, da sam suđen na 18 mjeseci bezuvjetnog zatvora, jer je to bio *unicum* u ono vrijeme. Veće vremenske kazne od 15 i 20 godina bezuvjetnog zatvora, pa i one smrtne kazne, bile su na dnevnom redu. Uzdanuuo je: o, kad bi samo ja tako mogao proći. I doista se njegova čežnja obistinila. Suđen je samo na 14 mjeseci, ali volja je Božja bila, da ni to nije izdržao.

Značajno je istaknuti njegovo savjesno vršenje svećeničke službe u zatvoru pod onim najtežim uvjetima, kakvi se samo u tim prilikama jedva mogu zamisliti. Osobe, osuđene na smrt u specijalnim ćelijama na Vojnom судu, tražila su sv. ispovijed. Putem nekih zapovjednika, koji su iz naše ćelije kao bolesnici ležali u pomičnim prostorijama zatvoreničke ambulante, uspostavio se kontakt s patrom Bortasom. Njegova im je poruka glasila, da se pomnijivo pripreve za sv. ispovijed i pojavu na prozorima svojih ćelija i nekim znakom za vrijeme šetnje na dvorištu daju znak, da žele apsoluciju, a on ju je, u tim trenutcima tuge, diskretno dijelio, ali

Starogradiška kula

tako, da su to „smrtnjaci“ jasno vidjeli, jer su se kajali udaranjem u prsa i križali. Ni-su ga smetale strojnice uperene na nas iz 4 ugla dvorišta.

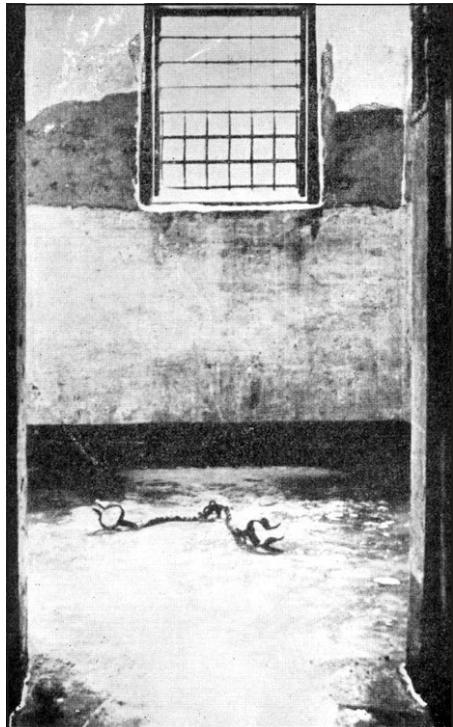
Za vrijeme našega kratkog zajedničkog obitavanja na Vojnom суду u Zagrebu, ispri-povijedao mi još dojmova sa svojih svećeničkih studija u Bruxellesu u Belgiji, simbolične oblike prvih brojeva katoličkih dnevnika o novoj godini, ulogu žosista među katoličkim radnicima i radničkog pokreta uopće, visoku razvijenu katoličku svijest, a posebice euharistički život belgijskih katoličkih radnika. Osobito me se dojnilo njihovo jutarnje razmatranje, zatim sv. misa i sv. pričest prije polaska na rad i to s hostijama, koje su si sami donosili od kuće i stavljali na pliticu, koje su za vrijeme konsekracije bile posvećene i njima bili pričešćivani, a da o organiziranim predavanjima po tvornicama u tjednima protiv psovke, kršćanskim obiteljima i drugim suvremenim temama i ne govorim.

Napokon smo se krajem lipnja 1946. god. oprostili na Vojnom суду, budući da sam ja s jednom skupinom ranije od njega krenuo na izdržavanje kazne u Staru Gradišku, ne sluteći, da ćemo se tamo uskoro opet sastati.

Iz Kazneno-popravnog doma Starogradiška

Već sam se dobro „aklimatizirao“ u novoj sredini i to ovaj puta stjecajem prilika u kažnjeničkoj bolnici, u sobi br. 18 u I. katu, gdje sam s kratkim prekidom odležao 11 mjeseci na TBC odjelu (to je u onim izvanrednim prilikama značilo blagostanje), a nove skupine pridošlica stalno su povećavale naše brojno stanje. Nove grupe bile su podvrgnute specijalnim liječničkim pregledima u našoj bolnici, pa čak i rengenskim, pa sam tako jednog dana saznao, da je stigao i pater Bortas.

Iako je redovni kontakt bio s njim nemoguć, uspjelo mi je, s njime se sastati barem nedjeljom, kad je bilo malo više slobode, naročito za vrijeme nogometnih utakmica ili kakvih drugih športskih natjecanja. Susret je bio srdačan, oživjele su stare uspomene, spajao sam ga s osobama, željnim da si okupaju duše u sakramantu sv. pokore. Njegova vanjština u onoj robiškoj odjeći nije za onda odavala kod njega teže bolesnog čovjeka, akoprem je on uistinu takovim već bio. Jednoga se dana pronijela vijest, da je patru Bortasu

Ćelija u Staroj Gradiški

pozljilo na odjelu (u zloglasnoj „kulici“, gdje su bili politički osuđenici i živjeli pod posebnim režimom). Tako je bio dopraćen u našu sobu prvi put na kraće vrijeme zbog tuberkuloznog procesa na nozi, i nakon što mu se bolest stišala, bio je vraćen ponovno na svoj odjel. U to doba pohađao je tečaj ruskog jezika, kojega je držao pravoslavni svećenik, neki **Nikola** iz Dalmacije (inače ruskog podrijetla, rodom iz Odese).

Pored patra Bortasa u našoj bolesničkoj sobi ležao je u to doba još i moj pobratim, danas međutim pokojni **vlč. Vendelin Kristek**, župnik iz Vuke, **preč. Janko Heraković**, grkokatolički svećenik, sada kanonik u Križevcima i svećenik **Stipe** iz vojvođanskih strana, čije sam prezime zaboravio. Budući da je ovaj potonji zbog «prekrštavanja» pravoslavaca bio osuđen na 15 godina zatvora, nastojao je kojekavim čudnim i za svećenika nedoličnim vladanjem i izjavama, valjda svratiti na sebe kao neku otpadničku pozornost, ne bi li se tim putem domogao slobode, tako da su te njegove izjave bile često puta povodom žučljivih rasprava s prisutnim kolegama, naročito sa vlč. Kristekom, koje su išle tako daleko, da se je prozivao na **Renana** i druge otpadnike katoličke crkve, pa kad mu je u jednoj oštroy kritici vlč. Kristek upravio pitanje, zašto je onda išao u svećenike, odgovorio je, da je to učinio za volju svoje majke, a na to mu je

pater Bortas od stola u našoj bolesničkoj sobi, gdje je u taj čas doručkovao, pred svima doslovno uputio ove, upravo prorocanske riječi: „Prema riječima sv. Ivana, vi niti ste ikada bili naš, niti ćete biti naš“. I doista smo kasnije saznali, da se je taj otpali svećenik objesio o gunj (deku) u nužniku u kaznionici u Lepoglavi.

Poslije toga stizale su vijesti, da je pater Bortas ozbiljnije bolestan i da svaki čas povraća na odjelu. Napokon mu se uspjelo probiti ponovno u našu bolnicu, nu rengenski nalaz bio je upravo porazan. Usljed kanceroznog tumora želudac mu je posve deformiran. Bili smo svjesni, da su mu odbrojeni dani života i liječnici su ga zadržali u bolnici jedino zbog toga, da mu barem kako-tako olakšaju zadnje trenutke života, što je inače na odjelu bilo nemoguće, a drugo, vodila ih je možda i misao, da mu nešto krepkijom hranom i vitamin-skim preparatima bar toliko produlje život, dok mu se navrši vrijeme svršetka kazne, tj. do 10. lipnja 1947. i da makar i poluživ prođe kroz logoraška vrata na slobodu. Nu sva liječnička nastojanja ostala su bezuspješna. Bolest je naglo napredovala.

Možda ga je i nenadana smrt **vlč. Ivana Perhača**, župnika Sunje, koji je u međuvremenu umro u našoj sobi i baš pitao patra Bortasa šta misli, hoće li kod njega uskoro nastupiti katastrofa, sve jasnije vodila k spoznaji o brzoj prolaznosti života, kojoj se on pomalo pripravlja. Više nije mogao uživati krute hrane, već samo tekućine. Ako bi eventualno na nagovor što krućega uzeo, odmah bi povratio. Molio me, da mu dadem u kuhinji iskuhati crne kave. I toga bi uzeo tek za jedan prst u čaši. Ponekad mu je došla želja za prežganom juhom, koje bi isto uzeo u neznatnoj količini. Kad sam ga znao moliti, da ipak malo više jede, znao bi mi reći: „Nemojte mi to govoriti. Vi ne znate kako je meni“. Po tome sam zaključivao, da je morao mnogo trpjjeti, ali je to strpljivo podnosio sa stočkim mirom. Nije dopuštao, da mu brkam redoslijed predmeta na njegovu noćnom ormariću. Sve je moralno biti na svom mjestu: čaša pokrivena staklenim poklopcom, da se ne praši itd. Vodio sam ga ispod ruke na umivanje u prostoriju, odmah do naše sobe. Toliko je već bio omršavio, da se je jedva držao na nogama. Njegova bedra bila su već izjednačena s deblijom potkoljenice. Gotovo kost i koža. Težio je najviše 45-50 kg. Jednom sam ga tako vodio niz stubište na svježi

zrak u cvjetnjak ispred bolnice. Stavio sam mu na klupu jastučić i posadio ga da sjedne. Kad sam se nakon kraćeg vremena povratio, doznao sam od prisutnih, da je bio pao uslijed slaboće s klupe. Za sve je zahvaljivao: „Bog plati.“

Nešto uslijed duga ležanja, a i po samoj naravi bolesti, dobio je zatvor stolice. Oko tjedan dana nije vršio veliku nuždu. Moralo se pristupiti klistiru, na kojeg je uslijed svoje čednosti jedva pristao. Kad sam mu pružio gusku, da prethodno obavi malu nuždu, molio me: „Odvratite oči“, upozoravajući me time, da se ne bih gledanjem ogriješio o čistoću.

Dok mu je još bilo lakše, uzimao je knjige iz domske biblioteke i čitao u krevetu. Volio je i pjesme. Tako **Mažuranicev**: „Smrt Smail age Čengića“, veliku pjesmu nekoga ukrajinskog pjesnika (izdanje iz vremena bivše Austro-Ugarske), tumačeći mi smisao nekih stihova i druge knjige, pa je čak i meni plaćao posudbene prinose za stanovite knjige.

Sakrament sv. pokore primio je posljednji puta o Spasovu 1947. Je li te zgrade konzumirao i ono nebesko, ne mogu pouzdano reći, jer se je to vrlo teško, zapravo samo krišom dobivalo.

Budući da nije pouzdano znao, o kakvoj se zapravo bolesti kod njega radi, ozbiljno se spremao za povratak kući. Pokrpaо sam mu neznatno oštećenu bijelu panama košulju, koju je valjda kanio obući pri izlasku, ali mu je bilo međutim pozljilo i kako je povraćao, zaprljaо ju je, a druga mu je bila na pranju rublja i ja sam mu tada dao svoju košulju, u kojoj je i pokopan, jer se njegove u času sahrane još nisu bile povratile iz pranja rublja. Kasnije su mi izručene, pa sam jednu darovao još u Staroj Gradiški njegovu bratu Josipu (koji je također bio na izdržavanju kazne), a drugu sam zadržao kao dragu uspomenu.

U našoj bolesničkoj sobi ležao je i teški tuberkulozni bolesnik, rodom tamo negdje od Velike Gorice, izdržavajući kaznu (navodno zbog umorstva) još od stare Jugoslavije, kroz čitavo razdoblje NDH, i nastavio za ove države. Bolest ga je sasvim uz krevet prikovala. Bilo je očito da, mu se bliži kraj. Ponudih mu posredništvo za sv. ispovijed. Načelno je pristao, ali me je molio, da još malo pričekam, jer ga jako boli grlo. Priopćio sam to patru Bortasu i preporučio mi, da se mnogo molim za njega. Angažirao sam u tu svrhu vlč. Kristeku, nu vrijeme je odmicalo, a povoljnog trenutka još nije bilo, a

njemu je bivalo sve gore. Jednog popodneva iza ručka otišli su svi laci bolesnici, pa i vlč. Kristek, na uobičajenu šetnju u vrt ispred bolničke zgrade, a nekoliko težih i ja, već tada zdrav, ostali smo u sobi. Pater Bortas me zamoli da podem po vlč. Kristeka, jer je sad jedinstvena prilika za sv. ispovijed onoga teškog tuberkuloznog bolesnika od Velike Gorice. Zahvaljujući milosrdju Božjem i zalaganju patra Bortasa, akcija je uspjela i ovaj se ispovijedio. Dugo ga je čeko milosrdni Bog i pri krajnjim časovima života pružio mu ruku pomirnicu. Idući dan o podne je umro. Dugo, dugo sam zahvaljivao dragom Bogu na toj milosti.

Nadošao je i kobni 6. lipanj 1947. Toga dana oko 10. sati uvečer nenadano nam umre u našoj sobi **Adil Beglerović**, mlađi oružnički poručnik NDH iz Sarajeva. Kako smo bili potreseni tim slučajem, svratim pogled na krevet patra Bortasa. Pričinio mi se neobično blijeđ i to svoje opažanje priopćim vlč. Kristeku. Nu on me uvjeravao, da je to refleks od električne žarulje iznad sobnih vrata, a njegov je krevet s desne strane sobe bio odmah drugi do vrata. Međutim su moja zapažanja bila točna. Kad smo se obojica približili k njegovu krevetu, opazili smo kod njega, na naše čuđenje, velike promjene. Ležao je na krevetu s plašljivim pogledom, a noktima ruku uzastopce je grebao po plasti. Bio je potpuno pri svijesti i kad ga je vlč. Kristek upitao: „Imate što reći“, odgovorio je gotovo nasumce: „Ne, ne“ i dalje je opet šutio. Nukao sam mu da

poljubi križić od krunice sa specijalnim oprostima, ali je to nekako odbijao.

Još se neko vrijeme plašljivo ogledavao i grčio, a na to bi pozvan glavni liječnik (robijaš) **Dr. Jozo [Mile? Op. ur.] Budak**, nekoć osobni liječnik **Dr. Pavelića**. Časnom ga je promatrao, a zatim naredio sobnom liječniku **Ilku**, da mu dade valjda neko sredstvo za umirenje. Poslije toga se uslijed injekcije smirio, a negdje iza pola noći 7. lipnja 1947. oko 1 sat u noći pao je u agoniju, iz koje nije više došao k svijesti. Ležao je nepomično i sve rjeđe i rjeđe disao. Međutim, nastupila je vani neobična oluja i soba se napunila prašine, nošene vjetrom, pa smo prozore morali zatvoriti. Naglo je zahladilo i otišli smo u krevet. Od časa do časa sam ga posjećivao na samrtničkom krevetu i jedva je nečujno disao. Strašno mi je bilo pri srcu. Izgarao je poput svjeće na oltaru, daleko od svojih milih i dragih, koje bi za nepuna tri dana trebao ugledati na slobodi. Ali Gospodinu se svidjela žrtva njegova života, bio je zreo za nebo i stoga ge je ubrao za svoj nebeski vrt. Oko 4 sata ujutro ponovno sam bio uz njegov krevet i jedva jedvice sam, uz naprezanje i stavljanje uha na sama usta, ustanovio, da još sasvim tihi i nečujno diše, a kad se malo iza toga iz obližnje crkvice kraj groblja oglasio jutarnje zvono i pozdravljal Gospu, duše dragoga patra Bortasa nije više bilo u našoj sredini. Nije više davao znaka života. Sigurno je već tada bio u zboru Svetih.

Gubitak već drugog supatnika one noći duboko nas dojmilo. Zapalio sam svijeću,

Kaznionica izvana

Bazilika Srca Isusova u zagrebačkoj Palmotićevoj ulici

a u to je pristupio vlč. Kristek i molili smo smo za pokoj njegove plemenite duše. Budući da se već bilo razdanilo, otpočele su formalnosti s popisivanjem njegove ostavštine i prijenos posmrtnih ostataka na odar u podrum bolnice.

Vlč. Kristek i još neki svećenici stavili su u upravi kaznionice na raspolaganje svoje novčane depozite sa svrhom, da se načini mrtvački sanduk u domskim radionicama i dolično sahrani. Molba je nažalost bila odbijena. Njegove zemne ostatke, onako samo u košulji i hlačama, stavlji su u jedan poveći mrtvački sanduk zajedno s mrtvima Adilom Beglerovićem i slobodnjaci iz kaznionice odvezli su ih na kolicima na obližnje groblje 8. lipnja 1947. prije podne. Žalobno se glasilo malo zvonce iz kapelice kraj groblja i naviješta sahranu Božjeg svećenika i vrloga hrvatskog domoljuba. Promatrali smo taj prizor iz prvog kata naše sobe, oči su nam bile orošene suzama, a na usnama nam je bila tiha molitva Bogu-gospodaru života i smrti, komu sve živi. Slobodnjaci su na groblju jednoga po jednoga (bez mrtvačkog sanduka) stavili u grob, a onaj u kojem su ih dovezli, vratili natrag u kaznionicu.

Kad sam se u mjesecu listopadu iste godine po prvi puta vraćao kući iz Stare Gradiške poslije izdržane kazne, pohodio sam i grobni humak patra Bortasa. Resio ga je križ, taj simbol vjere, s imenom i prezimenom, izrađen u domskim radionicama, a odmah do njega bio je i mali nadgrobni spomenik Adila Beglerovića, u čijim se uklesanim slovima čita: da je umro kao robijaška žrtva odnoscnog dana u Staroj Gradiški.

Pomolio sam se za obje njihove duše, ubrao stručak trave s groba patra Bortasa i ponio njegovoj rodbini u Lug kraj Samobora. Nu kad sam 1950. godine, izlazeći u srpnju po drugi puta iz toga sretnog gnijezda, opet pohodio patrov grob i novo ubrao stručak trave, letve s natpisom na grobnom križu

nije više bilo. Ipak sam se po Beglerovićevu nadgrobnom spomeniku brzo orijentirao, koji je njegov grob.

Pokoj vječni daruj mu Gospodine i svjetlost vječna svjetlila mu! Počivao u miru Božjem. Bila mu laka hrvatska patnička gruda, koje je za sveg života tako žarko ljubio. Harni štovatelj, Josip Peštaj. Donja Stubica, 19. VII 1960.

*

Pisac ovog teksta, Josip Peštaj, umro je mjesec dana kasnije, 20. VIII 1960. god. u 48 godini u Zagrebu, a pokopan je na mjesnom groblju u Donjoj Stubici. Pater Bortas je rođen u Lugu kraj Samobora i tamo ima rodbinu. Dne 5. svibnja 1996. god. posjetili smo zatvor u Staroj Gradiški, Ana, Saša, Siniša i ja, Jerko Peštaj, sve detaljno razgledali, posebno zatvorsku bolnicu i groblje. Vodič nam bio čuvan zatvora. Završeni tečajevi Matičnog broja 3061 (Josip

Peštaj) u Zavodu za prisilni rad, za III odjel, u Staroj Gradiški; tečajevi su počinjali nakon večere. Također je sačuvano 6 bilježnica s bilješkama.

1. Stenografski tečaj 11.IX.1946.
2. Tečaj o pčelarstvu 16.XI 1946. predavač gosp. Aršner
3. Tečaj ruskog jezika 30.IV 1947. ruski pravoslavni sveštenik Nikola iz Odese
4. Gospodarski tečaj 21.VII 1947 predavači: Dr. Ilančić, Šimić, Liukić, Weller

Uspomene i sjećanje na Staru Gradišku sačuvali

1. Košulja patra Bortasa
2. Sjeme maka iz zatvorskog kruga – jeseni 1947. god.
3. Ubrana i sprešana ljubičica sa zatvorskog groblja – 1947. god.
4. Omotnica paketa
5. Aluminijksa piksa-porcijska
6. Dopisnice i pisma

(Prepisao u Zürichu, 11. siječnja
1990. god. Jerko Peštaj)

OD SVJETLA DO SUTONA

*Mrak je
U tamnicama mojih misli
Golemi lanci
Na mojim rukama
Željezne karike
Oko glave debelo crno platno
U oku razigrana dvorišta
Procedura jutarnjeg budženja
Znatiželja*

*Provirujem samosvijesno
I bacam papirnate kugle
Modro-crvene zrake
Oplakuju moje misli*

*Jednostavno se trgnem u pravcu svjetla
Zvono zvoni u crkvi
Novi Bokanjac
Javlja se strast i želja
U sutonu zvuci zvona utihnu.*

Bruno ZORIĆ

STOTA OBLJETNICA ROĐENJA I 65. OBLJETNICA UMORSTVA FRA STJEPANA (NIKOLE) NALETILIĆA

Ove godine navršila se 100. obljetnica rođenja i 65. smrti fra Stjepana (Nikole) Naletilića, hercegovačkoga gratra i župnika u Kongori, na duvanjskomu području.

Fra Stjepan (Nikola) Naletilić, rođen je 1. studenoga 1907. u Oklaju kod Širokoga Brijega. Ubili su ga odručni četnici pod partizanskim znakovljem, 25. svibnja 1942. godine na području kupreške visoravni.

Nikola fra Stjepan školovao se na Širokome Brijegu, Mostaru i Fribourgu. U franjevački je red ušao na Humcu 1926., a za svećenika je zaređen u Mostaru 5. studenoga 1933.

Nakon ređenja i mlade Mise, bio je kapelan na Humcu, a potom u Tomislavgradu, te od 1938. do umorstva kao župnik u Kongori.

U noći 19/20. svibnja 1942. popartizanjeni četnici upali su u župni stan u Kongori, uhitili župnika fra Stjepana Naletilića, svezali ga i odveli u nepoznato. Kako se je kasnije doznao, doveli su ga na područje između Vukovskoga i Kupresa, te ga kod Kukavičjega jezera između dvije bukve razapeli, pod njim naložili vatru, te ga živa pekli, sve dok nije izdahnuo, zapravo izgorio. Nitko ne zna kako su ga te četničke spodobe mučile od uhićenja do smaknuća, u sagorijevanju razapet na raspeću, 25. svibnja 1942. Dakle, kroz kakve je sve muke prošao, kako je mučen i što je sve prije smaknuća proživio, najbolje nam kazuje završni čin njegove muke, razapinjanje i pečenje na vatri.

Mučenička smrt pok. fra Stjepana Naletilića, kongorskoga župnika, zasigurno je bila najstrašnija, najokrutnija i najjezovitija, koju je teško i zamisliti. Na području Hercegovine u tijeku II. svjetskog rata i porača ubijeno je 66 fratara. Svi su oni umoreni mučeničkom smrću. Međutim, sigurno je smrt fra Stjepana Naletilića bila najokrutnija od svih ostalih.

Vukovsko je srpsko naselje između Kupresa i planine Raduše. Naslanja se na visoravan Ravno, te dalje obroncima Ljubuše na duvanjski kraj. To je mjesto poz-

Piše:

Josip Jozo SUTON

nato po velikosrpstvu i četništvu. Uvijek su im bila na udaru susjedna hrvatska naselja, koja ih okružuju. Po brojnosti na tomu području nisu činili nekakvu značajniju snagu. Zato su se u obje Jugoslavije oslanjali na vlast. Najprije pod kokardom, a onda pod petokrakom zvijezdom. Često su preruseni upadali u rubna hrvatska naselja i napastvovali pojedince, pa čak činili i ubojstva, pogotovo pod petokrakom zvijezdom.

Posebno je bila i ostala ozloglašena po-partizanjena družina označena **Mome Šešuma**, rodom iz Vukovskoga. Taj je oznaš, a kasnije udbaš, u poratnim godinama na bugojanskomu području, ostavio krvave tragove terora i ubijanja hrvatskoga pučanstva. Tako je taj okrutni udbaš, jedne noći sa skupinom svojih pomagača, u selu Predgrađe na uskopskom području, pobjio svu obitelj **Sabljo**, optužujući je da surađuje s područnim križarima, kojih je u to doba bilo podostna na uskopskom području. To nije jedini zločin kojega je Šešum počinio. On je gotovo svakodnevno zločine činio.

Šešum i njegova družina u tijeku II. svjetskog rata često su se spuštali niz Ljubušu u duvanjska sela ispod te planine. Među tim selima je i pravoslavno selo Rašćani. To su selo Vukovljaci često obilazili i s njegovim ještanima "srbovali".

Najvjerojatnije da je ta družina Mome Šešuma, u noćnim satima 19/20. svibnja 1942., u dogovoru s "braćom" Srbinima iz Rašćana, upala u Kongoru i u župnom stanu uhitila župnika fra Stjepana Naletilića, odvela ga prema Vukovskomu, pet dana mučila, te ga, kao što je ovdje kazano, umorila na nezamislivo okrutan način. Nije to jedini zločin na tome području. Srbi s područja Vukovskoga, Ravnoga i Rašćana, pod petokrakom zvijezdom, ubili su na najokrutniji način tri člana obitelji **Ereš** iz Radišića kod Ljubuškoga. Ta

obitelj imala je svoj planinski posjed na Omrčenici, na obroncima planine Vrana, koji joj je služio za sezonsku ispašu blaga. Pojedini članovi te obitelji boravili su na tome posjedu, ne samo u sezoni ispaše, nego preko cijele godine.

Područni četnici odveli su s toga posjeda, iz kuće, **Andriju Ereša**, sina Mije i majke Jurke, rođene Knezović, rođenoga veljače 1899. u Radišićima i ubili ga iza Vrana kod Kamena Mijatova (Mijata Tomića), 6. listopada 1942. godine.

Isto tako partizani su, tako su se predstavili, odveli s istoga posjeda, od kuće, kao civila, **Lovru Ereša**, brata Andrijina, i ubili ga 24. lipnja 1944. godine na Lugavi, na području Trebiševa, Tek nakn 40 dana nađen je mrtav, odrezana glave.

Zapravo su, najvjerojatnije, označi Mome Šešuma, počinili najstrašniji zločin, umorivši u poratnim godinama, na najbestijalniji način pastiricu **Slavu Radoslavu Ereš**, kćerku ubijenoga Andrije Ereša, rođenu 8. kolovoza 1931. godine, kršteni u Kongori, od oca Andrije i majke Anice, rođene Alilović.

Kobnoga dana, ne sluteći zlo, dvije pastirice Slava Radoslava Ereš i **Kata Brkić pok. Mate** iz Grljevića kod Ljubuškoga, krenule su sa svojim stadom ovaca iz Omrčenice na drugu stranu Vrana, prema Podiću. Pastirice su ožednjele. Slava je s Podića otisla do tamošnje šumarske kuće, da se na obližnjoj čatrni napije vode, te da je u tikvici ponese i za Katu. No, prošlo je dugo vremena, Slava se nije vraćala. Zbog toga, Kata je bila zabrinuta, pa s nekim prolaznicima otisla je do lugarske kuće i ugledala strašan prizor. Kod čatrni pokojna Slava je lažala zaklana, bez obuće na nogama, gola, sva u krvi, obližnji grm poštrapan krvlju, površina oko nje otprilike jednoga guvna utabana, kasnije obdukcijom utvrđeno da je devetnaestogodišnja djevojka silovana. Taj se zločin dogodio 24. lipnja 1950.

I na kraju, svi ovi zločini, po načinu kako su izvršeni upućuju na jedno, a to je, da su ih počinili isti krvnici. •

JOŠ O PARTIZANSKOM ZLOČINU U KLOŠTRU U KANIŽI KOD GOSPIĆA (III.)

Tajnica dožupana i ravnatelja Državnog arhiva u Gospicu prof. Ivica Matajija telefonski me pozvala na sastanak zakazan za 30. kolovoza 2007. u ured dožupana. Odazvao sam se. Na zakazanom sastanku nazočili su: gradonačelnik Grada Gospicu, gospodin **Milan Kolić**, predsjednica Gradskog vijeća gospođa **Katica Prpić**, dožupan prof. Ivica Matajija, predsjednik u gradskoj upravi gospodin **Pave Pavelić**, gospički župnik pop **Ante Luketić**, direktor AS inženjeringu iz Senja ing. građ. **Zlatko Prpić** i d. i. dizajna **Ivana Babić**, te ja, **Ivan Vukić**.

Predsjedavajući, dožupan prof. Ivica Matajija, pozdravio je nazočne i objavio, da je svrha sastanka postići dogovor oko izgradnje spomen-obilježja žrtvama pobjjenima u kaniškoj vojarni, te da iznesemo svoje mišljenje i prijedloge. Na sastanak su pozvani i predstavnici AS inženjeringu iz Senja, koji će izraditi projektu dokumentaciju. Najblaže rečeno, čudno je da se od nas traži da nepripremljeni donesemo odluku o izgradnji spomen-obilježja i da damo svoje prijedloge, koji će biti neka vrsta projektnog zadatka, kojim će se projektant rukovoditi.

Piše:

Ivan VUKIĆ

Prvi je pozvan župnik pop Ante Luketić da iznese svoj stav. Iscrpno je prepričao tragične događaje od 4./5. travnja 1945., kada su podivljali partizani izvršili pokolj nad Gospicanima. Samo u Kloštru-Financiji-Tratini ubili su osamdesetak ljudi. Među ubijenima je i njegov predšasnik pop **Dragutin Kukalj**. Želi da se u prvoj fazi stratište i njihovo zajedničko grobište dostojno obilježi ozelenjavanjem površine i postavljanjem križa i spomen-ploče, na kojoj će biti uklesan prigodni tekst. U drugoj fazi postavio bi se vječni plamen i bista popa Dragutina Kukalja, izlivena od oštećenih zvona crkava koje su pobunjeni Srbi spalili u Domovinskom ratu. Naglasio je da su prilikom građevinskih radova na uređenju okoliša upravne zgrade "Parka prirode Velebit" uništeni arheološki tragovi građevine ili građevina, koje su prema usmenoj predaji i sačuvanim dokumentima tu postojale. Nije prethodno izvršeno arheološko istraživanje, te nakon toga konzervatorski zahvat, ukoliko je bio potreban. Biskupska

konferencija održat će se u Gospicu u listopadu. Predložit će preuzvišenom biskupu **dr. Mili Bogoviću**, da Njegova Uzoritost nadbiskup zagrebački kardinal **Josip Bozanić**, posveti spomen obilježje.

Žučljivo je reagirao gradonačelnik g. Milan Kolić. Naglasio je da smo se sastali radi dogovora oko izgradnje spomen-obilježja žrtvama, a tema se proširuje i ne vidi kamo to vodi. Nema valjanog dokaza da su komunisti tu izvršili zločin i da je tu masovna grobnica. Pitao ga je pop Ante Luketić, zar ne vjeruje svjedocima da je tu izvršen zločin i da su u streljačkom rovu pokopane žrtve. Uzvratio je da vjeruje, ali da nema valjanog dokaza. Uzvratio sam, da posjedujem stotinjak tonskih zabilježenih snimaka svjedočenja o partizanskim zločinima na prostoru Grada Gospicu, a četiri od još uvijek živih svjedoka o zločinu u Kloštru. Odgovorio je da to nisu dokazi, jer nisu ovjereni kod javnog bilježnika. Odgovorio sam da onda javni bilježnik treba potvrditi i da je postojao, primjerice, Julije Cezar. Bez potvrde javnog bilježnika, povjesni su dokazi, po njemu, krivotvorine. Odgovorio je da imaju dobre namjere, doveli su i projektante. Do biskupske konferencije spomenik može biti izgrađen, te podržava i pozdravlja da ga posveti kardinal Bozanić. Ovakvi sastanci morat će se ubuduće tonski snimati, pa neka se vidi tko izaziva prijepore i nesuglasice.

Pozvan sam da iznesem stav političkih uznika. Izrazio sam zadovoljstvo i podržao uređenje spomen-obilježja hrvatskim mučenicima, žrtvama bestijalnog partizanskog zločina u Kloštru. Izrazio sam sumnju da u tako kratkom vremenu može biti valjano izrađen projekt i izvedba radova. Za druge ne znam, a ja nisam u stanju, sada se odrediti kako bi spomenik trebao izgledati. Neka drugi iznesu svoje viđenje, a ako ga nemaju, sastanimo se sutra, kad ćemo nakon promišljanja imati kakav takav stav, koji će biti projektni zadatak i kojega će se projektant pridržavati. Naglasio sam, da je ovaj prostor povjesni lokalitet, te da je po saznanjima koja sada imamo, tu bio samos-

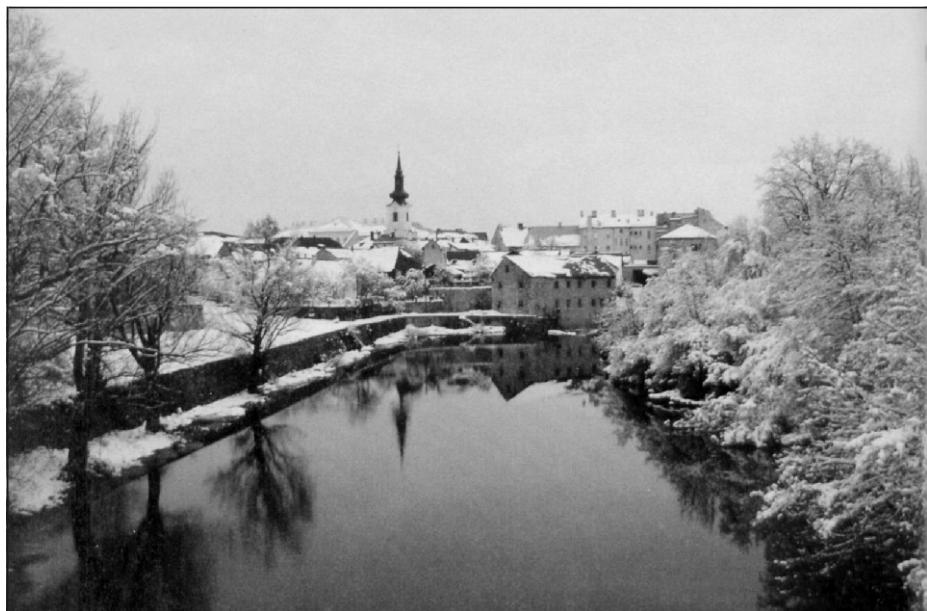
Pogled na grobište u Kloštru

tan i gostinjac-prenoćište u predtursko vrijeme. Šteta što je dosadašnjim građevinskim radovima dio lokaliteta devastiran, te bi prije budućih građenja na tom prostoru trebalo prethodno obaviti arheološka istraživanja. U Gospiću su u Muzeju Like zaposleni: arheologinja i povjesničar, djeluje u Gospću Državni arhiv, a nedavno je otvoren Konzervatorski zavod, pa neka struka odradi svoj posao.

Reagirao je prof. Ivica Mataija primjed bom, da smo izgleda pobrkali lončice. Navedeni stručnjaci nemaju što raditi na provedbi izgradnje spomen-obilježja po brijenim 4./5. travnja 1945.: «Držite se teme, donesite odluku i nemojte kasnije reći da nije kod nas izvršne vlasti postojala dobra volja.» Burno je reagirao i gradonačelnik Milan Kolić. Nisam shvatio smisao njegovih riječi, koje su prštale jedna za drugom; partizan, veći i manji Hrvat, veći i manji domoljub, tko je ljepši a tko ružniji, tko je zgodniji...

U razgovor se uključio pop Ante Luketić, primjed bom da je Gospić povijesno stari grad, a starost postojećih starih građevina jedva je dvjestotinjak godina. Nije dobro da se ruše starine, uništavaju povijesni tragovi. "Ja nisam iz Gospića, o volji Božjoj i odluci biskupa ovisi koliko ću biti među vama, morate se konačno ukorijeniti. Treba osnovati odbor koji će prikupljati dokaze o žrtvama rata i porača i bdjeti nad baštinom".

Na telefonski poziv gradonačelnik je s mobitelom u ruci izšao iz sobe. Uz dopuštenje predsjedatelja ponovio sam svoje izlaganje. Rekao sam da, sudeći po ovakvoj reakciji, izgleda niste shvatili što sam izjavio, pa ću ponoviti. Podržavam i pozdravljam izgradnju spomen-obilježja. Izrazio sam sumnju da se u ovako kratkom vremenu do biskupske konferencije može izraditi kvalitetan projektni zadatak, idejni projekt, očitovati o idejnem projektu, pribaviti lokacijsku dozvolu, izraditi glavni odnosno izvedbeni projekt, dobiti građevinsku dozvolu i konačno izgraditi spomen obilježje. Prostor Kloštra-Financije-Tratine povijesno je neistražen. Dio tog prostora izvođenjem rada na upravnoj zgradi "Parka prirode Velebit" u arheološkom smislu je devastiran, te se ubuduće na ovom prostoru novi radovi ne smiju izvoditi bez valjanoga arheološkog istraživanja.

Gospić pokriven snijegom (foto: Globus)

Vratio se u sobu gradonačelnik, pa je opet zaiskrilo. Rekao je da prodajemo maglu. Uzvratio sam oštros, jednakobezobrazno, da ako neko prodaje maglu, onda je to - on.

Javila se gospođa Katica Prpić. U više navrata postavljena su pitanja na koja bi ona trebala dati odgovor. Ako će se skupna grobnica samo ozeleniti i postaviti križ, misli da nije potrebna lokacijska dozvola, a za ostale zahvate misli da bi trebala. Provjerit će. Predložio sam da se zbog kratkoće vremena grobište ozeleni i postavi privremeni križ, koji će se zamjeniti trajnim nakon izrade valjane projektne dokumentacije. Pop Ante Luketić otklonio je tu mogućnost, jer kardinal ne može posvetiti nešto što je privremeno. Gradonačelnik je, uz ispriku, rekao da mora otici na jedan kratki neodgodivi sastanak, te da se za pola sata nađemo u vojarni Kaniža i na licu mesta donešemo odluku.

Nakon njegova odlaska pop Ante nas je upoznao da će motoristi sa svih poznatih hrvatskih stratišta i grobišta donijeti kamen "memorije mučeništva" na gradilište Crkve hrvatskih mučenika na Udbini. Odlučio je, da iz naše župe pošalje kamen iz Kloštra-Financije i Jadovnoga. Nazočni su ga začuđeno gledali. Logor Jadovno kratko je bio otvoren za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Partizanska vlast ponovno ga je otvorila nakon pada NDH. Po izjavi još živih svjedoka, zatvorili su ga 1957./58., kad su i srušili svoje

barake i žičanu ogradu oko njih. Prof. Ivica Mataija, Pavao Pavelić i ja mišljenja smo, da nije dobro u ovom trenutku upuštati se u taj pothvat zbog neistražene povijesne istine oko logora Jadovno. Rekli smo da je prerano za taj čin, te da će izazvati nepotrebne prijepore i protimbe, a to nam je u ovom trenutku najmanje potrebno. Pop Ante ostao je ustrajno kod svoje odluke. Kako smo čudni mi Hrvati? Kad nas drugi ne razapinju, onda to radimo sami sebi! Vidjet ćemo, možda je on ipak u pravu!

Posljednje o logoru Jadovno u vrijeme NDH pročitao sam u knjizi gospođe **Ane Tomljenović** "Smiljan i okolica (Brušane, Trnovac, Bužim)". Sama autorica kaže da je logor postojao 1,5 do 2 mjeseca u 1941. godini. Navodi autore koji jedan drugog pobijaju o broju ubijenih. Bez dokaza, već samo po partizanskoj "istini", čuo sam, pričalo se, rekli su mi, **Grga Uzelac** navodi 5.000 ubijenih, **Milan Kuprešanin** na desetke tisuća, **Duro Zatezalo** 62.000, **Franjo Zdunić Lav** 30.000 do 37.000. Ovim "znanstvenicima" za njihove krivotvorine nije trebala izjava svjedoka ovjerena kod javnog bilježnika. Jamstvo je bilo njihovo članstvo u Komunističkoj partiji Hrvatske, koja je sluganski odradivala naloge Komunističke partije Jugoslavije, a ova je bila revni provoditelj velikosrpske politike. Speleolozi su, kako navodi gospođa Ana Tomljenović, istražili Šaranovu jamu na Jadovnom

Grobište - današnji izgled

1962. godine. Na dnu jame utvrdili su debljinu sloja od 1,35 m ljudskih kostiju.

Za nijedan zločin nema opravdanja, pa ma tko ga počinio. Naglašavaju se i uveličavaju zločini koje su počinili ustaše, a partizanski i komunistički se umanjuju i opravdavaju nužnošću tobožnje antifašističke borbe. To je iskušana formula za upokoravanje Hrvata. Zaboravlja se da je ustaškim zločinima prethodio osmišljen i pomno provođen državni teror u Kraljevinici Jugoslaviji. Zna se, ali se zaboravlja, što je bilo prije a što kasnije. Služeći se sličnom, ali ne istom metodologijom koju su primijenili komunistički autori, **Jadovno je bilo jugokomunistički logor smrti od 1945. do 1948. godine**. Tko će prosuditi u sloju o 1,35 m ljudskih kostiju, koliko je žrtava ustaškog zločina za 2 mjeseca postojanja logora, a koliko partizansko-jugokomunističkog u trajanju od 3 godine? Istinu o logoru Jadovno iz vremena NDH i Jugoslavije, Titove tvorevine "bratskih" naroda, mogli su tijekom Domovinskog rata i nakon njega reći nalogodavci i izvršitelji zločina, partizanski i visokopozicionirani komunistički djelatnici, **Miće Jelača, Joso Bubaš, Pajo Kosović i Pajo Milković**. Mogli su a nisu, jer je iz samog vrha hrvatske vlasti došao nalog da ih se čuva. To mi je rekao čelni organizator obrane Gospića, koji je svoje domoljublje potvrdio u Domovin-

skom ratu. Čekaju drugovi u vlasti, da njihovi zaslužni drugovi umru, a umrijet će i svjedoci druge strane, pa ne će biti živih sudionika, čija bi svjedočenja trebalo ovjeriti javni bilježnik. Uništiti će se dokazi o članstvu u komunističkoj partiji, a lakovljerni Hrvati zaboravit će da je svaki član KPH odnosno KPJ na njihovim sastancima odlučivao o sudsbi svojih sunarodnjaka, pa i nujuže rodbine. Komunistički "vjernici" gori su od udbaša i kosovaca, jer su davali naloge, a ove su ih spodobe bez savjesti i duše revno izvršavale.

Svaka riječ kardinala Josipa Bozanića izgovorena u propovijedi na Bleiburškom polju 13. svibnja 2007. očrtava hrvatsku zbilju, potiču na razmišljanje i obvezuju mjerodavne institucije države Hrvatske, ali i svakog od nas ponaosob. Citat iz propovjedi: *"Grozna je pomisao da su tolike godine zajedno s nama živjeli i žive ubojice; da su protkali sve pore svakodnevnice te možda i njihovi najbliži ne znaju istinu o njima i da su se prikazivali u najljepšem svijetu boraca za slobodu. Molimo za njih, da im Bog dadne snagu obraćenja, priznanja i prihvatanja slobode u istini. Ali kao vjernici, kao državlјani suverene i nezavisne Hrvatske s pravom očekujemo da državne institucije učine ono što su zakonom dužne učiniti: da istraže ove zločine i obznane krivce za njih. Očekujemo da će se mjerodavne in-*

stitucije države Hrvatske jasno očitovati o komunističkom režimu i nedjelima koja je planirao i sustavno provodio te na temelju istine promicati one vrijednosti koje nisu u skladu s komunističkim krivotvorinama, kako u povijesnom tako i svjetonazornom smislu.

Kočničari promjena i tobožnji čuvari hrvatskog jedinstva, jer bi po njima povjesna istina podijelila hrvatski puk, ipak polako ali nezaustavljivo uzmiču.

Uputili smo se u Kloštar-Financiju-Tatinu, odnosno vojarnu u Kaniži. Zemljište ispred upravne zgrade "Parka prirode Velebit" raskopano je. Do skupne grobnice radnici kopaju veliku jamu. Pretpostavljam po iskopanim kanalima do nje, da se radi o septičkoj jami. Ponavlja se slučaj stratišta i grobišta ispred Gradskog groblja sv. Marije Magdalene u Gospiću. Tamo je komunistička vlast na jednoj od skupnih grobnica izgradila javni zahod, a ovdje se danas, u slobodnoj Hrvatskoj, uz skupno grobište gradi septička jama. Pop Ante pokazuje ostatke razrušenih preko 1,00 m debelih zidova. Prof. Ivica Mataija pokazuje mi u pokosu širokog otkopa ostatke zida. Po izgledu, mort kojim su zidani zidovi vjerojatno je pripremljen po danas zaboravljenom postupku upotrebe živog vapna, kako se to radilo u srednjem vijeku i ranije. Dodao mi je dva komada žbuke. Danas je znanost toliko uznapreduvala da je žbuci lako odrediti starost. Dat ću je na analizu. S gorčinom razmišljajam, hoće li onda prof. Mataija morati dati izjavu javnom bilježniku s kojeg mjesta je žbuku uzeo. To naravno "revnim čuvarama hrvatskog jedinstva" ne će biti dovoljno, jer će druga barem dva svjedoka isto kod javnog bilježnika morati dati izjavu da je njegov iskaz istinit.

Niže, prema upravnoj zgradi, na kojoj su radovi u završnoj fazi, vidljivi su tragovi nejasne građevine uzidani sječimice punom opekom, procjenjujem starog formata. Prepostavljam da se radi o odvodnom kanalu, a možda i lučnom svodu neke građevine. Nakon otkopavanja stručnjaci bi potvrdili ili odbacili ove prepostavke i otklonili svaka nagadanja. Deprimiran sam. Kakvi smo mi to ljudi, kojem kulturnom krugu pripadamo? Ne pratim slijed događaja. Pop Ante poziva prof. Mataiju i mene da se priključimo na zajedničko fotografiranje. Pokazuju na

mjesto gdje će biti križ i na široki prostor ispred upravne zgrade gdje će se svakoga 4. travnja služiti misa za sve pobijene u našoj Županiji. Žao mi je što se ruši tradicija. To se godinama u organizaciji HDPZ-Podružnice Gospic održavalo na najvećem stratištu i skupnom grobištu ispred gospičkog groblja. No, u isto vrijeme i dragi mi je. Mi uznici starimo, umiremo i svakim danom nas je sve manje. I starih Gospićana također je sve manje. Novodošli, a nažalost i mladi, potomci žrtava, nemaju izgrađen osjećaj poštovanja i pijeteta prema nevinim žrtvama. Čudna su vremena i još čudniji ljudi. Da, dobro je da Župa Gospic preuzima brigu oko obilježavanja **4. travnja, Dana gospičkih žrtava**. Sačuvat će se tako sjećanja, nadam se za bolja vremena i novi naraštaj, utkat će se to u povijesno pamćenje, kojeg nažalost, mi lakovjerni Hrvati nemamo.

Kao školarac, a kasnije kroz cijeli svoj život pitao sam se kakav je to užasan osjećaj morao biti, kada jedan narod, jedna civilizacija, gotovo u jednom naraštaju bila je svjesna svoga izumiranja, kako se to dogodilo antičkom Rimu. Danas mi je to nažalost jasno, jer takvu sudbinu proživljava moj narod. O tom najrječitije svjedoči tablica:

STATISTIČKI POKAZATELJI ZA LIČKO SENJSKU ŽUPANIJU

1. Površina	5.375 km ²
2. Stanovništvo	53.677
3. Natalitet (podatci za 2006. god.)	
broj živorođene djece	309
broj umrlih	850
prirast	- 460
4. Broj osoba s invaliditetom	5.490
5. Starosna struktura:	
starije osobe 65 godina i više	16.039
djeca od 0-14 godina	11.992
prosječna starost	43 godine
6. Spolna struktura:	
muškarci	26.495
žene	27.182
7. Broj zaposlenih (2006.)	12.729
8. Broj nezaposlenih (2006.)	3.832

Dakle, ne promijene li se radikalno uvjeti, Ličani će izumrijeti i Lika će za 117 godina ostati bez svog pučanstva.♦

SVIJETLE STAZE

(1. gardijskoj brigadi – Tigrovima)

<i>nad Hrvatskom</i>	<i>njegova je</i>
<i>nadvila se</i>	<i>bitka svaka</i>
<i>tama</i>	<i>njegovi su ideali</i>
<i>mraka četničkoga</i>	<i>sunčane slobode zraka</i>
	<i>oni što su za dom pali</i>
<i>crna tama</i>	
<i>crne oči</i>	<i>u krvi je</i>
<i>bez života</i>	<i>san svoj snio</i>
<i>i bez Boga</i>	<i>krvave je</i>
	<i>bitke bio</i>
<i>strašan ratnik</i>	
<i>tamu goni</i>	<i>dao dar je</i>
<i>u bezdane</i>	<i>svome rodu</i>
<i>crnog pakla</i>	<i>i Hrvatsku</i>
	<i>i slobodu</i>
<i>taj je ratnik</i>	
<i>ljuti Tigar</i>	<i>s njim u stoju</i>
<i>božanska ga</i>	<i>koračaju</i>
<i>ruka takla</i>	
	<i>ne znaš tko je</i>
<i>u boj žuri</i>	<i>kojeg roda</i>
<i>straha nema</i>	
<i>krunica mu</i>	<i>s njim u stroju</i>
<i>zalog sreće</i>	<i>zagrljeni</i>
	<i>i Hrvatska i sloboda</i>
<i>u boj žuri</i>	
<i>domovini</i>	
<i>okrenuti leđa neće</i>	Mario BILIĆ

Ministar prosvjete na osnovu člana 5. Zakona o valjanosti školskih svjedodžbi srednjih i srednjih stručnih škola na području Federalne Hrvatske od 8. rujna 1945. donosi

P R A V I L ' N I K

o sastavu i radu komisija za ispitivanje i ispravljanje nepravilnosti učinjenih pri ocjenjivanju učenika, polaganju ispita i izdavanju svjedodžbi na srednjim školama

Član 1

Na svim srednjim školama Federalne Hrvatske osnivaju se komisije za ispitivanje i ispravljanje nepravilnosti učinjenih pri ocjenjivanju učenika, polaganju ispita i izdavanju svjedodžbi na srednjim školama u vremenu od 10. travnja 1941. do 9. svibnja 1945. Komisije se prema veličini škole sastoje od tri ili pet členova. Členove komisije postavljaju iz redova nastavnika okružni NO-i odnosno gradski NO-i u rangu okružnih.

Za škole, koje su ukinute ili su prestale potojati iz drugih razloga, ukoliko to nisu škole iz stava 2 člana 7 Zakona o valjanosti školskih svjedodžbi srednjih i srednjih stručnih škola na području Federalne Hrvatske, postavit će komisiju i odrediti joj sjedište okružni NO-i odnosno gradski NO-i u rangu okružnih, na čijem se području škola nalazila.

Predsjednik komisije je po službi najstariji član komisije. Komisija donosi odluku većinom glasova.

Član 2

Cim bude komisija sastavljena ima pristupiti radu. Komisija ima dovršiti rad do 31. prosinca 1945.

Član 3

Komisija će na osnovu podataka prijavljenih od direktora škole, nastavnika i učenika te na osnovu školskih upisnica, kataloga i drugih dokumenata ispitati rad oko ocjenjivanja redovitih učenika i izdavanja svjedodžbi kao i rad na privatnim ispitima u vremenu navedenom u članu 1.

Član 4

Komisija će po službenoj dužnosti poništiti sve školske svjedodžbe, za koje nadje, da su nepravilno stečene.

Isto tako komisija će po službenoj dužnosti ispraviti sve nepravde učinjene učenicima pri izdavanju svjedodžbi te ocjenjivanju napretka i vlađanja.

Član 5

Komisija ne će priznati:

a/ svjedodžbe stečene zbog pripadnosti učenika ili njihovih roditelja, staratelja ili srodnika fašističkim organizacijama, a ne po znanju učenika,

./. .

b/svjedodžbe izdane prije svršetka školske godine radi odlaska učenika u neprijateljske formacije,

c/svjedodžbe, stekene na osnovu raspisa i posebnih rješenja Ministarstva prosvjeti bivše N.D.H., koji imaju izvanredne pogodnosti pripadnicima i pristricima fašističkih organizacija;

d/svjedodžbe učenika, koji su se isticali kao nosioci i širitelji fašističke ideologije,

e/ svjedodžbe stekene uslijed činjenice na loga ili pritiska.

Clan 6

O svom radu komisija vodi zapisnik u posebnoj knjizi, koja će se čuvati u školskoj arhivi, a ako škola više ne postoji, kod ustanove, gdje se čuva njezina arhiva.

Za svaki slučaj poništenja svjedodžbe komisija će u zapisniku navesti razloga i na koji su način nepravilnosti ustanovljene.

Po dovršenom radu komisije će putem okružnog NO-a podnijeti iscrpan izvještaj Ministarstvu prosvjeti.

Clan 7

Poništenje jedne svjedodžbe povlači za sebe parišt nje dotičnog razreda i svih kasnije steklih u razredu i svjedodžbi.

Odluku o poništenju svjedodžbe unosi komisija i u školsku upisnicu crvenom tinton i u njoj precrtava bojem tako da bude odmah uočljivo, da je dotični u razredu poništen.

U školske upisnice komisija će unositi i sve izjavu učinjenih nepravdi.

Komisija može dozvoliti počinjanje ispitova za polaznike rezreda u izvanrednim rokovima.

Clan 8

Po dovršenom radu komisije direktori škola će na zahtjev zainteresiranih osoba izdavati klausulu o valjnosti na posledini svjedodžbe.

Za škole, koje su prestale postojati izdavat će klausulu do 31. prosinca 1945. komisija, a nakon toga rok ustanove, kod kojih se čuva školska arhiva.

Pri prijelazu u drugu školu, pri upisu na visokoškolsku ili za dobivanje namještenja u privatoj ili državnoj službi obvezna je klausula o valjanosti na poslijecnjoj svjedodžbi.

Clan 9

Klaузule o valjanosti svjedodžbe ima glasiti:

"Ova svjedodžba priznaje se valjanom na temelju člana 1. Zakona o valjenosti školskih svjedodžbi srednjih i srednjih stručnih škola na području Federalne Hrvatske od 8. rujna 1945."

Ispod klaузule stavlja se pečat škole ili ustanove, a klaузulu potpisuje direktor škole odnosno rukovodilac ustanove, koji će učvs školsku arhivu.

Clan 10

Učenicima, kojima je komisija ispravila počinjene nepravde, izdat će se nove svjedodžbe. U tim svjedodžbama treba istaknuti, da se izdaju naknadno na osnovu člana 8. ovog Pravilnika.

Noće svjedodžbe može uprava škole izdati i onim učenicima, koji žele t.zv. "Spomen svjedodžbe" zamijeniti svjedodžbama, u kojima će biti unesene ocjene. Uprava škole izdat će te svjedodžbe po molbi zainteresovanih osoba na osnovu upisnice, nakon što komisija dovrši rad.

Clan 11

Dosadašnji rad na ispitivanju i poništavanju školskih svjedodžbi treba naknadno seobraziti propisima Zakona o valjenosti školskih svjedodžbi srednjih i srednjih stručnih škola na području Federalne Hrvatske od 8. rujna 1945. i propisima ovog Pravilnika.

MINISTARSTVO PROSVJETE

Broj: 14207-1-1945.

Zagreb, 19. rujna 1945.

Po ovlaštenju ministra prosvjet

Pomoćnik:

/Ivo Frol/

NEMA ZAROBLJENIKA, JER NEMA «POZADINE»!

Legendarni je «sudija» zagrebačkoga vojnog suda JNA, **Ivan Fumić**, prije nekoliko godina pred televizijskim auditorijem nehotice priznao, da «partizani nisu imali zarobljenika, jer nisu imali pozadine». Drugim riječima, zarobljenike bi strijeljali. Najčešće bez ikakva suda, a ponekad – kad bi za to bilo posebne potrebe – fingirana su suđenja i tzv. narodni sudovi, koji su osude nerijetko donosili i unatrag, nakon što su zarobljenici već poslani Bogu na račun (u «trinaesti bataljon», kako se taj postupak nedu-

hovito nazivao u partizanskom žargonu).

Zagrebački je *Jutarnji list* (br. 3402/X.) u svome subotnjem prilogu *Magazin* (br. 476/X.) od 1. prosinca 2007. objavio zanimljiv prilog pod naslovom «Stvaranje Jugoslavije kroz prešućene slike», o zbirci dokumenata i fotografija bivšega Muzeja revolucije. Petnaestak fotografija iz doba Nezavisne Države Hrvatske i prvih godina komunističke Jugoslavije svjedoče, kako se krivotvorila povijest: ponekad sakrivanjem i uništa-

vanjem dokumenata, a ponekad njihovim krivotvorenjem i retuširanjem.

Iz toga članka prenosimo niz od četiri fotografije, koje prikazuju zarobljavanje i strijeljanje njemačkih vojnika najvjerojatnije kod Knina. Pripadnici obje strane su još uvijek u zimskim odorama, koje s pobijenih vojnika (makar bi druga fotografija mogla govoriti o «džoranju» odnosno pljački) prije strijeljanja nisu uopće skinute. «Osloboditelji» su tada već bili dobro opskrbljeni iz savezničkih i talijanskih zaliha... (**T. J.**)

DEVETI RUJNA 1943.

Upravo u vrijeme kad se, uvijek istom ispraznom retorikom, jugoslavenski komunisti veličaju kao oslobođitelji Hrvatske, vrijedi se podsjetiti karakterističnog slučaja **don Ive Grgureva**, koji je u jugoslavenskoj komunističkoj tamicu proveo priličan broj godina upravo zbog slavljenja dana kad je prestala talijanska okupacija primorskih dijelova Hrvatske.

Ivo Grgurev je rođen u Vodicama 1909., gdje 1992. i umro. Klasičnu gimnaziju pohađao je u Senju, Šibeniku i Splitu, gdje je i maturirao 1929. Potom je studirao teologiju u Splitu, Mariboru, Ljubljani i Zagrebu. U glavnem gradu Hrvatske je i diplomirao 1936. Završio je i 4 semestra na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Kao svećenik služio je u Šibeniku, Primoštenu i Vodicama. Odmah nakon dolaska partizana u Vodice, uhićen je krajem 1944. i izveden pred tzv. narodni sud u Šibeniku u veljači 1945. Na teret su mu stavljena tri članka objavljeni 1944. u šibenskome listu «Hrvatski Jadran». Radi njih je osuđen na 15 godina robije. Robijao je u Šibeniku i Staroj Gradiški ukupno 3 godine. Po izlasku iz zatvora napušta svećeništvo. Kao izvanredni slušač na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomira 1956. «narodni jezik i književnost». Potomk službuje kao gimnaziski profesor u Osijeku, Konjicu i Sarajevu. Predavao je i latinski, francuski, povijest i filozofiju sve do umirovljenja 1972. Kao književnik i novinar objavljivao je pjesme, prozu, putopise i brojne članke u raznim časopisima, a pisac je i udžbenika «Naš jezik», objavljenog u nakladi sarajevske «Svjetlosti». Posthumno je objavljena njegova zbirka pjesama «Svemirski mirisi» (Split) i knjiga uspomena, koju je pod naslovom «Svjedočanstvo» objavila splitska podružnica HDPZ-a 1999.

U toj je knjizi objavljen i jedan od tri inkriminirana članka. Objavljujemo ga u cijelosti, kao podsjećanja na to, zbog čega se u komunističkoj Jugoslaviji sudilo na petnaest godina tamine. No, članak nam skreće pozornost na često prešućivanu činjenicu: jugoslavenski partizani nisu od rujna 1943. kaznili nijednoga Talijana za nasilja počinjena nad Hrvatima, nego su se s njima udružili u borbi protiv tadašnje hrvatske države. (Ur.)

DEVETI RUJNA

U svibnju 1941. godine sjedili smo kraj krugovala i strepeći očekivali izvješće iz Rima o potpisanim ugovorom između Nezavisne Države Hrvatske i kraljevine Italije. I kad smo ga čuli, bilo nam je kao da nas netko sulicom probode kroz sredinu srca. Oči su nam bile pune suza, jer je veliki dio naše sunčane Dalmacije bio silom otgnut iz toplog naručja majke Hrvatske i pripojen podmukloj Vučići, koja je kroz vjekove zadirala svoje lakome zube u naše narodno tijelo.

Pa ipak: svi koji su do tada gojili u srcu nepokolebitu vjeru u prvega našeg narodnog junaka, borca i izgnanika – Poglavnika, ti su i nadalje, usprkos prisilno potpisanih Rimskih ugovora, vjerovali u hrvatstvo Dalmacije i njezino konačno pripojenje majci Domovini.

Dobro se sjećamo što se onda govorilo: Poglavnik nas je prodao! Evo što su nam Ustaše donijele! Pa drugo se nije moglo ni očekivati, jer to je plaća za kruh, koji su Ustaše nekoliko godina jeli u Italiji...

Teško nam je bilo to slušati, mnogo teže negoli su bile i same patnje, koje smo morali podnašati, dok se

kržljavi i kukavički porod Vučice šetao i haračio po ovim našim obalamama. Ali i to smo izdržali, ne kolebajući i ne smalaksavajući, jer nas je krijeplila vjera u našeg prvog borca i najvećeg Hrvata, u našeg Poglavnika. Znali smo da nas ne može prodati onaj koji se dvanaest godina, u svakodnevnoj opasnosti života, borio za ideju "hrvatskog deržanstva", za Neza-

visnu Državu Hrvatsku u svim njezinim povijesnim i narodnim granicama.

I naša vjera je doživjela svoju pobjedu još prije nego smo i mislili!

Sjećate li se devetog rujna lanske godine! – Opet smo sjedili kraj krugovala. Ali ovaj put nismo bili spojeni s Rimom, nego s našom prijestolnicom. Iz Zagreba govorio nam je naš Suveren, naš junački

Poglavnik: - Hrvatski narode! Klikći od veselja, jer ti javljam radosnu vijest, da je naš plavi Jadran, s čitavom Dalmacijom, opet u naručju majke Hrvatske. Neprijatelj našeg naroda postao je neprijatelj čitave Evrope; sramotno je izdao svoje saveznike i pobjegao s naših dalmatinskih žala. I ja, Suveren Države Hrvatske, proglašujem pripojenje svih, silom otgnutih, naših primorskih krajeva Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

"Sreća za čovječanstvo, što istina, rano ili kasno, svoja slavlja svetkuje." – Ta misao rodoljubnog Ilirca Antuna Nemčića doživjela je, devetog rujna 1943., opet svoju životnu potvrdu.

Ali što se kod nas dogodilo nakon sloma Italije? – Oni koji su najviše širili podle glasine o Poglavnikovoj

Ivo Grgurev

OBLJETNICA U Puli obilježeno 60 godina pripajanja Istre, Rijeke, Zadra i otoka domovini**KULTURNI PROGRAM****Mesić zapjeva borbenu**

Najveći pljesak okupljenih na svečanosti dobilli su predsjednik Stjepan Mesić i predsjednik SDP-a Zoran Milanović, a samo sef Sabora Vladimir Šeksu zvijždalo. Burno je pozdravljen i pulski gradonačelnik Boris Miletić koji je borce pozdravio pozdravom "Smrt fašizmu - sloboda narodu".

Na skupu se skandiralo Titu, a zanimljivo je da je predsjednik Mesić pratitelj program u jednom trenutku zapjevao "Po šumama i gorama", pjesmu koju je izveo KUD "Sloga" iz Hreljinja.

Mesić: Hrvatska s Titom iznijela je teret NOB-a

Piše Silvana Fabio

PULA - Oko 5 tisuća Istrana i njihovih gostiju, najviše boraca antifašista, okupilo se juče u Areni na svečanost obilježavanja 60. obljetnice Pariske mirovne konferencije o razgraničenju sa susjednim Italijom i konačnom sjedinjenju Istre, Rijeke, Zadra i otoka Hrvatskog.

Uz skandiranje borci su pozdravili predsjednika Stjepana Mesića, pokrovitelja ove svečanosti koji ih je jedini od inoštva govorika pozdravio s drugovima i drugaricama. - Danasni mladi moraju znati i poznavati povijest "ka-

Šeks: Borba protiv fašizma bila je plemenita, ali ne mogu dobiti prolaznu ocjenu oni koji su činili zločine

ko bismo sačuvali ono što je postignuto, kako ne bismo postali žrtve revolucionara bilo kojih boja i usmjerenja" - kazao je Mesić. Istaknuto je predsjednik i kako ne smjejemo ostati gubići na nastojanju onih koji bi htjeli rehabilitirati ustaški režim.

Uloga antifašističke borbe

- Neprihvataljivo je danas bilo kakvo minoriziranje važnosti i uloge antifašističke borbe u Hrvatskoj na osnovi čitavice da su na čelu te borbe bili komunisti - naglasio je predsjednik

Mesić. Rekao je on i kako je Hrvatska u 2. svjetskom ratu iznijela najveći teorijski oslobodilačke borbe na duži bise Jugoslavije. "Borbe vodene pod vodstvom Hrvata - manušala Titu". Mesić je istaknuo i kako su fašizam, nacizam i ustaštvo bili zločin u ideji i u ostvarivanju te ideje, "a glorificirati na bilo koj način zločine, to je pravi zločin, i to je put kojim mi ne želimo. Smjejemo i nećemo ići". Bormica se, s nešto manje odobravanja i poneki zvijždak, obratio i predsjednik Sabora Vladimir Šeks: - Borba protiv fašizma bila je

Duhovna baština Istre

Na svečanom zboru govorili su i primorsko-goranski župan Zlatko Komadina, te istarski župan Ivan Jakovčić. "Mi smo uspjeli sačuvati vrijednost antifašizma i zato je ovde u Areni i zastava sa zvijezdom petokrakom i Titova bista i pozdrav drugovima i drugaricama, jer je to duhovna baština Istre" - rekao je Jakovčić.

Mesićevi hvalospjevi Titu u rujnu 2007.

prodaji i ustaškom izdajstvu, koji su se više od dvije godine borili protiv "mrskog i krvavog okupatora", ti sada proglašiše Talijane svojim saveznicima i skupa s njima nastaviše borbu protiv rođene braće: hrvatske vojske, hrvatskog naroda i države!

Mi, koji smo ostali tu na dalmatinskom kršu i nakon dolaska talijanske soldateske, upoznali smo mnoge zločinačke tipove, koji su, bez ikakva razloga, mučili, zatvarali, ubijali i strijeljali toliku našu braću i sestre. Padale su i partizanske glave kao češeri s borova, kad ih potrese hladna zimska bura. Pa? - Jesu li ti zločinci dostoјno kažnjeni, kad su došli u ruke partizana? Ni jednome od njih nije pala ni vlas s glave! Mjesto kazne i osvete pilo se pobratimstvo u znak prijateljstva i saveznštva! I tko je htio uzeti pušku u "jučaku" desnicu, taj je pošao s njima u planine, a drugi su se slobodno vraćali svojim kućama.

Dok su Talijani odnarođivali naš narod; dok su naši učitelji i profesori morali u školama poučavati djecu na talijanskom jeziku; dok su se našim življem punili logori po našim otocima, pa sve tamo do Abruzza i Lipara, dotle je bilo razumljivo, da je i po koji čestit Hrvat gojio simpatije prema partizanima. Ali nakon sloma Italije, kad su partizani dotadašnje najkrvnejše neprijatelje hrvatskog naroda proglašili prijateljima i saveznicima, tko još može reći da je Hrvat, a simpatizirati i surađivati s partizanima?!

No moramo biti iskreni i reći svu istinu: Mi se ne zgražamo nad postupkom partizana. Njihovo najnovije savezništvo s talijanskim "junacima" ipak je razumljivo svima, koji malo bolje poznaju prilike u partizanskim redovima. Ono što su partizani učinili nakon sloma Italije, nisu mogli učiniti sinovi hrvatskog naroda! Onako su mogli postupati samo mrzitelji hrvat-

skog naroda i Države Hrvatske, a to su: masoni, Srbi i međunarodni "bezdomovnici". A baš ti, kako nam je dobro poznato, zauzimaju glavna mjesta među partizanima! I njima je samo do istrebljenja Hrvata!

Kad bi među partizanima imali kakvu važnost, na primjer, borci iz Primoštena, Rogoznice, Zatona, Vodica i drugih sela šibenskog kotara, onda bi se sigurno bilo drukčije postupilo s Talijanima; u najgoru ruku: nitko ih od njih ne bi bio prozvao svojim prijateljima i saveznicima. Ali sva ta naša jadna zavedena braća imaju samo tu čast da se bore u prvim redovima, i da u tisućama ginu za svoje vrhovne komesare i komandante, misleći da se ipak bore za "slobodu naroda"...

Deveti rujan nam dovukuje: Dosta je bilo bratoubilačkog klanja! Složimo se svi i zaigrajmo jedno kolo! Pustimo po strani sve sitne međusobne zadjevice, jer sada je u putanju opstanak hrvatskoga naroda i Države Hrvatske. To su dvije vrednote, za koje se isplati nositi pušku na ramenu i boriti se do smrti.

Deveti rujna je dan naše vjere u čast i mudrost Poglavnika, u otpornost hrvatskoga naroda i u sretnu budućnost Države Hrvatske.» •

Ivo Grgurev

SVJEDOČanstvo
(jednog i mnogih stradanja)

Knjiga IVE Grgureva

PRIČA JEDNOG DRAGOVOLJCA (IX.)

Šestog ožujka 1992. Mata Čolakovac Glomonja i Iva Bošnjak iz Gradišća zaduženi su da nas upoznaju sa spačvanskim šumama. Usput možemo i loviti, ako se ukaže prilika. Upoznaju nas s pravilima kretanja u šumi i pravilima lova: ne pucati i ne uz nemiravati jelene i koštute, lopatare se može loviti. Divlje svinje? Nikada ne pucati u predvodnika, jer je to krmača, a ona se nikad ne lovi. Meni i kolegi Lončaru to je prvi susret s božanskim ambijentom spačvanskih šuma i njihovim stanašima. Više gledamo ambijent, nego što tražimo lovinu. Privikavamo oko i uho, i tek tada primjećujemo pretrčavanje divljaci. Općinjen sam prizorom. Na trećoj prosikici, u dogovorenom smjeru kretanja, čistim otpalo lišće oko velikoga hrasta lužnjaka, da mi pod nogama ne šušti. Položaj je dobar. Namještam lovački karabin na granu u visini očiju. Umirim se i slušam šumu. Baš u smjeru u kojem je okretnuta cijeva mog karabina, čujem lagano šuštanje.

Spačvanske šume

Između grana šipražja nazirem sjene krda od pet, šest svinja. Drhtim od uzbudjenja. Na 20-tak metara od prosike stali su poslušno kao četa vojnika, koja okom i uhom pretražuje prostor ispred sebe. Instinkt preživljavanja. Njuška predvodnika točno mi je na nišanu. Bože, zar se u ta stvorena može pucati. Pomaknuo sam pušku s predvodnika, i to je bilo dovoljno za uzbunu. U stampedu, prvo su trčali nazad, a onda su me u luku zaobišli, pa preko prosike u leniju. Slijedim ih karabinom, i tek kad je posljednji spašavao glavu pretrčavši prosiku i zašao u prorijeđenu šumu, valjda usađenim refleksom, opalio sam. Zateturao se i nastavio trk, te nestao u gustišu. Uvjeren kako sam promašio, smisljam kako će se opravdati. Odlazim na mjesto, gdje je krmak zateturao, ne vidim krv. Tada još nisam znao da na mjestu pogodkaa nema krvii. Na mjestu pucnja, po dogovoru, odmah smo se skupili. Uvukao sam se u sebe, očekujući lovačke pokude, ali iskusni su lovci bez riječi pošli u smjeru moje ruke, i nakon 10-tak metara pronašli krv, a na 30-tak metara, krmak od 100 kg leži, pogoden u desnu lopaticu, kroz pluća. Zrno je izalo na lijevu plećku. Lovački karabin, bez optike, posudio mi je za tu priliku Tomo Jelić, sin tamošnjeg veterinara. Tješe me,

Piše:

Dr. Marijan ĆUVALO

ulovljen je sportski, muški, u trku. Pero od veprovih dlaka zataklji su mi za kapu. I danas me žulja rame kad se sjetim kako smo ga, zavezana za motku, nosili do Gradišća, po mraku, spotičući se o grmlje, kroz šumu, što samo lovci zovu putem. U kući, koje kad se sjetim skinem šešir, Šokca Ive Bošnjaka, seljaka, graničara, vojnika, lovca i gospodina, s kapom kakvu su

nosili drevni Pelazgi, polažem lovački ispit, uz kobasicu, šunku, kulin i pivo. Što jest, jest, prekoračili smo svaku mjeru. Vezisti su sutradan morali mijenjati dosta toga. Ipak, zapovjednici nas nisu zvali na prijavak, ali ni na pivo. Vjerljatno su mislili, kad se ovi s asfalta dočepaju slobode, polude. Mlado, ludo, oprostili nam. Prisjećam se kurioziteta, na tržnici u Cerni u srcu Slavonije, kupio kilogram mrkve, uvezene i dovezene iz Nizozemske. Prodavač kaže ne isplati ju se ovdje proizvoditi?! Rano je proljeće. Vlažnost zraka

Kapela sv. Josipa u Pakracu 1992.

velika, a otoplilo. Lončar i ja prelazimo poprijeko preko parka, prema vojnoj menzi, na doručak. On sa zimskom jaknom preko ruke. Kažem mu, što vučeš to kad je topolo? On savije jaknu i bacju na vlažnu travu i sjedne. Kaže, hajde, ti sjedni, ali guzica će ti biti mokra. Što ti je Imoćanin!

Sedmog ožujka 1992., subota, smjena, vraćamo se domu svomu. Svi pitaju, kako je tamo. To se ne može opisati, to se mora doživjeti. Otiđite tamo. Tamo ćete upoznati prave ljude. Tamo ćete shvatiti zašto je bila moguća vukovarska epopeja. Mu prijatelju, akademskom kiparu gosp. **Anti Starčeviću**, iz kuće Oca Domovine, na žalbu da sve što zamislili napraviti na temu Domovinskog rata, izgleda nedostojno te epopeje, savjetujem: hodi u rov, među naše graničare bojovnike, roditi će se ideja. Ante je star, bolestan, težak, i nije za rov, pa je moja primjedba bila metaforička, a ne osobna. On ju je shvatio, nije se uvrijedio.

Drugoga travnja 1992. **Mata Čolakovac Glomonja**, rasni čuvan hrvatske ravnice, Šokac, Panonac i sve drugo naj, Bože poživi, umnoži i čuvaj ovakve ljude, moj lovački kum, organizira vježbu snalaženja u šumi. Dogovoren raspored i put kretanja, zborno mjesto i sl.. Krećemo po rasporedu. Negdje na prvoj trećini puta, na prosiki, odložio sam opremu i sjeo odmoriti na deblu paloga ostarjelog hrasta. Meni s desne strane kretanja, pojavit će vojnik s puškom u ruci, cijev prema zemlji, bez kape. Ni on meni ni ja njemu ne vidimo oznake na rukavu. Po rasporedu kretanja, ja sam krajnji s desne strane. Tko je on? To je područje, gdje je moguće susret i s četnicima. Ogledam se kako će se baciti iza debla na kojem sjedim, ako podigne pušku. Pomalo se pomicem, da mi može vidjeti oznake, a isto čini i on, polako prilazeći meni. Kada smo se raspoznali, odahnuli smo obojica. Žurno je došao i sjeo pored mene. Ponudio sam ga domaćom, slavonskom šljivovicom. Dobrano je potegnuo, i kaže, nikad više u ovu šumu. Pitam ga, što si mislio kada si me ugledao? Samo sam ti gledao ruke, maši li se puške, pucam, jer prst mi je na obaraču, i pokaže kako puškomitriljez, s prekllopnim nogarama, drži preko lijeve ruke. Bio je to pripadnik bjelovarskih postrojbi. Bili su na vježbi snalaženja u šumi, kao i mi. Izgubio se. Bio je 20 km udaljen od mjesta gdje se trebao nalaziti. Prekidamo vježbu i vozimo ga u Privlaku njegovima.

Sutradan, 3. travnja 1992. **dr. Stojanović** i ja posjećujemo Orašje, vidjeti kako možemo pomoći. Trebaju puno toga. Vapiju za sredstvima veze. Vidjet ćemo što možemo. Predlažemo ustroj saniteta i prihvati ranjenih u Hrvatskoj. U Zagrebu u Stožeru saniteta uspijevam dobiti 10 kenwooda, radio-stanica za Orašje. Usput napomena, te radio stanice i još tog dosta što se moralо kupovati kao IC uređaje, jer to nitko nije darivao a jedna je koštala 2000 švicarskih franaka, kupovao je i dopremao gosp. V. S. sa svojom ekipom u Hrvatsku, veza im je bio u Hrvatskoj gosp. **Gordan Grlić Radman**. Najčešće su odsjedali kod mene. Imena ne mogu iznijeti, jer ta gospoda još žive i rade u zemlji, koja takve radnje zabranjuje. Žao mi je što njihova imena ne mogu ovdje objaviti. Riskirali su zatvor, progon i gubitak posla. Ali to ih nije odvratilo od naučna pomoći Hrvatskoj. Ilustracije radi, navodim priču gosp. V. S. Nedjeljno jutro, zaputio se u hotel, taj i taj. Negdje u blizini hotela 15 minuta do sastanka s vezom za kupnju navedenih sredstava, kao da mu je netko prišapnuo, oprez. Stao je u obližnjoj kafeteriji i piye kavu. Na lokalnom radiju izvješćuju, kako upravo teče racija, u hotelu tom i tom, zbog trgovaca oružjem. Kaže, Bog me je spasio.

U Stožeru saniteta, smještenom pod tribinama Dinamova stadiona, **dr. Stojanoviću** predaju radio-stanice za Orašje, jer on prvi ide u istočnu Slavoniju. Protivno uputama, on **Santiniju** u Županji, zapovedniku 131. brigade, predaje dvije radio-stanice, ali ne uzima potvrdu o primitku, niti o tome izvješćuje Stožer saniteta. Kad iz Orašja dode zahvalnica, u Stožeru pitaju, gdje su još dvije. Stojanović razrješava upit. Ovakva aljkavost rađala je glasine o krađi.

Smjena 21. travnja 1992. Lončar i ja preuzimamo Zubnu ambulantu u Bošnjacima. Iz Zagreba sam ponio TV-prijamnik, kojeg mi je darovao **dr. Uročić**, kada je saznao gdje sam na terenu. 22. travnja 1992. predajem ga sanitetu 124. Vukovarske brigade, u Novim Mikanovcima.

Dne 15. travnja 1992. posjećujemo bolnicu u Vinkovcima. Iz Vinkovaca dr. Stojanović i ja odlazimo u Nuštar, vidjeti kako možemo biti od koristi. Obilazimo položaje. Dr. Stojanović usput intervjuira posade rovova, ali postavlja nekorektna pitanja.. Vojnici su uglavnom iz Vukovara, Bogdanovaca, Cericu. To su ljudi, koji u većini ne znaju za svoje bližnje, jesu li

izginuli ili su u zarobljeništvu. Kuće su im opljačkane, potom minirane. Njih pitati, što misle o **Tuđmanovoj** politici prema Vukovaru, je li bilo pogrešaka u obrani, je li se Vukovar mogao obraniti da oružje nije otislo u Hercegovinu, najblaže rečeno, politički je promašeno, jer potiče defetizam i nepovjerenje u rukovodstvo.

Zapovjedništvo 109. Vinkovačke, na čelu s **Antom Giljom** i general-bojnikom **Sesarom**, prima nas u dvorcu, uz čajnu kobasicu i pivo. Razgovaramo o svemu. Stojanović me iznenadio niskom razinom osjećaja za politiku. O vrhovnom zapovedniku, borcima s prve crte, u okolnostiima nakon pada Vukovara, on govori petokolonaški. Tuđman je prodao Baranju i Istočnu Slavoniju, nikad ih ne ćemo dobiti natrag, UNPROFOR je tu da to sankcionira, okrenuo je Muslimane i Kosovare protiv Hrvata i sl. On će se kandidirati za predsjednika države i pokazati kako se vodi politika. Njegov nastup je primjer psihološkog rata, unošenje defetizma, beznadja, poticanje nepovjerenja u vojni i politički vrh, a rat je. Stojanović je rođen u Vrbanji, sveučilišni profesor. U Stožeru saniteta zadužen za logistiku istočne Slavonije. Njegovo je bilo snimiti potrebe, a Stožer bi pribavljao sredstva, koja je najčešće uručivao on, pa su ga doživljavali kao svog dobrotvora. On je dijelio ono što je Stožer nabavio. Pokušao sam argumentima osporiti njegove teze, ali za njega su to priče za malu djecu i crtani filmovi, kako se izrazio. Uzvratio sam, dok je Tuđman s društvom osmišljavao strategiju stvaranja i obrane države, on je u Cerni provodio partijsku politiku i prijetio se Partijom. Mučna atmosfera. Ispalo je, da smo mi iz udobnosti Zagreba došli politizirati i učiti vukovarske heroje, umjesto da smo radili ono za što smo došli, kako im pomoći. Ruženjem rukovodstva na prvoj liniji, svakako im ne pomažemo. Odmažemo, i to puno. Samo da se upitao, u takvoj nevjericu u rukovodstvo, tko će se odazvati na poziv za obranu. Dobro upućen prijatelj savjetovao mi je da sve ispričam generalu **Praljku**. I ispričao sam. Njegov odgovor je bio: svi se mi lazimo na ploči, koja pluta na vodi. O nama ovisi hoćemo li ju stabilizirati svojim ponašanjem, ili ćemo ju zaljuljati toliko da se prevrne i sve nas potopí.

Dne 29. travnja 1992. četnici napali Vinkovce, selo kod Orašja. Čuju se topovi, minobacači, mitraljezi. Prozori drhte. Imamo 5 mrtvih i 12 ranjenih.

Dan kasnije, 30. travnja 1992. oglašena opća opasnost. Pokretne sanitetske ekipe u pripravnosti.

Sutradan, 1. svibnja 1992. četnici zauzeli Vidovice, a naši 2. svibnja ušli u Vidovice, zarobili 4 četnika, koje je Mata Čolakovac Glomonja odveo u zatvor, bez maltretiranja. Nakon onoga što je viđeno u selu, tako postupiti može samo hrvatski vojnik, jer našli su više žena i staraca odječenih ili sjekirov raskoljenih glava. Sve opljačkano i razbijeno.

Treći svibnja 1992. Nedjelja. Na bentu na Savi jedna naša ekipa preuzeila ranjenog starca, od 80 godina, prostrjelenog pubisa, donjega dijela trbuha. Ranjen je u srijedu kada su četnici ušli u selo, i na krevetu ležao sam, bez ikakve pomoći i njege, do nedjelje kada je pronađen u pretrazi terena.

Četvrti svibnja 1992. uzbuna. Četnici tuku okolna mjesta. Sve sanitetske ekipe su na terenu. Ostao sam dežurati uz telefon. Jedna granata pala je u dvorište kuće, gdje smo imali sanitet. Kuća se zatresla, imao sam osjećaj da je eksplodirala tik do zida. Je li netko navodio vatru? Da smo sumnjive kaznili po ratnim zakonima, danas bi bili u zatvoru. A da su oni bili precizniji samo 20 metara, nas ne bi bilo. To Puhovske i Pusiće ne bi zanimalo, ili bi možda likovali u sebi. Progoni se one koji su se istakli u obrani zemlje, ostale se naziva takozvani, a agresorima se grade stanovi. To su nonsensi Domovinskog rata, zbog čega se ubila cijela jedna brigada dragovoljaca i branitelja.

Naši heroji, branitelji, umjesto posla i priznanja, dobili mirovine, ni za živjet', ni umrijet'. Osjećaju se suvišnima, izdani-ma. Ilustrira to priča dragovoljca, prijatelja, Željka Jelavića, iz Imotske bojne. U susjednom gradiću u kafiću zatekne suborca. Kako si, što radiš? Ustanem, doručujem, i siđem ovdje, čekam ručak, ručam, pa u kafić, čekam večeru, večeram, pa u kafić i tako iz dana u dan, iz noći u noć. Jesu li to zasluzili naši branitelji?

Vojска je postupno ustrojavala svoj sanitet, pa za nas dragovoljce iz Stožera saniteta nije više bilo potrebe. Stožeru sam podnio zbirno Izvješće, i vratio se svom poslu.

Nedugo iza tog odazvao sam se pozivu za pomoć i otišao u HVO, gdje sam pomagao u ustroju vojnog i civilnog saniteta, i nakon približno 6 mjeseci, vratio se doma u Zagreb.

(Svršetak)

KNJIGA IVANA GABELICE O KARDINALU STEPINCU

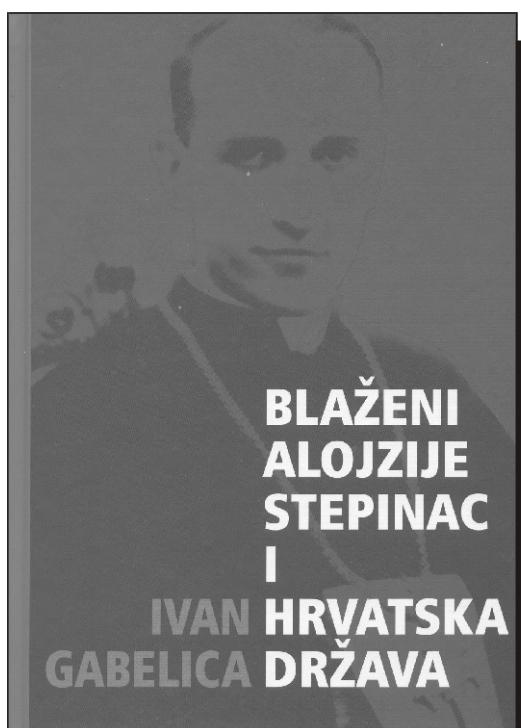
Studija Ivana Gabelice, koja je pod naslovom «*Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*» u četrdeset nastavaka objavljena u «*Političkom zatvoreniku*» (zadnji je nastavak objavljen u br. 186), napokon je izišla kao knjiga, u piščevoj nakladi (Zagreb, 438 stranica). U odnosu na tekst objavljen u našem mjesecačniku, pisac je uvrstio manje promjene i poboljšice.

S obzirom na to da je čitateljima našeg lista njezin sadržaj poznat, samo u kratkim crtama podsjećamo na to, da se auktor pozabavio odnosom zagrebačkog nadbiskupa i kardinala, blaženoga dr. Alojzija Stepinca prema ideji samostalne hrvatske države uopće, ali i prema konkretnom ostvarenju te ideje u doba Drugoga svjetskog rata, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1941.-1945.). U tom kontekstu pisac, oslanjajući se na bitnu hitoriografsku literaturu iobilno, dosad nekorišteno i nepoznato arhivsko gradivo, analizira sva važne političke i ideološke probleme i previranja, koji su određivali i oblikovali Stepinčevo držanje.

Pritom Gabelica beskompromisno ulazi u polemiku s mnogim naslijedenim stajalištima i pobija mnoge auktoritete. To čini minuciozno i s hvale vrijednom akribijom, s pravom uvijek vjerujući više samomu Stepincu, nego priповiestima i glasinama, koje su i u ratno i u poratno doba nastajale oko hrvatskog metropolita. U nekim pojedinostima u kojima nudi i dostupnim dokazima potkrjepljuje svoja gledišta, on je svjestan, da će biti potrebna još dodatna istraživanja, ali je zaključak, do kojega on nepobitno dolazi, takav, da je Stepinac u prvom redu bio čovjek Crkve, beskrajno i bezrezervno odan Svetoj Stolici. U nacionalnopolitičkom je pogledu on evoluirao, te je postupno napuštao jugoslavenske odnosno južnoslavenske zablude, koje su odlikovale pretežan dio tadašnjega katoličkoga klera, te je pred početak Drugoga svjetskog rata došao do uvjerenja, da je budućnost hrvatskog naroda zajamčena samo u slobođenoj i nezavisnoj državi Hrvatskoj.

Takvo je stajalište Stepinac dosljedno branio i u ratno i u poratno doba, bez obzira ne primjedbe koje je imao prema nositeljima tadašnjega režima, i prema onima, koji su se takvima predstavljali.

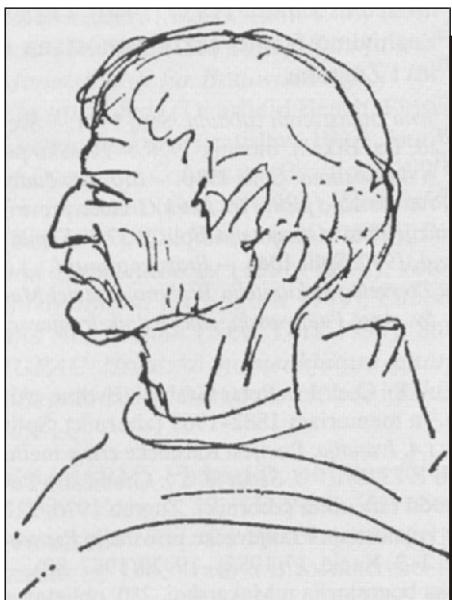
Drugim riječima, piščev je zaključak sažet u riječima msgr. dr. Nikole Solde, izrečenima u razgovoru za glasilo hrvatske katoličke mladeži «Mi», koje je Gabelica uzeo kao motto svojoj knjizi: «*Stepinac je kao svećenik bio uzor. To je dobar razlog da ga proglašavaju svećem,*

ali ne smije se zaboraviti da je on cijelim svojim autoritetom stao iza hrvatske države. To je ono što će ući u povijest. To je svima imponiralo. To što je on svetac, veliko je, ali ima i drugih svetaca kod Hrvata. Važno je da on u pitanju hrvatske države nije uzmakao ni za milimetar. To je ono što je Stepinca uzdiglo. On je u povijesnom času stao iza hrvatske države, a to je bilo veliko junaštvo.»

Cini se, da nakon Gabeličine knjige tu ocjenu ozbiljan pisac ne će moći osporiti, a ni pri znanstvenoj analizi prilika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, nju se ne će dati zaobići. Zainteresirani čitatelji knjigu mogu nabaviti u prodajnoj mreži zagrebačke Školske knjige (T. J.)

FILIP GRABOVAC: CVIT RAZGOVORA NARODA I JEZIKA ILIRIČKOGA, ALITI

Fra Filip Grabovac, rad Vanje Radauša

U izdanju Školske knjige, Zagreb, "Biblioteka Starine", urednik **Dražen Budija**, format 8 x 13, tvrdi format, objavljen je pretisak primjera djela fra Filipa Grabovca, «Cvit razgovora naroda, i jezika iliričkoga, aliti arvackoga», što ga posjeduju franjevci na Kaptolu u Zagrebu.

U Hrvatskome biografiskom leksikonu uz biografsku jedinicu o Filipu Grabovcu citirano je oko 35 literarnih jedinica o njemu, kao npr. o "prvom buditelju i mučeniku misli hrvatske", književniku i narodnom mučeniku... Prema pogovoru (D.Budiša), "slučaj Filipa Grabovca i njegova djela po mnogočemu je jedinstven, Grabovac je zbog te svoje knjige, jedine koju je napisao, zatvoren i

osuđen na doživotnu robiju" (pa je jedan od naših najstarijih političkih zatvorenika), a u samostanskom zatvoru na otočiću San Spiritoi umro je 13. veljače 1749.

Filip Grabovac, pjesnik, rođen je u Podosoju kraj Vrlike 1697. Godine 1718. stupio je u franjevački red, 1726. zaređen je za svećenika, a 1729. postaje vojnim kapelanom veroneške konjaničke jedinice i službuje u mjestima Mletačke Republike gdje su služili hrvatski vojnici. Na početku kapelanskog rada tiskao je letak s hrvatskom deseteračkom pjesmom *Esortazione amorosa*, gdje kritizira odnarođivanje hrvatskih vojnika i časnika, želeći u njima pobuditi snažniji osjećaj nacionalne pripadnosti, ali to izaziva

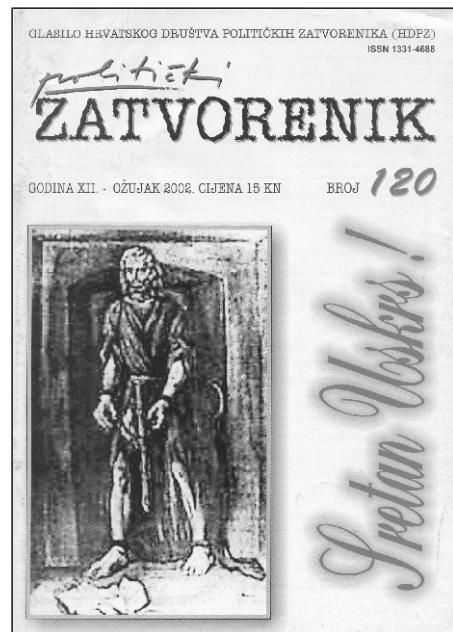
Grabovčev "Cvit razgovora"

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom studenog i prve polovice prosinca 2007., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesobično pomogli:

Antun	Lukačević	Dubrovnik	400,00
Milka	Alić	Zagreb	200,00
Drago	Sudar	Zagreb	500,00
Jelena	Lipković	Vinkovci	100,00
Adelka	Nikolić	Vinkovci	500,00
Duro	Crljenko	Zagreb	500,00
Ivan	Lukinec	Canada	1.000,00
u k u p n o		3.200,00 Kn	

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

"Politicki zatvorenik" s likom Filipa Grabovca na naslovni

žestoke kritike. Nakon njegova glavnog djela *Cvit razgovora*, koje je tiskano u Mletcima 1747. u oko 700 primjeraka, državni inkvizitori naredili su njegovo uhićenje, pa je u Veneciji uhićen i optužen za veleizdaju; za poticanje Hrvata na pobunu, a njegovo je djelo zabranjeno, a zatim je i naređeno javno spaljivanje djela. Ipak sačuvano je šest primjeraka knjige.

Grabovčev djelo *Cvit razgovora* oblikovano je kao zbornik sadržajno nepovezanoga, različitog štiva u stihovima i prozi, napisanoga u obliku razgovora starca i mladića.

U tim rodoljubnim tekstovima, osobito u pjesmama *Slava Dalmacija* i *Od naravi i ēudi arvatske*, progovara o teškom položaju Hrvata u Mletačkoj Republici. Nastavljajući tradiciju hrvatskih franjevačkih prosvjetiteljskih pisaca, Grabovac je tematizirao svjetovne motive, dao prednost razumu pred praznovjerjem i obudio mnoge aktualne motive. Zato njegovo djelo naznačuje predromantičarska gibanja i nastojanja preporodnog razdoblja hrvatske književnosti.

Gotovo dva i pol stoljeća nakon njegove smrti, i njegov su spomenik u Vrlici, rad **Stipe Sikirice**, barbarski uništili srpski okupatori 1991.

Zorka ZANE

U SPOMEN

Prof. RADOVAN GRGEC

rođen 2. prosinca 1929. u Zagrebu,
umro je u rodnom gradu 17. studenoga 2007.
u 78. godini života.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

(Nekrolog prof. Grgcu objavljujemo u idućem broju)

U SPOMEN

VJEKOSLAV KUMRIĆ

1927. - 2007.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Koprivnica

U SPOMEN

JOSIP KOVAČEVIĆ

rođen 20.3.1921. u Kijevu (Knin),
preminuo u svibnju 2007.

Okružni narodni sud Srednje Dalmacije u Splitu, broj: K. 168/47., 1947. ga je osudio na 9 godina zatvora s prisilnim radom i 5 godina gubitka političkih i građanskih prava. Kovačević je osuđen radi pripadanja hrvatskoj vojsci od 1941. do 1945. a optužba je nadopunjena - širenje promičbe protiv komunista. Kaznu je izdržavao od 21. ožujka 1947. do 21. ožujka 1955. u zatvoru u Lepoglavi.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zadar

U SPOMEN

ZDRAVKA - STAŠA ČELIĆ rođ. Friedrich

preminula u utorak 4. prosinca 2007. u 88.
godini života nakon kratke bolesti.

Laku joj bila hrvatska zemlja!

OBAVIJEŠT

O PRETPLATI

Napominjemo čitateljima o podupirateljima, da je ovom broju *Političkog zatvorenika* priložena uplatnica za pretplatu za 2008. godinu. I Društvo i ovaj časopis postoje samo zahvaljujući članovima odnosno preplatnicima i podupirateljima. Radi toga, ako želite da i dalje postojimo, podmirite članarinu i platite pretplatu!

U SPOMEN

ĐURO LIPKOVIĆ

preminuo u subotu 17. studenoga 2007.
u 82. godini života.

Laku mu bila hrvatska zemlja!

IN THIS ISSUE

* * *

In this issue, we are publishing an article written by **Prof. Branimir Lukšić. Ph. D.** from the Faculty of Law in Split, which deals with the legal qualification of the crimes committed by the Serbian-Montenegrin aggressor in Vukovar. As we know, in 1991, Serbia and Montenegro, assisted by the Yugoslav People's Army, carried out an aggression on Slovenia and then Croatia and Bosnia and Herzegovina. The siege of Vukovar, a mediaeval town on the Danube river in Eastern Croatia lasted for several months. After a total destruction of the town and its occupation on 18-21 November 1991, JNA forces and Serbian volunteers (Chetniks) killed many prisoners of war, the wounded from the Vukovar hospital and civilians. Non-Serb population was expelled, and all those crimes were committed in presence of international observers and various international organisations.

In analysing the 1948 Genocide Convention and the practice of the international criminal courts (including the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia), Lukšić discusses the legal meaning of the concept of "ethnic cleansing" and whether that term can be equated with "genocide". His conclusion is that these two crimes need to be differentiated, but also that the destruction of Vukovar and slaughter of its inhabitants and defenders in fact are genocide, the gravest crime in the international criminal law

The approaching European Football Championship has been in the centre of attention of the Croatian sport circles. With that regard, various newspaper articles say that the FR Germany, which will be playing in the same group with Croatia, had in its football history matches from the period of the Second World War against the team of the Independent State of Croatia (1941-1945). The official position of the competent bodies in Croatia is that the history of Croatian football started on 17 October 1990 with the match between the national teams of Croatia and the USA in Zagreb. The matches played at the time of the Independent State of Croatia are not included into the official statistics, with the explanation that that state was not internationally recognised and that today's Croatia – according to its Constitution – is not its successor.

Editor-in-chief **Tomislav Jonjić** however says that the Independent State of Croatia was recognised by many states. In summer 1941, it officially became a member of the International football association **FIFA (Fédération Internationale de Football Association)**. In short, the (non)existence of international recognition cannot be properly used as an argument in the discussions about Croatian football history, because in October 1990 Croatia was not an internationally

recognised state being a constituent part of the then Yugoslavia. The other argument is not valid either. Namely, before the establishment of the Independent State of Croatia, in 1940-41, Croatian football team (as the national team of Banovina Hrvatska) played four international matches. As today's Croatia proclaims itself, in the Constitution, a successor of Banovina Hrvatska, according to the constitutional legal criterion, those matches should be officially considered a part of the Croatian football history.

Still, out of "political correctness", in order to avoid difficulties with the treatment of the matches of the Independent State of Croatia, the matches played by the Croatian national team before that period have been ignored and erased from the history. This is a good illustration of how Croatia treats its own history of the 20th century.

* * *

We are publishing, as an original document, the Book of Rules made in 1945 in the communist Yugoslavia, regulating (non)acceptance of school diplomas obtained in the Independent State of Croatia. Yugoslav communist regime made a decision on general non-acceptance of school diplomas, even for minors, in order to politically discipline and discriminate the entire population, by evaluating each and every diploma. •

Buško lake

IN DIESEM HEFT

Mit rechtlicher Qualifikation der Verbrechen, die der serbisch-montenegrinische Aggressor in Vukovar begangen hat, beschäftigt sich **Prof. Dr. sc. Branimir Lukšić** von der Fakultät der Rechte aus Split in einem Artikel den wir in diesem Heft veröffentlichten. Wie es bekannt ist, verübten 1991 Serben und Montenegro, unterstützt von Jugoslawischen Volksarmee (JNA), Aggression auf Slowenien und danach auch an Kroatien und Bosnien und Herzegowina. Die Belagerung Vukovar, einen mittelalterlichen Städtchen auf der Donau, im Osten Kroatiens, dauerte einige Monate. Nach völligen Zerstörung der Stadt und ihre Einnahme 18.-21. November 1991 brachten die JNA-Kräfte und serbische Freiwillige (die Tschetniks) eine Vielzahl der Verwundeten Kriegsgefangenen und Verwundeten aus der Krankenhaus in Vukovar sowie Zivilisten um. Die nichtserbische Bevölkerung wurde vertrieben. Alle diese Verbrechen geschehen in Beisein der internationalen Beobachter und Vertreter der verschiedenen internationalen Organisationen.

Analysierend die Konvention über die Genozide aus dem Jahre 1948 und die Praxis der internationalen Gerichte (auch die des Internationalen Tribunals für die Verbrechen die auf dem Gebiet des ehemaligen Jugoslawiens begangen wurden), diskutiert Dr. Lukšić über die rechtliche Bedeutung des Begriffs „ethnische Säuberung“ und darüber ob dieses Termin mit dem Genozide gleichwertig ist. Er kommt zum Abschluss, dass man diese zwei Straftaten unterscheiden muss, aber dass bei Zerstörung Vukovars und Gemetzel an ihrer Bevölkerung und der Verteidigern tatsächlich das Geno-

zide, das schwerste Straftat in dem internationalen Recht, begangen wurde.

* * *

Die bevorstehende Europäische Fußballmeisterschaft ruft in kroatischen Sportkreisen große Aufmerksamkeit auf. Auf sie bezogen wird in verschiedenen Zeitungsartikeln betont wie Bundesrepublik Deutschland, die mit Kroatien in gleiche Gruppe spielen wird, in ihre Fußballgeschichte auch Fußballwettspiele die Deutschland während des Zweiten Weltkrieges mit der Fußballrepräsentation des Unabhängigen Staates Kroatien (1941 -1945) gespielt hat, einbezieht. Nach dem offiziellen Stand der maßgebenden Organen in Kroatien, die internationale Geschichte des kroatischen Fußball beginnt mit dem Spiel gegen USA in Zagreb am 17. Oktober 1990. Die gespielten Fußballspiele zur Zeit des Unabhängigen Staates Kroatien werden mit der Begründung, dass dieser Staat nicht international anerkannt war und dass heutige Kroatien – nach seinem Verfassung – nicht sein Nachfolgestaat ist, in die offizielle Statistik nicht einbezogen.

Chefredakteur **Tomislav Jonjić**, aber erinnert daran, dass der Unabhängige Staat Kroatien von vielen Länder anerkannt war. Im Sommer 1941 wurde er offiziell Mitglied des internationalen Fußballverbandes FIFA (**Fédération Internationale de Football Association**). Kurzum, die Tatsache der (Nicht)Existenz der internationalen Anerkennung kann nicht als geltendes Argument in der Polemik über die kroatische Fußballgeschichte zählen, da Kroatien im Oktober 1990 ebenfalls nicht international

anerkannt, sondern Bestandteil des damaligen Jugoslawien war. Auch das zweite Argument bestehen nicht. Nämlich, auch noch vor der Ausrufung des Unabhängigen Staates Kroatien, spielte kroatische Fußballmannschaft (als Fußballmannschaft der Banschaft Kroatien) im Jahre 1940/41 vier internationale Wettkämpfe. Da sich heutiges Kroatien, nach Verfassung, zum Nachfolger des Banschaft Kroatien erklärte, sollte man, nach der Anwendung der Verfassungskriterien, diese Wettkämpfe als offiziellen Teil der kroatischen Fußballgeschichte betrachten.

Aber, aus der „politischer Korrektheit“ d.h. um die Schwierigkeiten mit der Behandlung der Wettkämpfe der Fußballmannschaft von Unabhängigen Staat Kroatien, werden diese offiziell verschwiegen und aus der Geschichte auch Wettkämpfe der kroatischen Fußballmannschaften vor dieser Zeit gestrichen. Das ist solide Illustration der kroatischen Beziehung zur eigenen Geschichte des XX. Jahrhunderts.

* * *

Wir veröffentlichen als Originaldokument, die Vorschrift mit der im kommunistischen Jugoslawien 1945 die (Nicht)Anerkennung der während des Unabhängigen Staates Kroatien erworbenen Schulzeugnisse. Das jugoslawische kommunistische Regime brachte ein Beschluss über allgemeine Anerkennung der Zeugnisse die sich sogar auf die minderjährige Kinder bezog. Das war ein Zug mit welchem man jedem Zeugnis einer Überprüfung unterwarf, ein Mittel um politische Disziplinierung und Diskriminierung der ganzen Bevölkerung. •

Karin

16 Juli

41

HRVATSKI NOGOMRTNI SAVEZ

ZAGREB.

Sehr geehrte Herren,

Ich freue mich Ihnen hiermit mitteilen zu können, dass Ihr Aufnahmegesuch in die F.I.F.A. durch den "Ausschuss für dringliche Angelegenheiten" in Gemässheit von Art. 6 der SATZUNGEN genehmigt worden ist, undich benutze diesen Anlass, um Sie als neues Mitglied unseres Weltverbandes herzlich willkommen zu heissen.

Die Tatsache Ihrer Aufnahme in die F.I.F.A. wird gleichzeitig allen angeschlossenen Landesverbänden mitgeteilt.

Unsere SATZUNGEN und BESTIMMUNGEN habe ich Ihnen bereits zugestellt; sollten Sie weitere Exemplare wünschen so sind dieselben gerne zu Ihrer Verfügung.

Falls Sie etwa irgend welche Auskünfte sportlicher oder spieltechnischer Art benötigen so bin ich stets mit Vergnügen bereit Ihnen dieselben zu übermitteln.

Postverwaltung - Postes suisses - Poste svizzere

RÜNG

Schein

Récépissé

Ricevuta

pour

per

Frankomarke
Timbre-poste
Francobollo

5 c.)

Taxe
Tassa

Wertangabe oder Betrag

Valeur déclarée ou montant

Valore dichiarato o importo

Nachnahme

Remboursement

Rimborso

Fr.

c.)

Fr. [redacted] c. [redacted]

Unterschrift des Postbeamten
Signature de l'agent postal
Firma dell'agente postale

Der in den Schraffierung leer bleibende Raum ist mit starken waagrechten Strichen (—) auszufüllen. Ist keine Eintragung zu machen, so sind die Striche durch die ganze Schraffierung zu ziehen.

Les espaces non utilisés des hachures doivent être barrés d'un fort trait horizontal (—). S'il n'y a pas de chiffres à indiquer, le trait sera tiré à travers toute la hachure.

Gli spazi dello sgraffio non occupati da cifre devono essere riempiti con una forte linea orizzontale (—). Se non vi sono indicazioni da farsi, la linea deve essere tracciata su tutto lo sgraffio.

No 3154. — I. 39.

A 6 (105 x 148). — Qu. O 60.

H N S

HRVATSKI NOGOMETNI SAVEZ

KROATISCHER
FUSSBALVERBAND

CROATIAN FOOTBALL
ASSOCIATION

ASSOCIATION CROATE
DE FOOTBALL

FEDERAZIONE CROATA
GIUOCO CALCIO

Post. Box 522

Ček. nr 51682

TELEFON 51-51

Telegami:
Croatofootball-Zagreb

ZAGREB, dne 10. listopada 1941.
Zagrebačka Jurišićeva ul. 3/III

Cijenjeni naslov

Prilohy:
Založene:
Výpravené:
Nežádoucí:
Podložky:
Dokumenty:

POSLANSTVU REPUBLIKE SLOVAČKE,

U nezávislé Državi Chorvatské,

Z A G R E B .

Nevakova ulica 12.

VÝSLANECKO SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Broj : 821./41.K.

Pođpisani Hrvatski Nogometni Savez najteplije se zahvaljuje cijenjenom Naslovu za posudjene nam dvije slovačke zastave, koje ste nam izveljeli posudititi prigodom međudržavnog gumenog susreta

SLOVAČKA - HRVATSKA

za nedjelju dne 28.rujna 1941.godine.

Za ovu kao i za sve do sada nam ukazane susretljivosti i prijateljskih usluga, Hrvatski Nogometni Savez izrazuje Vam svime svoju najsrdaćniju zahvalnost i ostajemo uz hrvatski športski pozdrav

Z a D e m S p r e m n i !

VÝSLANECKO

SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Datum: 10. X. M.

P. Jihlava

Nařízenství

Výpravené:

Založené:

Prilohy:

Povjerenik:

M. J. Šulc, Štrbač

što bude a garantiši da mi se vratio
mimo to. Ros. 10. X. M.